

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

М.Нишанов, Ф.Нишанова

МУСТАҚИЛЛИК ДАРСЛАРИ

(ўқув-услубий қўлланма)

Наманган- 2011

Олий таълим муассасалари ўқув режасига киритилган «Мустақиллик дарслари» махсус курси Ўзбекистон Республикаси Олий Ва Ўрта Махсус Таълим Вазирлигининг 2003 йил 21 августдаги 207-сонли буйруғи остида бошқа барча ижтимоий-сиёсий йўналишдаги фанлар билан бир қаторда дарс жадвалига киритилган ҳолда ҳар йили ўқитилиб келинмоқда.

Мазкур ўқув-услубий кўрсатма Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг 2010 йил 30 июндаги «Ўзбекистон Республикаси Давлат мустақиллигининг ўн тўққиз йиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисида»ги ПҚ-1358-сонли қарори асосида тайёрланган бўлиб, ушбу қарорнинг асосий ғояси “Бу муқаддас Ватанда азиздир инсон” деган илмий-оммабоп рисолада ўзифодасини топган. “Мустақиллик дарслари” курси бўйича ушбу маъруза матнлари ва ўқув-услубий кўрсатмаларда шу фанга тайёргарлик кўриш, режалаштирилган маъруза матнлари, семинар машғулотлари ва мустақил таълим материалларини ўрганиш ҳамда талабаларнинг якуний ёзма ишларини бажаришларига раҳбарлик қилиш ва баҳолаш тартиблари бўйича услубий тавсиялар берилган.

Рисолада мамлакатимизда мустақил тараққиёт йўлида эришилган улкан ютуқ ва марралар, кўрсатмалар таҳлиliga кенг ўрин берилган. Шу боис ушбу услубий ишимиздан тегишли мутахассисликлар, профессор-ўқитувчилар, аспирант ва тадқиқотчилар, барча талаба ёшлар фойдаланишлари мумкин.

Тузувчилар: ф.ф.д.проф. М.Нишанов
 ўқитувчи Ф.Нишанова

Масъул муҳаррир: ф.ф.д.проф. М.Нишанов

Тақризчилар: ф.ф.д.проф. М.Хожимирзаев
 т.ф.д, проф.А.Расулов
 т.ф.н.доц. Б.Исақов

Ушбу услубий кўрсатма Наманган давлат университети ўқув-услубий кенгашининг 2011 йил 28 январдаги мажлисида муҳокама қилинган ва нашрга тавсия этилган. (Баённома № 5)

Кириш

2010 йил 31 августда Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигини қўлга киритган кунга 19 йил тўлди. 1-сентябрь Ўзбекистон Республикасининг мустақиллик куни-умумхалқ байрами деб эълон қилинганидан бери, халқимиз ҳар йили бу муқаддас санани қувонч билан нишонлаб келмоқдалар. Мамлакатимизнинг ҳар бир фуқароси учун Мустақиллик байрами энг азиз ва энг улуғ Миллий байрам бўлиб қолди.

Мустақиллик байрамини нишонлаш билан ўтказиладиган тадбирлар халқимизда, ўсиб келаётган ёш авлодда Ватанга нисбатан меҳр-муҳаббат туйғуларини янада чуқурлаштирмоқда, юртимиз тинчлиги, Ватан равнақи, халқ фаровонлиги учун кураш, бу йўлдаги қийинчиликларни зўр куч ва сабр-тоқат билан енгиб бориш истагини оширмоқда.

Шунингдек, бундай тадбирлар ёшларимизни ёт ва бегона ғоялардан ҳимоя қилишда, миллий истиқлол, мустақиллик ғоясининг улар онги ва қалбида қарор топишида, халқаро терроризм, экстремизм ва айирмачилик ҳаракатларига қарши курашга уюштиришда муҳим омил бўлиб хизмат қилмоқда.

Бу ишларни янада такомиллаштириб боришда анъанага айланиб қолган ва олий ўқув юртларининг I курсида ҳар йили I-семестр давомида ўқитиладиган “Мустақиллик дарслари”нинг ўрни ва роли ошиб бормоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 30 июндаги “Ўзбекистон Республикаси Давлат мустақиллигининг ўн тўққиз йиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисида”ги қарори мустақиллик йилларида халқимиз босиб ўтган йўлнинг нақадар буюклиги, амалга оширилаётган умуммиллий дастур ва режаларнинг бениҳоя серқирралигини кўрсатмоқда.

Ушбу қарорнинг мазмун-моҳияти, аҳамияти ва нуфузи унинг қуйидаги бандларида ўз аксини топган:

- 1) ўтган ўн тўққиз йиллик мустақил тараққиёт йўли Ўзбекистон учун сиёсий соҳада, давлат ва жамият қурилиши, иқтисодиёт, ижтимоий ҳаёт ва маънавият, суд-ҳуқуқ тизими, ташқи сиёсат ва ҳавфсизликни таъминлаш борасида ривожланиш ва юксалиш, жаҳон ҳамжамиятидан муносиб ўрин эгаллаш даври бўлганини чуқур очиб бериш;

- 2) мустақиллик йилларида эришган халқимизнинг тинч ва осуда ҳаёти, жамиятимиз аҳолисининг ўзаро ҳурмат, меҳр-оқибат ва бағрикенглик каби олижаноб фазилатларининг тобора юксалиб бораётганлигини чуқур таҳлил этиш;
- 3) истиқлол даврида бетакрор миллий меросимиз, бой тарихимиз, дину диёнатимиз, урф-одат ва анъаналаримизнинг қайта тиклангани, одамларимизнинг дунёқараши тубдан ўзгариб, Ватан тақдири ва истиқболга даҳлдорлик туйғуси маънавий ҳаётимизнинг узвий қисмига айланиб бораётганини очиб бериш;
- 4) ҳозирги даврда юртимизда кенг кўламли ислохотлар янги босқичда давом эттирилаётгани, Ўзбекистоннинг жаҳон молиявий инқироzi шароитида иқтисодиётнинг ўсиш суръатлари борасида эришаётган амалий натижалари, таракқиётнинг ўзбек моделига хос устивор тамойиллар кенг миқёсда ҳаётга татбиқ этилаётганлигига алоҳида эътибор қаратиш;
- 5) мустақиллик биз учун янгидан-янги имконият туғдириб бераётганини, ҳар бир ватандошимизнинг ўз истеъдод ва қобилиятини намоён этиш, мамлакатимизда инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, ҳеч кимдан кам бўлмайдиган ҳаёт барпо этишнинг мустаҳкам замини бўлиб келаётганини асослаб бериш;
- 6) мустақиллик даврида юртимизда қабул қилинган қатор ижтимоий дастурлар, жумладан, “Баркамол авлод йили” Давлат дастурининг ижобий самараларини, ёш авлод таълим-тарбияси, уларнинг ҳам маънавий, ҳам жисмоний соғлом бўлиб камол топаётганини аниқ ва таъсирчан ҳаётий мисоллар ёрдамида ёритиб бериш¹”

I. “МУСТАҚИЛЛИК ДАРСЛАРИ”ГА ТАЙЁРГАРЛИК КЎРИШ

Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълим муассасаларида “Мустақиллик дарслари”ни ташкил этиш ва ўтказиш шартли равишда **уч босқичда** олиб борилади.

Биринчи босқич — “Мустақиллик дарслари”га тайёргарлик кўриш билан боғлиқ бўлган масала. Олий таълим муассасалари бакалавриат босқичининг 1 курсида “Мустақиллик дарслари” ни 8 соат ҳажмида ўтиш тавсия этилади. Шундан келиб чиққан ҳолда ўқитувчи ва мутахассислардан дарсга тайёргарлик кўришнинг биринчи босқичида қуйидаги муҳим жиҳатларга эътибор қаратиш, бир қатор жараёнларни амалга ошириш талаб этилади.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 30 июндаги “Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг ўн тўққиз йиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисида”ги ПҚ-1358-сонли қарори. “Халқ сўзи”. 2010 йил. Июль.

Биринчидан, “Мустақиллик дарслари”ни олиб боровчи профессор-ўқитувчилар таркибига юқори малакага эга бўлган, “Мустақиллик дарслари” ўқув дастурида қайд этилган масалаларни чуқур ва атрофлича таҳлил эта оладиган, Ватанимизнинг ўтмиши ва ҳозирги кунидан олинган оддий, ҳаётий мисоллар билан талабалар онги ва қалбига сингдира оладиган юксак педагогик маҳоратга эга профессор-ўқитувчиларни танлаш лозим.

1-курс талабалари учун 8 соатлик “Мустақиллик дарслари”ни олиб бориш алоҳида кафедра ёки таълим муассасасининг ўқув бўлими томонидан танланган профессор-ўқитувчиларга юклатилади.

Иккинчидан, “Мустақиллик дарслари”га тайёргарлик кўришнинг биринчи босқичида амалга ошириладиган энг муҳим тадбирлардан бири мазкур машғулоти таълим муассасаси томонидан олиб боровчи профессор-ўқитувчилар учун қисқа муддатда(бир кунлик) ўқув-услубий семинар ташкил этиш талаб этилади(семинарда бевосита машғулоти ўтказувчи ўқитувчи ва мураббийлар билан бир қаторда таълим муассасасининг барча ходимлари иштирокини таъминлаш мақсадга мувофиқдир).

Ўқув-услубий семинарнинг номи ва унинг дастурини қуйидагича тузиш тавсия этилади (лойиҳа):

Номи: “Ўзбекистоннинг 19 йиллик мустақил тараққиёт йўли”.

Семинар кун тартибига қуйидаги маърузаларни киритиш тавсия қилинади:

1. Ўн ўн тўққиз йиллик мустақил тараққиёт йўли – Ўзбекистоннинг ривожланиш ва юксалиш, жаҳон ҳамжамиятидан муносиб ўрин эгаллаш даври

1.1. Сиёсий соҳада ҳамда давлат ва жамият қурилиши борасида амалга оширилган ишлар ва қўлга киритилган натижалар;

1.2. Иқтисодиётнинг ривожланиши ва жаҳон ҳамжамиятидан муносиб ўрин эгалланиши;

1.3. Ижтимоий ҳаёт ва маънавиятнинг юксалиши;

1.4. Суд-ҳуқуқ тизимининг такомиллаштирилиши;

1.5. Ташқи сиёсат ва хавфсизликни таъминлаш борасида эришилган ютуқлар.

2. Тинч-осуда ҳаёт, меҳр-оқибат ва бағрикенглик муҳити – Ватанимиз тараққиётининг мустаҳкам пойдевори

2.1. Халқимизнинг тинч ва осуда ҳаёти – барқарор тараққиёт гарови;

2.2. Ўзаро ҳурмат, меҳр-оқибат ва бағрикенглик муҳити – ижтимоий-маънавий юксалиш омили;

2.3. Миллий ва умумбашарий қадриятлар уйғунлиги – Ватанимиз тараққиётининг мустаҳкам пойдевори.

3. Ватан тақдири ва истиқболга дахлдорлик туйғуси – маънавий ҳаётнинг узвий қисми

3.1. Маънавий ҳаётимизда Ватан тақдири ва истиқболга дахлдорлик туйғуси;

3.2. Бетақрор миллий меросимизнинг тикланиши;

3.3. Кўхна урф-одат ва анъаналаримиз – миллий ўзлимиз тимсоли;

3.4. Диний бағрикенглик – ижтимоий барқарорлик мезони;

3.5. Бой тарихимизнинг тикланиши.

4. Истиқлол – халқимиз учун муносиб ҳаёт барпо этиш йўлидаги буюк имконият

- 4.1. Истиқлол – янги уфқ ва имкониятлар манбаи;
- 4.2. Истиқлол – ҳар бир шахснинг истеъдоди ва қобилиятини намоён этишнинг кафолати;
- 4.3. Истиқлол – инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш учун мустаҳкам замин .

5. Ислохотларнинг янги босқичи: эришилган натижалар, юксак эътирофлар

- 5.1. Ўзбекистоннинг ўзига хос миллий тараққиёт йўли;
- 5.2. Иқтисодиётни тубдан ўзгартириш ва ислох этишнинг зарурати;
- 5.3. Ижтимоий-иқтисодий тараққиётнинг барқарорлашуви;
- 5.4. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида мамлакатимизда иқтисодий ўсиш суръатларининг таъминланиши;
- 5.5. Модернизация жараёнларининг чуқурлашуви ва бундан кутилаётган натижалар;
- 5.6. Халқ фаровонлигини юксалтириш бўйича амалга оширилаётган тадбирлар;
- 5.7. Тараққиётнинг ўзбек моделига хос устувор тамойилларнинг дунё жамоатчилиги томонидан кенг эътироф этилаётгани.

6. Ижтимоий дастурлар – ижтимоий-иқтисодий тараққиётни таъминлашнинг мақсадли йўналиши

- 6.1. Истиқлол даврида мамлакатимизда қабул қилинган ижтимоий дастурлар ва миллий тараққиёт;
- 6.2. “Баркамол авлод йили” Давлат дастурининг мақсади ва вазифалари;
- 6.3. Маънавий камолот - тараққиёт асоси;
- 6.4. Баркамол авлод тарбияси ва маърифат.

7. Хушёрликка даъват: ўз уйингни ўзинг асра!

Ўқув-услубий семинар машғулотлари самарадорлигини таъминлаш учун унда ўқиладиган маърузаларни пухта тайёрлаш, энг яхшиларини танлаш катта аҳамиятга эга. Агар маърузачи унга топширилган мавзу юзасидан илмий тадқиқот ишларини олиб бораётган бўлса ёки мазкур мавзу бўйича матбуотда чиқишлар қилган бўлса, мавзунинг билимдони бўлса, унда унинг маърузаси тингловчиларнинг эътиборига сазовор бўлади ва маърузага ажратилган вақт доирасида бевосита мавзуга алоқадор бўлган муҳим масалаларни қисқа, содда тилда, ҳаётий мисоллар асосида тушунтириб бериш имкониятига эга бўлади.

Ўқув-услубий семинар машғулотлари самарадорлигини оширишнинг яна бир муҳим жиҳати шундан иборатки, у ҳам бўлса, семинар кун тартибига қўйилган умумий мавзунинг яхлитлигини таъминлашдир. Бунинг учун маърузалар, юқорида қайд этилганидек, мавзуга бевосита боғлиқ бўлган масалалар ечимидан четга чиқмаслиги, ҳеч кимга керак бўлмайдиган иборалар тўпламидан иборат бўлиб

қолмаслиги, аниқ далил ва рақамларга таянган ҳолда баён этилиши, мавзуга тааллуқли хулосалар берилиши зарур.

Биринчи курс талабалари учун “Мустақиллик дарслари”ни олиб борувчи профессор-ўқитувчиларга яна бир муҳим масалага ўз эътиборларини қаратиши керак.

Улар Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Юксак маънавият – енгилмас куч” номли асари бўйича тайёрланган электрон DVD дисклар тўплами матнлари ҳамда олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан тайёрланган “Ўзбекистон мустақил тараққиёт йўлида” фото-кўргазма материаллари билан тўла ва батафсил танишишлари, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси мустақиллигига бағишланган 6 қисмли “Оғир синов йиллари” ва 6 қисмли “Тарих кўзгуси” мавзусидаги фильмларни кўришлари лозим.

Бунинг учун ўқув хонасида матнлар ёзилган электрон DVD дисклар, видеомангитафон, телевизор, компьютер, проектор ва бошқа техник воситалар билан жиҳозланган бўлишини таъминлаш зарур.

Учинчидан, бакалаврият босқичининг 1-курс талабалари учун ўтиладиган 8 соатлик “Мустақиллик дарслари” олдида турган, юқорида қайд этилган, вазифалардан келиб чиқиб, шунингдек, “Ўзбекистон мустақил тараққиёт йўлида” фото-кўргазма, мустақилликка бағишланган видеофильмлар, “Асрларга тенг йиллар” деб аталувчи рангли ва истиқлол йилларида мамлакатимиз эришган ютуқларини далил ва рақамлар асосида кўрсатиб берувчи плакатлар мажмуаси талабаларга тўлиқ таништирилади. Шунингдек, мустақиллик байрамининг ҳар бир йили асрларга тенг эканлиги ҳисобга олиниб, 1-семестр давомида (дарс жадвалига киритилган ҳолда) дарслар ўтилади.

II. “МУСТАҚИЛЛИК ДАРСЛАРИ”НИ ЎТИШ БЎЙИЧА ТАВСИЯЛАР

Мустақиллик дарсларини ташкил этиш ва ўтказишнинг **иккинчи босқичи** - бевосита дарс машғулотларини ўтказиш жараёнидир. “Мустақиллик дарслари” бўйича олиб бориладиган машғулотларда қуйидагиларга эътибор бериш лозим:

Биринчидан, дарсни ўқитишда асосий манба сифатида Президент Ислом Каримовнинг “Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли”, “Ўзбекистон – бозор муносабатларига ўтишнинг ўзига хос йўли”, “Биздан озод ва обод Ватан қолсин”, “Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир”, “Бунёдкорлик йўлида”, “Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлидан”, “Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари”, “Янгича фикрлаш ва ишлаш — давр талаби”, “Баркамол авлод — Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори”, “Тарихий хотирасиз келажак йўқ”, “Жамият мафкураси халқни - халқ, миллатни – миллат қилишга хизмат этсин”, “Ҳушёрликка даъват”, “Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда”, “Ватан озодлиги — олий саодат”, “Биз келажакимизни ўз қўлимиз билан қурамыз”, “Миллий истиқлол мафкураси — халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир”, “Биз учун халқимиз, Ватанимиз манфаатидан улуғ мақсад йўқ”, “Янгиланиш ва ўзгаришлар жараёни ортга қайтмайди”, “Одамларнинг ташвиш ва орзу-интилишлари билан яшаш фаолиятимизнинг мезонига айлансин”,

“Ўзбекистонда демократик ўзгаришларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти асосларини шакллантиришнинг асосий йўналишлари”, “Биз танлаган йўл – демократик ва маърифий дунё билан ҳамкорлик йўли”, “Ватанимизнинг тинчлиги ва хавфсизлиги ўз куч-қудратимизга, халқимизнинг ҳамжиҳатлиги ва букилмас иродасига боғлиқ”, “Бизнинг бош мақсадимиз – жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатнинг модернизация ва ислоҳ этишдир”, “Инсон, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳамда манфаатлари – энг олий қадрият”, “Эришилган ютуқларни мустаҳкамлаб, янги марралар сари изчил ҳаракат қилишимиз лозим”, “Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир”, “Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир”, “Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари”, “Юксак маънавият-енгилмас куч” номли асарлари, маъруза ва нутқларига таяниш зарур.

Иккинчидан, маърузаларда мустақиллик йилларида қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг Қонунлари ва Вазирлар Маҳкамасининг Қарорларидан фойдаланиш лозим.

Учинчидан, “Мустақиллик дарслари”ни ўқитишда мамлакатимизда истиқлол йилларида амалга оширилган, ҳозирда ва келажакда амалиётга татбиқ этилаётган устувор вазифаларнинг бажарилишига талаба-ёшларда чуқур ишонч ҳосил бўлишига алоҳида аҳамият бериш керак.

Тўртинчидан, дарс давомида мустақилликнинг ўн тўққиз йили даврида ҳаётимизнинг барча жабҳаларида эришилган ютуқлар билан бирга, қийинчиликлар, муаммолар тўғрисида ҳам тўхталиш даркор. Эски тузумга хос қолдиқ ва асоратлар, боқимандалик, лоқайдлик, бепарволик кайфияти, онгимизда ҳанузгача сақланиб қолаётган эскича ёндашув ва қарашлар, ҳаётимизда учраётган иллатларнинг моҳияти, намоён бўлиш сабаблари тўғрисида гапириб ўтиш лозим. Шу билан бирга уларга қарши курашиш барчамизнинг бурчимиз эканлигини таъкидлаш билан бирга, бу иллатлар қандай оқибатларга олиб келаётганлигини кундалик ҳаётий мисолларда, айниқса, талабаларга яқин ва маълум бўлган манба ва материаллар асосида кўрсатиб берилади.

Бешинчидан, бугунги кунда халқаро терроризм, диний экстремизм ва айирмачиликнинг авж олганлиги, унинг мазмун-моҳияти ва таҳдиди, бу хавфга қарши курашда ҳеч ким четда қолмаслигини талаба-ёшларнинг онги ва қалбига сингдириш орқали ўз эътиқодига содиқ қолишларига эришмоқ керак.

III. "МУСТАҚИЛЛИК ДАРСЛАРИ" БЎЙИЧА ТАЛАБАЛАРНИНГ ЯКУНИЙ ЁЗМА ИШЛАРИ (ИНШО, РЕФЕРАТ)НИ ЎТКАЗИШГА ДОИР ТАВСИЯЛАР

“Мустақиллик дарслари”ни ташкил этиш ва ўтказишнинг **учинчи босқичи** бу 1-курс талабаларининг дарс материалларини қанчалик ўзлаштирганликлари, энг

асосийси — ёшларнинг мустақиллик туфайли ҳаётимизга бўлган муносабатлари тубдан ўзгариб бораётгани тўғрисидаги ўй ва фикрларини аниқлашга қаратилган синов жараёнидир. Уларни амалга оширишда барча талабаларнинг фаол қатнашишини таъминлайдиган таълим шаклларида фойдаланиш зарур. “Мустақиллик дарслари” тугаллангандан сўнг, ҳар бир талаба:

- мустақиллик нима?,
- мустақиллик халқимизга қандай имкониятларни яратиб берди?,
- Ватанимизнинг истиқлол учун олиб борган кураши тарихи ва унга эришиши,
- мустақиллик йилларида мамлакатимизда амалга оширилган ислохотларнинг моҳияти ва мазмуни,
- истиқлол ҳар бир инсон тақдирида қандай роль ўйнайди?,
- мустақилликни мустаҳкамлашда талабаларнинг шахсий ҳиссаси нималардан иборат бўлиши керак? каби мавзулар тўғрисида ёзма иш (иншо ёки реферат) тайёрлаши лозим. Талабаларга ёзма ишнинг мавзусини танлашда, унинг режасини тузишда ижодий тарзда ёндашиш зарурлигини, талабалар ўзларининг мустақиллик тўғрисидаги фикр-мулоҳазаларини очиб беришда ўқитувчилардан маслаҳат олиш мумкинлигини ўқитириш керак. Масалан, талабалар ўз ёзма ишлари учун:
- мустақилликни мен қандай тушунаман,
- озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт — пировард мақсадимиз,
- Ватан — миллат бешиги,
- тенглар ичида тенг яшаш - бизнинг мақсадимиз,
- биз замоннинг фидойиларимиз,
- миллий ғоя — менинг тақдиримда,
- мустақилликка менинг ҳиссам,
- эркин ва фаровон ҳаётни юксак маънавиятсиз қуриб бўлмайди,
- инсон, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳамда манфаатлари – энг олий қадрият каби мавзуларни ҳам танлаб олишлари мумкин.

Назоратнинг бундай шакли, **биринчидан**, барча талабаларни бу муҳим ишга жалб қилиш имкониятини берса, **иккинчидан**, уларда ўзлаштирилган материалларга нисбатан шахсий муносабатини ёзма тарзда баён этиш масъулиятини оширади.

Талабаларнинг ёзма ишларини муҳокама қилиш бўйича ҳар бир гуруҳ талабалари орасида, факультет даражасида ва сўнгида институт миқёсида илмий-амалий семинар ва кўрик-танлов ўтказиш, ғолибларни аниқлаш, уларни маънавий рағбатлантириш режаларини тузиш керак. Бу масалалар юзасидан таълим муассасаси бўйича расмий ҳужжат қабул қилиб, бу билан барча талаба ва профессор-ўқитувчиларни таништириш лозим. Булар тўғрисида талабаларни “Мустақиллик дарслари” бошланишидан олдин огоҳлантириш зарур.

Қўйилган талабларни бажариш учун “Мустақиллик дарслари”ни ўтиш ва яқунлаш вазифаси топширилган профессор-ўқитувчилар 8 соатлик дарс машғулотларини ўтиш билан кифояланмай ҳар бир талаба билан яқка тартибда ишлаши зарур бўлади.

Иншо ёки реферат мавзусини танлашда, уни бажаришда талабага маслаҳат бериш, ўқув гуруҳида илмий семинар ўтказиш, энг яхши ёзилганларини танлаб, факультет даражасидаги илмий-амалий семинарга тавсия этиш, факультет ва олий таълим муассасаси даражасидаги талабалар илмий анжуманларини ташкил этиш ва уларни ўтказишда фаол иштирок этиш лозим бўлади. Бу жараёнларни мазмунли ташкил этиш учун ўқитувчидан муайян вақт ажратишни тақозо этади.

IV. ЁЗМА ИШЛАРНИ БАЖАРИШ ВА БАҲОЛАШ ТАРТИБИ ҲАҚИДА

Ёзма иш ўтилган дарсларнинг якуни сифатида синов учун асос бўлиб хизмат қилади. Шунинг учун профессор-ўқитувчилардан уларни баҳолашда талаба дарс давомида олган билимларни қай даражада ўзлаштирганлиги, тавсия этилган адабиётлардан қандай фойдаланганлиги, ўзининг ҳаётий тажрибасига таяниб, улардан қандай хулосалар чиқара олганлигини ҳисобга олиш талаб этилади.

“Мустақиллик дарслари” тугагандан сўнг, талабаларга ёзма ишни 2-3 ҳафта муддат ичида уй топшириғи сифатида бажариш имконини бериш керак. Бундай шароитда талабалар Президент Ислон Каримов асарларидан, тавсия этилган бошқа адабиётлардан тўла фойдаланиш, уларни ўрганиш давомида ўзларига ёққан фикрларни цитата – иқтибос сифатида кўчириб олиш ва таҳлил қилиш, баъзи масалалар бўйича ўқитувчилари, ўртоқлари ва оила аъзолари билан маслаҳатлашиш имкониятларига эга бўладилар. Талабаларга бундай имкониятни яратиш билан бирга уларни, албатта, олдиндан ёзма ишни тайёрлашда енгил йўлдан бормасликлари (масалан, курсдошларининг ёзма ишларини, ахборот воситалари маълумотларини кўчириб олишлари), ёзма ишлар бўйича талабалар билан суҳбат ўтказилиши ҳақида огоҳлантириш керак. Тажрибали ўқитувчи учун талабанинг ёзма ишга мустақил тайёрланганлигини аниқлаш катта қийинчилик туғдирмайди. Агар ёзма иш мустақил тайёрланган бўлмаса, унинг муаллифлари билан яқка тартибда суҳбатлашиш керак. Бу профессор-ўқитувчилардан катта меҳнатни талаб этади.

Ёзма ишнинг пировард мақсади талабалар томонидан “Мустақиллик дарслари” материалларини юқори савияда, ижодий ёндашган ҳолда ўзлаштириб олишини таъминлашдир. Бу эса Ватан тақдири ва истиқболига дахлдор, меҳр ва садоқат туйғусини талабалар онги ва қалбига сингдиришда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Демак, “Мустақиллик дарслари” 1-курс учун тузилган ўқув режасида назарда тутилган махсус курс ҳисобланади ва ҳар йили шу шаклда уюштирилади.

Талабаларнинг энг юқори баҳоланган иншо ёки рефератлари факультет даражасида ташкил этиладиган илмий-амалий семинарга тавсия этилади. Факультет даражасидаги семинарда мазмунан энг мукаммал бажарилган ёзма ишлар танланиб, олий таълим муассасаси бўйича ташкил этиладиган талабаларнинг илмий анжуманига тавсия этилади. Шундай тайёргарликдан кейин ёзма ишларнинг натижаларига бағишлаб таълим муассасаси даражасида талабаларнинг илмий-амалий анжуманини ўтказиш зарур. Бу ишларни бажариш учун талаба-ёшлар таркибидан иборат ташкилий гуруҳ тузиш лозим.

Анжуман кун тартибига ёзма ишлар бўйича факультетларда ўтказилган семинарда ҳолиб чиққан талабаларнинг иншо ва рефератларини киритиш ҳамда уларнинг муаллифлари ўз ёзма ишлари тўғрисида сўзлаб беришларини таъминлаш лозим. Анжуманни ташкил этиш, уни олиб бориш ва якунлаш ишлари ҳам, асосан, ёшларнинг ўзларига ҳавола қилиниши керак. Бу билан талаба-ёшлар уларга кўрсатилган ишонччи ҳис этадилар, мустақил фикрлаш ва ишлашнинг сир-асрорини ўрганадилар ва ниҳоят эришган натижаларини кўриб, ўзларида ғурур ва ифтихор сезадилар. Анжуманда ҳолиб деб топилган 1-, 2-,3-ўринларни эгаллаган талабаларни эса тақдирлаш мақсадга мувофиқ.

“Мустақиллик дарслари”ни олиб бориш, уларни якунлаш билан боғлиқ бўлган яна бир муҳим масалага эътибор қаратиш керак. Машғулотларни олиб бориш ва якунлаш давомида мавжуд бўлган имкониятлардан унумли фойдаланиш зарур. Ҳар бир факультетнинг кенгайтирилган кенгашида ушбу ёзма ишларнинг якунларини муҳокама этиш лозим.

Мазкур муҳокама факультет доирасидаги жараёнлар билан чекланиб қолмаслиги лозим. Факультетларда тўпланган маълумотлар таълим муассасаси бўйича умумлаштирилиб олий таълим муассасаси илмий кенгашининг кун тартибига алоҳида масала сифатида киритилиши лозим. Мазкур масала бўйича илмий кенгашнинг қабул қилган қарори ва тавсиялари ўз навбатида кафедра йиғилишларида муҳокама этилиши шарт. Мазкур муҳокама талабаларнинг Ўзбекистоннинг сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, маданий-маънавий ҳаётига оид масалалар бўйича қандай даражадаги билимларга эга эканликлари ҳақида тўлиқ маълумот беради. Ана шу ахборотга асосланган ҳолда кафедра педагогик жамоасининг ҳар бири ўз фани (“Ўзбекистон тарихи”, “Фалсафа”, “Политология”, “Иқтисодиёт назарияси”, “Ҳуқуқшунослик”, “Ўзбекистонда демократик жамият қуриш назарияси ва амалиёти”, “Миллий ғоя” ва бошқалар) бўйича йил давомида қайси масалаларга кўпроқ урғу бериш, батафсилроқ тўхташ кераклиги ҳақида ишчи-режа тузиб олишлари ва унга амал қилишлари лозим.

“Мустақиллик дарслари” ҳар бир талабанинг халқимиз томонидан асрлар давомидаги курашларда қўлга киритилган мустақилликнинг аҳамияти ва қадрини аниқ ҳис этиши ва англашига, юртимиздаги тинчлик ва осойишталикни бузишга интилувчи террорчи, экстремистик, айирмачи гуруҳлардан нафратланишига ва доимо огоҳ бўлишига, жамиятимиз олдида турган вазифаларини амалга оширишига сафарбар этишда амалий ёрдам бериши лозим.

Шунинг учун ҳам бу жараёнларнинг ниҳоятда муҳимлигини англаган ҳолда 1-курс талабаларига “Мустақиллик дарслари” 1-семестр давомида дарс жадвалларига киритилиб ўқитилиши тавсия этилади.

Биринчи дарс

Мавзу: Ўн тўққиз йиллик мустақил тараққиёт йўли-Ўзбекистоннинг ривожланиш ва юксалиш, жаҳон ҳамжамиятидан муносиб ўрин эгаллаш даври.

Режа

1. Сиёсий соҳада ҳамда давлат ва жамият қурилиши борасида амалга оширилган ишлар ва қўлга киритилган натижалар.
2. Иқтисодиётнинг ривожланиши ва жаҳон ҳамжамиятидан муносиб ўрин эгалланиши.
3. Ижтимоий ҳаёт ва маънавиятнинг юксалиши.
4. Суд-ҳуқуқ тизимининг такомиллаштирилиши.
5. Ташқи сиёсат ва хавфсизликни таъминлашда эришилган ютуқлар.

I. Биринчи савол бўйича қуйидаги масалаларга қисқача тўхталиб ўтамиз:

- 1) Ўзбекистонда мустақиллик йилларида сиёсий ҳамда давлат ва жамият қурилиши соҳасидаги ислохотлар;
- 2) Ўзбекистонда фуқаролик жамияти институтларининг қарор топиши ва ривожланиши;
- 3) Сайлов жараёни ва сиёсий партиялар фаолиятининг такомиллашиб бориши.

1.1. Мустақил Ўзбекистонда амалга оширилаётган ислохотларнинг дастлабки натижаларидан бири шундан иборат бўлдики, бунда Президент Ислон Каримов томонидан сиёсий соҳада, давлат ва жамият қурилиши борасида белгилаб берилган стратегик мақсад ва унга босқичма-босқич эришиш бўйича ишлаб чиқилган аниқ вазифаларнинг изчил амалга оширилиши шу кунгача эришилган барча муваффақиятларимизнинг асоси бўлиб хизмат қилмоқда.

Сиёсий ислохотлар жараёнида турли ижтимоий гуруҳлар, ташкилотлар, индивидлар муносабатида сиёсий фаолиятнинг мураккаб, кўп субъектли ва кўпқиррали табиати намоён бўла боради. Бунда биз ҳокимиятга интилувчи ёки сиёсий қарорларга таъсир ўтказишни истаётган субъектлар, элиталар, манфаат гуруҳлари, партиялар, оммавий ахборот воситалари, шунингдек, ихтилофли манфаатлари, мафкуралар, мақсадлар, қадриятлар ўртасидаги сиёсий муносабатлар, уларни ўзаро келиштириш усуллари таҳлили ҳақида гап бораётганлигини назарда тутамиз.

Сиёсий жараёнларни жамиятнинг бошқа соҳаларида кечаётган ўзгаришлар билан алоқадорликда кузатиш муайян давлатчиликнинг вужудга келиши ва унинг янги жамиятнинг шаклланишига таъсирини ўрганиш имконини беради.

Сиёсий ҳамда давлат ва жамият қурилиши соҳасидаги ислохотлар борасида олиб бориладиган сиёсий фаолият қуйидаги йўналишларда амалга оширилади:

- 1) сиёсий тизим ташкилотларини шакллантириш. Бунда сиёсий тизим таркибида янги ташкилотлар тузилади ва улар ўртасида меъёрий муносабатлар ўрнатилади;
- 2) сиёсий тизимни қўллаб-қувватлаш, унда барқарорликни таъминлаш ишлари анъаналар, тадбирлар, ҳуқуқий ва мафкуравий кўрсатмалар воситасида амалга оширилади;
- 3) сиёсий қарорларни қабул қилиш ва ижро этиш.

Мана шундай сиёсий жараёнларнинг амалдаги натижаси ўлароқ, Ўзбекистонда мустақилликнинг дастлабки қисқа тарихий даври мобайнида қуйидаги сиёсий ислохотлар амалга оширилди:

- совет давридаги эски маъмурий буйруқбозлик тизимига барҳам берилди;
- миллий давлатчиликни шакллантиришнинг пухта ҳуқуқий асослари яратилди;
- давлат ҳокимиятининг қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимияти тармоқлари ташкил этилди;
- ижтимоий ва фуқаролик институлари фаолияти йўлга қўйилди;
- иқтисодиётни эркин бозор муносабатларига ўтказиш жараёни амалга оширилди.

Бундай сиёсий ислохотларнинг амалга оширилиши туфайли мамлакатимизда мустақилликни мустаҳкамлаш борасида қуйидаги натижаларга эришилди:

- 1) қонун чиқарувчи олий орган-Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси икки палатали парламенти ваколатлари;
- 2) мамлакат Президенти ваколатларининг бир қисми юқори палата-Сенатга ўтказилди;
- 3) ҳукумат Бош Вазирининг ҳуқуқий ва ваколатлари кучайтирилди;
- 4) Ўзбекистон Республикаси Конституциясида қайд этилган мамлакат Президенти бир пайтнинг ўзида ижро этувчи ҳокимият раҳбари ҳам эканини белгилайдиган нормалар ўзгартирилди;
- 5) парламентдаги кўпчилик ва парламентдаги муҳолифат мақоми қонуний тарзда белгиланди;
- 6) сиёсий партиялар фракциялари раҳбарларини Қонунчилик палатаси Спикерининг ўринбосари этиб сайлаш бўйича ташкилий-ҳуқуқий чоралар кўрилди;

- 7) бош вазир лавозимиға номзод бўйича сиёсий партиялар фракциялари билан маслаҳатлашиш тартиби, бу номзод парламент томонидан тасдиқланишининг қатъий белгиланган тартиб ва механизм жорий этилди;
- 8) сиёсий партияларнинг Қонунчилик палатасидаги фракцияларига Бош вазирни истеъфога чиқариш, маҳаллий кенгашлардаги партия гуруҳларига эса вилоят ҳокимларини истеъфога чиқариш тўғрисида ташаббус билан чиқиш ҳуқуқи берилди;
- 9) давлат ҳокимияти марказий органларининг бир қатор ваколат ва вазифалари маҳаллий ҳокимият, фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органларига, маҳаллаларга босқичма-босқич ўтказилди ва ҳоказо.

Жамиятимиз ҳаётида мана шундай қонунийлик мезонларининг жорий этиб бориши ва уларнинг давлат фаолиятида ўз аксини топиш сиёсий ислохотларнинг янада такомиллашиб боришида қулай шароит яратиб беради. Айнан шу мақсадларга мос ҳолда, ҳокимиятнинг конституциявий асосда бўлиниш тамойилини амалга оширишни таъминлаш, жамият сиёсий тизимида парламентнинг роли ва таъсирини ошириш, суд ҳокимиятининг ролини ошириш каби масалалар Ўзбекистонда ислохотларнинг муҳим йўналишлари этиб белгиланди.

Демак, сиёсий соҳадаги давлат ва жамият қурилишида амалга оширилаётган ислохотлар мустақил Ўзбекистоннинг янада жадал ривожланишига, ижтимоий ҳаётимизнинг барча соҳалари тараққиёт жараёнларига янгидан-янги ҳаракатлантирувчи куч бахш этмоқда.

1.2. Ўзбекистонда фуқаролик жамияти институтларининг қарор топиши ва ривожланиши.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда фуқаролик жамиятининг ўзига хос миллий институлари қарор топиши учун Конституциямиздаги мавжуд меъёрларга ҳар томонлама мос бўлган ҳуқуқий асослар яратилди. Конституциянинг 56-моддасида Ўзбекистон Республикасида қонунда белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган касаба уюшмалари, сиёсий партиялар, олимлар жамиятлари, хотин-қизлар, фахрийлар ва ёшлар ташкилотлари, ижодий уюшмалар, оммавий ҳаракатлар ва бошқа тузилмалар фуқаролик жамияти институтлари сифатида эътироф этилди.

Бундай институтларнинг нуфузини юксалтиришда мамлакатимизда мустақиллик йилларида қабул қилинган “Фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш

органлари тўғрисида”, “Фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органи раиси (оқсоқоли) ва унинг масдаҳатчиси сайлови тўғрисида”, “Қасаба уюшмалари, уларнинг ҳуқуқлари ва фаолиятининг кафолатлари тўғрисида”, “Сиёсий партиялар тўғрисида”, “Нодавлат нотижороат ташкилотлари тўғрисида”ги қонунлар муҳим аҳамиятга эга бўлди, яъни, бу қонунлардан ушбу институтларни ривожлантиришнинг ҳуқуқий ва ташкилий асослари сифатида фойдаланилмоқда. Айниқса, бунда сиёсий партиялар, фикрлар, гоё ва мафкуралар хилма-хиллигини таъминлаш, мамлакатимизда фаолият кўрсатадиган ҳар қандай сиёсий партиянинг якка мафкуравий ҳукмронлиги-монополизмга йўл қўймайдиган мустаҳкам қонунчилик кафолатларини яратиш ишлари амалга оширилди.

Ўзбекистонда кўппартиявийлик сари ривожланишнинг икки босқичини ажратиб кўрсатиш мумкин.

Биринчи босқичда (1991-2000 йиллар) кўппартиявийлик тизимининг ташкил топиши ва ривожланиши учун қулай шарт-шароитлар яратилди.

Иккинчи босқич (2001-2007 йиллар) парламентнинг икки палатали тизимга-Сенат ҳамда доимий асосда ишлайдиган Қонунчилик палатасига ўтиши билан боғлиқ бўлиб, бундай тадбир, ўз навбатида, мамлакатда амалга оширилаётган сиёсий-ижтимоий ислохотларнинг чуқурлашуви, давлат бошқарув тизимининг янада демократлашуви учун кучли туртки бўлди.

Мамлакатимизда фуқаролик жамияти институтлари таркибига қуйидаги институтларни киритиш мумкин: сиёсий партиялар, Ўзбекистон “Қамолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати, жамоат бирлашмалари, фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари, хотин-қизлар ташкилотлари, оммавий ахборот воситалари ва ҳ.к.

Шунингдек, бугунги кунда мамлакатимизда фуқаролик жамиятининг асоси бўлган демократик институтларни шакллантириш ва ривожлантириш жараёнларига доир ислохотлар тобора чуқурлашиб бормоқда. Ҳозирги кунда Ўзбекистонда беш мингдан ортиқ нодавлат ташкилотлари фаолият кўрсатмоқда. Шу жумладан, 306 та республика аҳамиятига молик жамоат бирлашмасининг 64 таси халқаро ташкилот мақомига эга. Жамият бирлашмаларининг 48 таси жамғарма, 78 таси жамият, 4 таси сиёсий партия, 42 таси федерация, 16 таси қасаба уюшмаси, 2 таси ҳаракат, 20 таси марказ, 48 таси асассация, 20 таси уюшма, 5 таси қўмита ва яна 22 таси бошқа турли номлар билан расмий рўйхатдан ўтган ташкилотлардир. Бундан ташқари, 2237

та маҳаллий аҳамиятга эга бўлган жамоат бирлашмалари Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятларда фаолият юритмоқдалар².

Ўзбекистонда тўртта сиёсий партиялар фаолият юритмоқда. Булар: Ўзбекистон Халқ демократик партияси (1991 й 1 ноябр), Ўзбекистон “Адолат” социал-демократик партияси (1995 й 18 феврал), Ўзбекистон “Миллий тикланиш” демократик партияси (1995 й 3 июнь), Ўзбекистон Либерал-демократик партияси (2003 й 15 ноябрь). Бугунги кунда мамлакатимизда 870 дан ортиқ газета ва журнал, 100 га яқин давлат ва нодавлат телерадиостанцияси фаолият кўрсатмоқда. 2009 йилда республикаимизда 1110 та оммавий ахборот воситалари бўлиб, шулардан 600 дан зиёди вилоятларда фаолият кўрсатмоқда.

1.3. Сайлов жараёни ва сиёсий партиялар фаолиятининг такомиллашиб бориши.

Ўзбекистонда ҳуқуқий демократик давлат, фуқаролик жамияти барпо этиш, сиёсий соҳада, давлат ва жамият қурилишида ислохотларнинг самарали бўлишига эришишда мамлакатимиздаги сайлов жараёни ва сиёсий партиялар фаолиятининг такомиллашиб бориши муҳим ўрин тутди. Бу борада мустақиллик йилларида қатор муҳим меъёрий ҳужжатлар қабул қилинди. Жумладан, “Жамоат бирлашмалари тўғрисида”ги қонун давлат ва жамият қурилиши тизимида жамоат ташкилотлари, хусусан, сиёсий партияларнинг конкрет ўрни ҳамда ролини белгилаб берди. Масалан, Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси фуқароларнинг сиёсий партиялар ва ижтимоий ҳаракатларга бирлашиш ҳуқуқини белгилаб берди. Шу асосда кейинчалик “Сиёсий партиялар тўғрисида”ги қонун қабул қилинди.

Мамлакатимизда демократик сайловлар тўғрисида қабул қилинган қонунлар ҳам сиёсий партияларнинг ҳуқуқий мақомини кенгайтди. Масалан, “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига сайлов тўғрисида”ги ва “Халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар кенгашларига сайлов тўғрисида”ги қонунларга мувофиқ, ҳокимият вакиллик органларига сайловлар кўппартиявийлик асосида ўтказилди. “Сиёсий партияларни молиялаштириш тўғрисида”ги қонун эса партиялар фаолиятини молиялаштиришнинг турли жиҳатларини ҳуқуқий тартибга солиш имконини яратди.

“Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси тўғрисида”ги Конституциявий қонун ва “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик

² Қаранг. “Бу муқаддас Ватанда азиздир инсон”. Т.:Ф.Фулом наш. 2010. 9-10 б.

палатаси Регламенти тўғрисида”ги қонуннинг қабул қилиниши сиёсий партияларнинг парламентда шаклланган фракциялари фаолиятини такомиллаштиришга хизмат қилмоқда.

Демак, мамлакатимизда миллий қонунчиликни босқичма-босқич ривожлантириш сиёсий партиялар ўртасида ҳуқуқий рақобат муҳитининг шаклланишига, юртимизни ривожлантириш бўйича муҳим ижтимоий-сиёсий вазифаларни амалга оширишда соғлом рақобатнинг кучайишида ҳал қилувчи роль ўйнамоқда.

Президент И.А.Каримовнинг ташаббуси билан “Давлат бошқарувини янгилаш ва янада демократлаштириш ҳамда мамлакатни модернизация қилишда сиёсий партияларнинг ролини кучайтириш тўғрисида” ги конституциявий қонун ва “Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг моддаларига тузатишлар киритиш тўғрисидаги (89-моддасига, 93-моддасининг 15-бандина, 102-моддасининг иккинчи қисми” га) қонуннинг ўз вақтида қабул қилингани ҳам мамлакат ижтимоий-сиёсий ҳаётида кескин бурилиш ясади.

Шундай қилиб, мустақиллик йилларида мамлакатимизда сайлов жараёнларига оид қонунчилик асосларининг такомиллаштирилиб борилиши натижасида бу борада қатор муҳим ўзгаришлар амалга жорий этилди. Жумладан:

- ҳокимият вакиллик органлари ва ташаббускорлик гуруҳлардан номзод кўрсатиш институтлари тугатилди. Қонунчилик палатаси депутатлигига номзод кўрсатиш ҳуқуқи фақат сиёсий партияларга берилди;
- сайловларни тайинлаш институти тугатилди ва унинг ўрнини “Сайлов компанияси бошланишини эълон қилиш” институти жорий этилди. Бу вазифани Марказий сайлов комиссияси амалга оширадиган бўлди;
- партиянинг сайлов участкаларида овозларни санаб чиқишда иштирок этиш ҳуқуқига эга ваколатли вакили институти жорий этилди. Олий Мажлис депутатлигига номзодларнинг ишончли вакиллари сони 5 кишидан 10 кишига кўпайтирилди;
- депутатлик ўринларини квоталаш институти жорий этилди. Шу асосда 15 нафар депутатлик ўрни Ўзбекистон экологик ҳаракатига берилди.

Мана шундай ўзгаришлар туфайли эндиликда мамлакатимиздаги битта депутатлик мандати қарийб 120 минг сайловчи овозини ифода этмоқда. Шунга ўхшаш ҳолатни Италия, Буюк Британия, Шимолий Ирландия, Франция ва Канадада

кузатиш мумкин. Россия, Японияда эса бу кўрсаткич 250 мингдан зиёдни ташкил этади.

2009 йил 27 декабрдаги Ўзбекистон Олий Мажлиси Қонунчилик палатасига сайлов натижасида 150 депутат сайланди. Жумладан:

-тадбиркорлар ва ишбилармонлар ҳаракати-Ўзбекистон Либерал-демократик партиясидан 53 нафар;

-Ўзбекистон Халқ демократик партиясидан 32 нафар;

-Ўзбекистон “Миллий тикланиш” демократик партиясидан 31 нафар;

-Ўзбекистон “Адолат” социал-демократик партиясидан 19 нафар депутат сайланди.

Ўзбекистон экологик ҳаракати бўйича эса 15 депутат сайланди.

Сайланган 150 нафар депутатнинг 33 нафари (22 фоизи) Хотин-қизлардир.

Сенатда эса Хотин-қизлар 15 нафарини ташкил этади. 47 нафар депутат (31,3 фоизи) илгари қонунчилик палатаси депутати бўлган.

Олий Мажлис Қонунчилик палатасига 2004 ва 2009 йилларда бўлиб ўтган сайловлар жараёнлари ва натижалари шуни кўрсатадики, ўтган давр мобайнида демократик ўзгаришлар борасида катта қадамлар қўйилганини исботлади. Умуман олганда, бўлиб ўтган сайловлар Ўзбекистон фуқароларининг юксак ижтимоий-сиёсий маданияти, сиёсий ва фуқаролик онг даражаси тобора ўсиб бораётгани, халқимиз жамиятни ислоҳ этиш ва модернизация қилиш жараёнларини янада чуқурлаштириш йўлини кенг қўллаб-қувватлаётганини яққол намоён этди.

“Энг муҳими, -деб таъкидлайди Президент Ислам Каримов, -мазкур сайловлар давлатимиз ҳаётида юз бераётган барча туб ўзгариш ва янгиланишлар жараёни орқага қайтариб бўлмайдиган қонуний тус олганини яна бир бор кўрсатди”.

II. Иккинчи савол бўйича қуйидаги масалаларга қисқача тўхталамиз:

2.1. Ўзбекистонда ўзига хос ижтимоий-иқтисодий тараққиёт моделининг ишлаб чиқилиши ва унинг афзалликлари.

Иқтисодий ҳаёт кишиларнинг ижтимоий, маданий, сиёсий ҳаёт соҳаларининг моддий асосини ташкил этади ва уларнинг ривожланишига таъсир кўрсатади. Айни пайтда, жамиятнинг ижтимоий-сиёсий ва давлат тизими иқтисодиётига жиддий таъсир этади.

Собиқ тоталитар, маъмурий буйруқбозлик тизими ҳукм сурган совет даври шароитида сиёсат иқтисодиётдан устун бўлиб, унинг ривожланиш йўналишларини белгилаб берарди. Бу тузумнинг иқтисодий негизини давлат ва колхоз-кооператив мулкчилик шаклларида иборат умумхалқ мулки ташкил этарди. Давлат асосий ишлаб чиқариш фондларининг 90 фоизидан ортиғига эга бўлиб, иқтисодиётда якка ҳокимликни ўрнатган эди.

Бу даврда жамият аъзолари ижтимоий мулкка эгалик қилиш ҳуқуқидан маҳрум эдилар. Тадбиркорлик, бизнес билан шуғулланиш қонун билан маън этилган эди. Кишиларнинг мулкдан, унинг натижаларини тасарруф этишдан бегоналашганлиги туфайли, меҳнат мотивацияси суст эди. Пировард натижада, собиқ Иттифоқ чуқур таназзулга учради.

Мустақилликка эришган Ўзбекистон ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига асосланган демократик ҳуқуқий давлатни ва фуқаролик жамиятини барпо этиш мақсадида туб ислохотларни амалга оширмоқда. Бугунги кунда мамлакатимизда Дунё аҳли эътироф этаётган ютуқ ва марраларга эришишда, Президент И.А.Каримов айтганларидек, “аввало, ўз қудратимиз ва салоҳиятимизга суяниб, ўзимизга хос ва ўзимизга мос тараққиёт йўлини танлаб олганимиз, шу унутилмас йилларда мардлик ва матонат, чидамлилиқ ва бағрикенглик кўрсатиб келаётган халқимизнинг фидокорона меҳнати” мустаҳкам замин бўлиб хизмат қилмоқда. Айни пайтда, ўзига хос, миллий тараққиёт йўли деб тан олинган тараққиётнинг ўзбек модели қўлаб ривожланган мамлакатлар раҳбарлари, етакчи мутахассислар томонидан кенг эътироф этилмоқда.

Мустақил Ўзбекистон тараққиёт йўлининг афзалликлари ўзбек моделида ҳар томонлама ўз аксини топган қуйидаги омиллар билан боғлиқ:

-ижтимоий йўналтирилган бозор муносабатларига ўтиш борасида жаҳондаги ривожланган мамлакатларнинг Ўзбекистон учун мақбул бўлган томонлари, илғор тажрибалари, усул ва воситаларидан самарали йўллари белгиланиб олингани;

-халқимизнинг ўзига хос миллий менталитети, қадимий урф-одатлари, анъана ва қадриятлари, маданий мероси тўлиқ эътиборга олингани;

-юртимизда вужудга келган сиёсий-ижтимоий, иқтисодий шарт-шароитлар, аҳолининг турмуш даражаси ҳисобга олингани;

-ислохотларни амалга оширишда халқнинг бунёдкорлик ва яратувчанлик кучига, ватанпарварлик ва фидойилик фазилатларига таянилгани.

Мана шу ва шулар каби бошқа омиллар ўзбек моделининг амалдаги муваффақиятини таъминламоқда.

2.2. Ўзбекистонда мустақил тараққиётнинг дастлабки палласидаги ижтимоий-иқтисодий аҳволи.

Бу ҳақда Президент И.Каримовнинг “Ўзбекистоннинг 16 йиллик мустақил тараққиёт йўли” рисоласида батафсил баён этилган. Ушбу китобда, жумладан:

-ўтган асрнинг 90-йиллари бошида мамлакатимизда бор-йўғи 10-15 кунга етадиган бўғдой ва ун захираси қолган пайтлар ҳам бўлиб, юртимиз амалда очарчилик оstonасига келиб қолгани;

-иқтисодиётнинг асосан хом ашё тайёрлашга йўналтирилиб, бир ёқлама ривожланиш ҳисобидан мўрт ва ночор ҳолга тушиб қолгани;

-ҳали янги миллий валюта жорий этилмаган шароитда иқтисодиётнинг фожиали равишда инкирозга юз тутиши ва инфляциянинг кескин ўсиб кетиши;

-пахта яккахокимлигининг юртимиздаги экологик ва ижтимоий вазиятни жар ёқасига олиб келиб қўйгани;

-оммавий ишсизликнинг кучайиб, аҳоли турмуш даражасининг ҳаддан ташқари пасайиб кетгани каби ҳолатлар зудлик билан иқтисодий ислохотларни амалга ошириш, иқтисодиётни тубдан ўзгартириш зарурлигини асослаб берилган.

Статистик маълумотларга кўра, 1990 йили Ўзбекистонга 454,8 минг тонна ун, 183,9 минг тонна картошка, 1.401 минг тонна сут махсулотлари ва бошқа шу каби ҳаётий зарур товарлар кўшни республикалардан олиб келишга мажбур бўлинган. Бундай ҳолат албатта, собиқ совет даврида юритилган бирёқлама иқтисодий сиёсатнинг натижаси эди.

Демак, иқтисодий ҳаётдаги бундай аҳвол, ҳеч шубҳасиз, мамлакатимиз иқтисодий хавфсизлиги, унинг мустақиллигига жуда ката таҳдид солар, миллий манфаатларимизга мутлақо жавоб бермас эди.

2.3. Ўзбекистонда ғалла мустақиллигининг қўлга киритилиши.

Ўзбекистонда мустақилликка эришилган дастлабки йилларда пахта майдонлари мамлакатимиздаги умумий экин майдонларининг 75 фоизидан кўпроқ қисмини

ташқил этган бўлса, 2008 йилга келиб пахта майдонлари деярли 39,5 фоизга қадар қисқартирилди.

Натижада ғалла майдонлари кенгайиб, юртимизда ғалла импортига қарамлик барҳам топди ва тез орада ғалла мустақиллигига эришилди. Агар 1991 йилда 4.003 минг тонна миқдоридаги дон маҳсулотини четдан олиб келинган бўлса, мустақилликнинг дастлабки олти йиллигида бу эҳтиёжни кескин равишда 5,4 баробар қисқартиришга эришилди. Кейинчалик эса ғаллачилик соҳасини жадал ривожлантириш ҳисобига бу маҳсулотга бўлган ички эҳтиёжимиз тўла қондирилди. 1990 йилда 1.899 минг тоннадан 2009 йилда 6.637,7 минг тонна ғалла ишлаб чиқилди, яъни деярли 3,5 баробар ўсди.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда ғаллачилик билан бирга қишлоқ хўжалигининг бошқа тармоқларида ҳам туб сифат ўзгаришлари юз берди. Масалан, 2009 йилда мамлакат бўйича 1.524 минг тонна картошка, 5.704,7 минг тонна сабзавот, 1.071 минг тонна полиз маҳсулотлари, 1.542,9 минг тонна мева, 1.367,7 минг тонна гўшт, 5.779 минг тонна сут маҳсулотлари, 2.715,9 миллион дона тухум етиштирилди. Умумий ҳажми 706 миллион доллардан ортиқ бўлган озиқ-овқат маҳсулотлари четга экспорт қилинди.

Буларнинг ҳаммаси-мамлакатимизда озиқ-овқат маҳсулотлари етиштириш бўйича қисқа давр ичида ғоят муҳим стратегик вазифа ҳал этилганлигидан гувоҳлик беради.

2.4. Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда чуқур таркибий ўзгаришларнинг амалга оширилиши.

Истиқлол йилларида мамлакатимизда чуқур таркибий ўзгаришларнинг амалга оширилиши натижасида ёқилғи-энергетика ресурсларига бўлган эҳтиёж ўз ички маҳсулотлари ҳисобидан тўла таъминланди. 1990 йилда юртимизда 2.810 минг тонна нефть ва газ конденсати ишлаб чиқарилган бўлса, 2009 йилда бу кўрсаткич 4.500 минг тоннани ташқил этади. Табиий газ ишлаб чиқариш ҳажми 1990 йилдаги 40.761 миллион куб метрдан 2009 йилда 61.408,2 миллион куб метрга етди.

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда илгарига нисбатан мутлақо янги ишлаб чиқариш тармоқлари-автомобилсозлик, целлюлоза-қоғоз, қанд-шакар, фармацевтика ва бошқа соҳалар вужудга келди. Ўзбекистон иқтисодиётининг тармоқ тузилишини ўзгартиришда янги нефть конлари, Мингбулоқ ва Кўкдумалоқ конларининг ишга туширилиши, Бухоро нефтни қайта ишлаш заводининг барпо этилиши, янги Ангрен

ва Толимаржон ГРЭСлари қурилишининг жадаллаштирилиши, металл ишлаб чиқаришнинг кўпайиши муҳим аҳамиятга эга бўлди. Машинасозлик саноати туфайли Ўзбекистон автотранспорт ташкилотининг 33-тўлақонли аъзосига айланди.

Умуман, мустақиллик йилларида Ўзбекистоннинг ялпи ички маҳсулоти таркибида сезиларли ижобий ўзгаришлар рўй берди. Жумладан, 2000 йилга нисбатан 2009 йилда ялпи ички маҳсулот таркиби саноатнинг улуши, 1,7 марта ошган бўлса, қишлоқ хўжалиги тармоғининг улуши шунчага қисқарди, транспорт ва алоқа тармоқларининг улуши 1,5 марта, хизматлар соҳасининг улуши эса 1,3 марта ошди. Натижада мамлакат бўйича ялпи ички маҳсулотнинг 24 фоизи санъат, 18 фоизи қишлоқ хўжалиги, 7 фоизи қурилиш, 12 фоизи транспорт ва алоқа, 9 фоизи савдо, 23 фоизи бошқа хизматлар тармоқларига тўғри келди.

Хуллас, мустақиллик йилларида мамлакатимизда амалга оширилган иқтисодий ислохотлар ва таркибий ўзгаришлар натижасида улкан ижобий ютуқларга эришилди. Булар:

биринчидан, халқ хўжалиги иқтисодий жиҳатдан мустаҳкамланиб, эски маъмурий-бўйруқбозлик тизимидан мерос бўлиб қолган бир томонлама ишлаб чиқаришга барҳам берилди, миллий иқтисодиётнинг барқарор ўсиши таъминланди;

иккинчидан, микроиқтисодий ва молиявий барқарорлик мустаҳкамланди;

учинчидан, иқтисодиёт ва унинг айрим соҳаларидаги мутаносиблик кучайди;

тўртинчидан, бозор механизмнинг таркибий қисмлари қарор топди ва унинг инфратузилмалари шаклланиб, ривожланди.

2.5. Ўзбекистонда барқарор ўсиш суръатларининг таъминланиши.

Ўзбекистонда 1996 йилдан бошлаб иқтисодий ўсиш таъминланиб, унинг суръатлари 2001-2003 йилларда ўртача 4 фоиздан, 2004-2006 йилларда 7 фоиздан, 2007 йилдан буён 8-9 фоиздан юқори бўлмоқда.

Бугунги кунда Ўзбекистонда иқтисодий ўсиш суръатларининг юқорилиги ва барқарорлиги бўйича МДХ мамлакатлари орасида етакчи ўринлардан бирини эгаллаб келмоқда. Бу тўғрида Президентимиз И.Каримов ўзининг нутқ ва маърузаларида қайта-қайта таъкидлаганидек, мамлакатимизда ялпи ички маҳсулотнинг тез, суръатлар билан ўсиб бориши анъанавий хом ашё тармоқлари ҳисобига эмас, балки энг аввало, рақобатдош тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳамда замонавий хизмат кўрсатиш соҳаларини жадал ривожлантириш эвазига амалга оширилмоқда.

Давлатнинг назоратчилик ва бошқарувчилик вазифалари қисқартирилиб, унинг хусусий бизнес фаолиятига аралашуви чекланди. Кўплаб бошқарув функциялари маҳаллий ва ўз-ўзини бошқариш органларига ўтказилди, солиқ юки сезиларли даражада пасайтирилди. Агар иқтисодиётдаги солиқ юки 2000 йилда ЯИМга нисбатан 37,1 фоизни ташкил этган бўлса, 2010 йилда бу нисбат 21,8 фоизга қисқартирилиши мўлжалланмоқда.

2.6. Ўзбекистонда кўп укладли иқтисодиётнинг яратилиши.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда кўп укладли иқтисодиётни яратиш, ўрта мулкдорлар синфини шакллантириш вазифаси мамлакатимизда амалга оширилган иқтисодий ислохотларнинг марказида бўлди. Бу борада ҳукумат даражасида мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш дастури ишлаб чиқилиб, у иқтисодиётнинг барча тармоқ ва соҳаларида босқичма-босқич амалга оширилди. Жумладан, 1991-2000 йилларда 83,5 мингдан ортиқ давлат мулки объектлари хусусийлаштирилган бўлса, 2001-2009 йиллар мобайнида 8919 та давлат тасарруфидаги корхона ва объект хусусийлаштирилиб, улардан тушган пул маблағлари ҳажми 630 миллиард сўмни ташкил этди. Бунда рўйхатга олинган корхоналарнинг умумий сонидан нодавлат мулк шаклидаги корхоналарнинг улуши 92,7 фоизга етди. Бундай корхоналарнинг 54,3 фоизини фермер ва деҳқон хўжаликлари, 20,8 фоизини хусусий корхоналари, 0,9 фоизини хорижий капитал иштирокидаги корхоналар, 0,3 фоизини акциядорлик жамиятлари, 16,4 фоизини бошқа турдаги корхоналар ташкил этди.

Ўзбекистонда иқтисодиётнинг нодавлат секторида ЯИМ умумий ҳажмининг 1990 йилда атига 38,1 фоизи ишлаб чиқилган бўлса, 2009 йилга келиб бу кўрсаткич 81,3 фоизни ташкил этди. Бу борада айниқса, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми ва чакана савдо айланмасидаги кўрсаткич энг юқори даражада 99,9 фоизга етди.

2.7. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ривожини.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда мазкур соҳа тараққиёти учун алоҳида шарт-шароитларнинг яратилиши, солиқ, божхона ва бошқа тўлов имтиёзларининг белгиланиши, нисбатан арзон кредит ресурсларининг тақдим этилиши натижасида кичик бизнес корхоналари сони сезиларли даражада ошиб борди. Агар 1992 йилда бундай корхоналар сони атига 16,5 мингтани ташкил этган бўлса, 2010 йилга келиб бу

кўрсаткич (фермер хўжаликларидан ташқари) 224,2 мингтага етади, яъни деярли 14 баробар ўсди. Бу хўжаликларнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши 2009 йилда 50,1 фоизга етди. Холбуки, бу кўрсаткич 2000 йилда 31 фоизни ташкил этган эди. 2000-2008 йиллар давомида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасида банд бўлган аҳоли сони 3,3 марта ошди, яъни 2010 йил январь ҳолатига кўра 8.402,3 минг кишини, шу жумладан, яқка тадбиркорлик 6.446,2 минг кишини, кичик корхона ва микрофирмалардаги бандлар сони 1.956,1 минг кишини ташкил этди. Умуман олганда, бугунги кунда мамлакатимизда янги яратилаётган иш ўринларининг 85 фоизи кичик бизнес ҳисобига тўғри келмоқда.

2.8. Қишлоқ хўжалигидаги ислохотлар.

Бу борада ислохотлар омилкор ва тадбиркор мулкдорларни қўллаб-қувватлашга қаратилган бўлиб, бу жараён асосан фермерчиликни жадал ривожлантириш орқали амалга оширилади. Ислохотлар даврида фермер хўжаликлари сонининг ўртача йиллик ўсиши 173,6 фоизни ташкил этди. 1993 йилда деҳқон ва фермерининг сони 7630 тадан 2008 йилга келиб бу кўрсаткич 200 мингтадан ошиб кетди.

Мамлакатимизда 2008 йилнинг 1 октябрига қадар фаолият юритилаётган 219.978 та фермер хўжалигининг ер майдонлари йириклаштирилиб, улар асосида 105.033 та хўжалик ташкил этилди. Натижада битта фермер хўжалигига илгари ўртага 27 гектар ўрнига ҳозирги вақтда 56 гектар ер майдони тўғри келмоқда. Шундан пахтачилик ва ғаллачилик йўналишига ихтисослашган фермер хўжаликлари сони 47,6 мингта бўлиб, битта фермер хўжалигига ўртача 92 гектар ер майдони ижарага берилган. Янгидан-янги рағбатлантирувчи омилларнинг пайдо бўлиши фермер хўжаликларининг самарали фаолият кўрсатишларига олиб келмоқда.

2.9. Маҳаллий ишлаб чиқаришларни қўллаб-қувватлаш.

Бу борада тайёр маҳсулот, бутловчи қисмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш лойиҳаси доирасида солмоқли натижаларга эришилмоқда. Агар 2004 йила 201 та бундай лойиҳа доирасида 135 та корхона иштирок этган бўлса, 2009 йилда 843 та лойиҳа бўйича 333 та корхона фаолият кўрсатган.

2009 йилда маҳаллийлаштириш дастури доирасида 2854,0 миллиард сўм ҳажмидаги маҳсулот ишлаб чиқарилиб, унинг импорт ўрин босиш самараси 1,9 миллиард долларни ташкил этди. Жумладан, нефть-газ ускуналари, Киме саноати маҳсулотлари, автомобиль саноати учун бутловчи қисмлар ва бошқа 120 дан ортиқ

янги турдаги маҳсулот ишлаб чиқариш йўлга қўйилиб, 2 мингга яқин янги иш ўрни яратилди.

2.10. Қулай инвестиция муҳитининг яратилиши.

Амалга оширилган таркибий ўзгаришлар мамлакатимизда қулай инвестиция муҳитининг яратилиши асосий омил бўлиб хизмат қилмоқда. Жумладан, 2009 йилда иқтисодий ривожлантириш учун барча молиявий манбалар ҳисобидан 8,2 миллиард АҚШ доллори миқдорида инвестиция жалб этилган бўлиб, бу 2008 йилга нисбатан 124,8 фоиздан кўп демакдир. Ҳозиргача жалб этилган барча хорижий инвестициялар ҳажми 68 фоизга ўсди.

Жаҳон молиявий инқирози шароитида Ўзбекистонда 2009-2014 йилларга мўлжалланган иқтисодий модернизация қилиш, техник ва технологик янгилаш, унинг рақобатбардошлигини кучайтириш, экспорт салоҳиятини юксалтиришга қаратилган лойиҳаларни амалга ошириш бўйича дастур ишлаб чиқилган. Унда умумий қиймати 42,5 миллиард доллордан иборат 852 та лойиҳани амалга ошириш кўзда тутилган. Бу эса мамлакатимизда иқтисодийнинг яқин келажақда юксак рақобатбардош иқтисодийга айланишидан дарак беради.

2.10. Банк-молия тизимининг такомиллаштирилиши.

Бу борадаги ислохотлар натижасида банк тизимидаги ислохотларни янада такомиллаштириш, тижорат банкларининг капиталлашув даражасини ошириш, инвестиция жараёнларидаги иштирокини кенгайтиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ҳозирги вақтда мамлакатимизда банк тизимининг умумий жорий ликвидлиги 1,5 миллиард доллардан ортиқ бўлиб, бу ташқи нодавлат қарзлар бўйича тўланиши керак бўлган тўловлар ҳажмидан 10 баробар кўпдир.

Ҳозирги кунда мамлакатимизда тижорат банкларининг жаъми капитали 2 триллион 104 миллиард сўмни, жаъми банк активлари эса 12 триллион 65 миллиард сўмни ташкил этади. Фуқароларнинг банк тизимига бўлган ишончи тобора ошиб бормоқда, энг муҳими, аҳолининг банклардан омонатларини ўз вақтида олаётгани, кредит ташкилотлари томонидан аҳолига 400 дан ортиқ қулай омонат турларининг таклиф этилиши 2010 йил 1 январь ҳолатига кўра омонатлар миқдорининг 2 триллион 750 миллиард сўмга етгани қувонарли ҳолатдир.

2.11. Ташқи иқтисодий фаолиятни эркинлаштириш.

Мамлакатимизда ташқи иқтисодий фаолиятни эркинлаштириш орқали ҳам иқтисодий ислохотларни амалга оширишга эришилмоқда. Ўзбекистонда хорижий давлатлар билан ҳамкорликда ташкил этилган инвестиция иштирокидаги корхоналар сони 1991 йилда 30 тани ташкил этган бўлса, 2009 йилда бундай корхоналар сони 4,3 мингтадан ошиб кетди, яъни 145 баробардан зиёд ўсди. Агар ташқи савдо айланмаси 1995 йилда 6,6 миллиард АҚШ долларини ташкил этган бўлса, 2009 йилда бу кўрсаткич 21, 2 миллион АҚШ доллариغا етди, яъни 3,2 баробар ўсди.

Бундай кўрсаткичлардан шундай хулоса қилиш мумкинки, тўғри танланган тараққиёт йўлимиз, босқичма-босқич амалга оширилаётган иқтисодий ислохотлар, мамлакатимизнинг бой иқтисодий ресурс ва имкониятлари, шунингдек, халқимизнинг фидокорона бунёдкорлик меҳнати жамиятимизнинг тобора тараққий этиб боришини таъминлайди.

III. Учинчи савол. Ижтимоий ҳаёт ва маънавиятнинг юксалиши масаласига бағишланган бўлиб, бунда биз, энг аввало, Президент И.А.Каримовнинг “Ислохотлар ислохот учун эмас, инсон учун бўлмоғи лозим” деган сўзларини асосий тамойил сифатида қабул қилиб, масалани ёритишга ҳаракат қиламиз.

Мамлакатимизда олиб борилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотлар нафақат иқтисодиётнинг шакли ва мазмунини, энг муҳими, одамларнинг орзу тафаккурини ва дунёқарашини ўзгартиради. Вужудга келган эркинлик шароити натижасида одамлар нафақат давлатдан иш жойи ва ҳақи кутиб ўстирмасдан, балки ўзлари ҳаракат қилиб, хусусий тадбиркорлик билан шуғулланиб, янги иш ўринларини яратишмоқдалар. Бундай натижаларни мамлакатимиздаги аҳоли даромадлари таркибининг ўзгариши мисолида ҳам кузатиш мумкин.

Масалан, аҳоли даромадлари таркибида агар 1990 йили иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловлар 69,8 фоизни, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотишдан олинadиган даромад 7,6 фоизини, тадбиркорлик фаолиятидан олинган даромад 3 фоизни ташкил этган бўлса, 2003 йилда бу даромадларнинг улуши тегишли равишда куйидагича ўзгарди: 29,7 фоиз; 27,0 фоиз, 28,1 фоиз. Демак, тадбиркорлик фаолиятидан олинadиган даромад иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўлов даражаси билан деярли баробарлаштирилган.

Мамлакатимизда аҳолининг кам таъминланган ва муҳтож қатламларини ижтимоий қўллаб-қуватлаш ва уларга моддий ёрдам кўрсатиш борасида ижтимоий ҳимоя

тамоийили асосида аниқ-йўналтирилган самарали чора-тадбирларни амалга ошириш, таълим-тарбия, кадрлар тайёрлаш, соғлиқни сақлаш ва аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш соҳаларида мақсадли умуммиллий дастурларни ҳаётга татбиқ этиш масалаларига катта эътибор қаратилди. Масалан, “Ҳомийлар ва шифокорлар йили” дастурида кўзда тутилган тадбирлар ижроси учун қарийб 284 миллиард сўм, жумладан, 133 миллиард сўм бюджет маблағи, 151 миллиард сўм идора ва ташкилотлар, ҳомийлар маблағи сарфланган.

Ёки, “Ижтимоий ҳимоя йили” давлат дастури доирасида қуйидаги ишлар амалга оширилди:

- аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш мақсадида барча манбалар ҳисобидан жами 483.600 миллион сўм, жумладан 213.200 миллион сўм бюджет маблағи, 270.400 сўм миқдорида грантлар, ижрочилар ҳамда ҳомийлар маблағи сарфланди;

- 15 та махсус мактаб-интернат ва “Меҳрибонлик” уйларида жами 4.800 миллион сўмлик қурилиш-таъмирлаш ва жиҳозлаш ишлари бажарилди;

- давлат бюджетидан 4.600 миллион сўм маблағ сарфланиб, 28 та “Меҳрибонлик уйи” ҳамда 86 та ихтисослаштирилган мактаб-интернатга 114 та замонавий автобус, 4 та оилавий болалар уйига эса “Дамас” микроавтобуси берилди;

- ёш оилаларнинг муаммоларини ечиш, аввало, уй-жой сотиб олиш ва иморат қуриш, рўзғорни бутлашга кўмаклашиш мақсадида тижорат банклари томонидан 57.500 миллион сўмлик ипотека ва истеъмол кредитлар ажратилди.

Республикамиз Президентининг “Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш ва мустаҳкамлашга оид чора-тадбирлар тўғрисида”ги фармонида мувофиқ аҳолининг ёрдамга мухтож қатламларини ижтимоий ҳимоя қилишни кучайтириш, меҳнатга ҳақ тўлашни яхшилаш. ишлари амалга оширилмоқда. Бу борада давлат бюджети ҳисобидан қўшимча равишда йилига 31,5 миллиард сўм ажратилмоқда.

Умуман, Ўзбекистонда ижтимоий мақсадлар учун давлат бюджетидан ажратиладиган маблағлар ҳажми МДХнинг бошқа давлатлари ва дунёнинг кўпчиликлари ривожланган мамлакатларига қараганда анча юқори эканлигини қайд қилиб ўтишимиз ўринлидир.

Мамлакатимизда ишлаб чиқилган умуммиллий дастурларнинг изчил амалга оширилиши орқали ижтимоий соҳа объектларининг ишга туширилиши ҳам жадал

суръатда амалга оширилмоқда. Жумладан, 2009 йил давомида қишлоқ жойларида 192,7 км. узунликдаги табиий газ, 1665 км. узунликдаги ичимлик сув тармоқлари қувурларини тортиш, 366 та қишлоқ аҳоли пунктида ичимлик сув таъминоти объектларини реконструкция қилиш, ободонлаштириш бошқармаларини 21000 донa махсус техника билан таъминлаш, 134 та кўпқаватли уйларни таъмирлаш ишлари амалга оширилди ва х. к., аҳолининг зарур ҳаётий ва ижтимоий-маиший эҳтиёжларга бўлган талабларини нисбатан юқори даражада қондиришга эришилди.

Маънавий соҳасидаги ислохотлар ҳам босқичма-босқич, тадрижий асосда амалга оширилмоқда. Мустақиллик биз учун энг азиз қадрият бўлиб, мана шу истиқлолимиз туфайли миллий ўзлигимиз, ор-номусимиз, ғурур-ифтихоримиз тимсоли, эзгу орзу-интилишларимиз, ютуқ ва марраларимизнинг ҳаётбахс манбаи сифатида шу муқаддас заминда яшаётган барча аҳолимиз қалбидан мустаҳкам ўрин эгаллади. Мана шу мустақиллик туфайли мамлакатимизда ўтмишига, халқимизнинг бой тарихий меросига, миллий маънавий қадрият ва анъаналарга бўлган муносабатимиз тубдан ўзгарди. Истиқлол даврида миллатимиз ва халқимизнинг ғурури, у ҳақдаги барча тарихий ҳақиқатлар тикланди. Миллий байрам ва урф-одатларимиз яна маънавий мулкимизга айланди.

Миллий маданиятимиз тарихини ўрганиш, у ҳақда ҳолисона фикр билдириш борасида мустақил Ўзбекистонимизда катта имкониятлар яратилди. Бу борада жаҳон маданиятига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшган аجدодларимиз таваллудларини нишонлаш ишлари бўйича ўтказилган тадбирлар мамлакатимизда изчил анъанага айланди. Масалан, 1991 йилда Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллиги, 1993 йилда Заҳириддин Муҳаммад Бобур таваллудининг 510 йиллигига, 1994 йилда Мирзо Улуғбек таваллудининг 600 йиллиги, 1995 йилда Нажмиддин Кубро таваллудининг 850 йиллиги, Махмуд Замахшарий таваллудининг 920 йиллиги, 1996 йилда Амир Темур таваллудининг 660 йиллиги, 1998 йилда Имом Бухорийнинг 1225 йиллиги, Ахмад Фарғонийнинг 1200 йиллиги, 1999 йилда Жалолиддин Мангуберди таваллудининг 800 йиллиги, 2000 йилда Бурхониддин Марғилонийнинг 910 йиллиги, Камолиддин Бехзоднинг 545 йиллиги, Имом Абу Мотуридийнинг 1130 йиллиги, 2003 йилда Абдуҳолик Ғиждувоний таваллудининг 200 йиллиги, 2004 йилда Хожи Ахрор Валий таваллудининг 600 йиллиги кенг нишонланди.

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда маънавий-маърифий ишларнинг янги, давр талабига, миллий манфаатларимизга мос такомиллашган тизими шаклланди. Юзлаб музейлар, маданият уйлари ва саройлар, ахборот ресурс марказлари, маданият ва истироҳат боғлари ташкил этилиб, улар оммавий муассасалар сифатида халқимизга маънавий-маърифий хизмат кўрсата бошлади. 1994 йилдан бошлаб Республика “Маънавият ва маърифат” жамоатчилик маркази (1996 йилдан Республика маънавият тарғибот маркази), 1999 йилдан эса Республика маънавият ва маърифат кенгаши фаолият кўрсатиб келмоқда.

Биргина Тошкент шаҳрида мустақиллик даврида “Туркистон” саройи, Алишер Навоий номидаги Миллий боғ, Темурийлар тарихи давлат музейи, Миллий академик театр биноси, “Ўзбекистон” халқаро анжуманлар саройи, Ўзбекистон Давлат консерваторияси, Болалар ижодий маркази, Ёшлар ижод саройи, тасвирий санъат галереяси каби кўплаб маданият иншоатлари барпо этилди.

Ҳозирги кунда юртимизда аҳолиси ўртасида тарғибот ва ташвиқот ишлари билан бевосита шуғулланадиган Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги тизимида 2143 та клуб муассасаси, 87 та музей, жумладан, 18 та тарихий, 25 та ўлкашунослик, 10 та бадий, 16 та меморалаш ва 18 та бошқа йўналишлардаги музей ва 60 дан ортиқ маданият ва истироҳат боғи ҳамда 37 та профессионал театр жамоаси фаолият кўрсатмоқда.

Демак, мустақиллик туфайли мамлакатимизда амалга оширилаётган иқтисодий, ижтимоий, сиёсий ислохотларнинг маъно-мазмунини аҳоли ўртасида кенг тарғиб қилишда маънавий-маърифий ишларимиз муҳим омил бўлиб хизмат қилмоқда.

IV.Тўртинчи савол бўйича суд-ҳуқуқ тизимини такомиллаштириш масаласи бўйича энг аввало ЎзР Президенти И.А.Каримов томонидан Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатининг 2005 йил 28 январдаги қўшма йиғилишида қилган маърузасида суд тизимини тубдан ислох қилиш йўллари кўрсатиб берганлигини таъкидлаб ўтишимиз жоиздир.

Суд-ҳуқуқ соҳасини эркинлаштириш бўйича бугунги кунда кенг қамровли ишлар амалга оширилмоқда: 2005 йил 1 августда “Ўзбекистон Республикасида ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисида” ги ҳамда 2005 йил 8 августдаги “Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш тўғрисида”ги фармонлар бунга мисол бўла олади.

Ўзбекистон Республикасининг кафолатлари 7 январдаги “Бола ҳуқуқларининг кафолатлари тўғрисида” ги қонун, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Президентининг иккита фармони-“Ўзбекистон Республикасида Адвокатура институтини янада ислоҳ қилиш чора-тадбирлари тўғрисида” ва инсон ҳуқуқлари Умумжаҳон Декларацияси қабул қилинганлигининг 60 йиллигига бағишланган “Тадбирлар дастури тўғрисида”ги фармонлари суд-ҳуқуқ соҳасини либераллаштириш жараёнида муҳим ўрин эгаллайди.

Ҳозирги кунда мамлакатимизда Президентимиз ва парламентимиз саъи-ҳаракатлари натижасида учинчи ҳокимият-суд тизими соҳасида қуйидаги ислохотларни амалга оширишга эришилди:

- 1) жиноий жазога санкция бериш ҳуқуқи прокуратура органларидан суд тизимига ўтказилди;
- 2) адвокатлар (оқловчилар)нинг мавқеи ва роли оширилди; адвокатура институти ислоҳ қилинди;
- 3) жиноий жазо тизими либераллаштирилиб, ўлим жазоси жиноий кодексдан (2008 йил 1 январдан бошлаб) олиб ташланди ва унинг ўрнига узоқ муддатли умрбод қамоқ жазоси белгилаш тартиби ўрнатилди; прокуратура фаолияти такомиллаштирилди;
- 4) суд мустақиллиги таъминланди;
- 5) фуқаролик ва жиноий ишлар бўйича судлар ташкил қилинди;
- 6) судлар фаолияти моддий-техник ва молиявий жиҳатдан мустаҳкамланмоқда;
- 7) суд соҳаси учун кадрларни танлаш ва тайинлаш механизми мустаҳкамланмоқда.

Бундай ислохотларни амалий давоми сифатида суд-ҳуқуқ тизимини чуқур ислоҳ этиш ва эркинлаштириш бўйича янги концепция ҳаётга татбиқ қилинди:

-судлар ихтисослаштирилди;

-фуқаролик ва жиноий ишлар бўйича алоҳида судлар ташкил этилди;

-судлар суд қарорларини ижро этиш каби ўзларига бўлмаган вазифалардан озод қилинди.

Мустақил тараққиёт даврида “Судларни жазоловчи ва фақат давлат манфаатларини ҳимоя қилувчи органдан,-дебтаъкидлайди И.А.Каримов,-қонун

устворлигини ва инсон ҳуқуқлари ҳимоясини таъминловчи органга айлантиришга қаратилган яхлит суд ҳокимияти тизимини шакллантириш вазифаси қўйилди ва муваффақиятли ҳал этилди³”.

Шунингдек, мустақил Ўзбекистонда ҳуқуқий давлатни шакллантиришнинг таркибий қисми сифатида Конституциявий суд, Олий суд, умумий юрисдикция судлари, ҳўжалик судлари жорий этилди. Жиноят, жиноят-процессуал, суд-ҳуқуқ ва бошқа йўналишларнинг қонунчилик асосларини ташкил этувчи база яратилди.

Бунинг натижасида жамиятимиз ижтимоий-иқтисодий ҳаётининг барча жабҳаларини тартибга солувчи қонунларнинг тўлақонли бўлиши ва изчиллигини таъминлаш мақсадида қуйидаги йўналишлардаги меъёрий ҳужжатлар тизими ишлаб чиқилди:

- давлат ва иқтисодий мустақилликнинг ҳуқуқий негизларини яратиш, давлатни бошқариш қонунларини тартибга солувчи қонунлар;

- тизимдаги ўзгаришларга, янги иқтисодий муносабатларга, шу жумладан, мулкчилик муносабатларига асос бўладиган қонунлар;

- ҳўжалик юритишнинг ва институционал ўзгаришларнинг бозор шароитларига мос келадиган янги механизмини яратишга қаратилган қонунлар;

- мамлакатимизни халқаро муносабатларнинг тенг ҳуқуқли субъекти сифатида таърифловчи ҳуқуқий нормалар;

- кишиларнинг конституцион ва юридик ҳуқуқларини, ижтимоий кафолатларини ва аҳолини ижтимоий ҳимоялашни таъминлайдиган қонунлар.

Мана шундай қонунларни ҳаётга татбиқ этиш жараёнида мамлакатимизда қонун устворлигининг таъминланиши асосида аҳоли ҳаётининг ҳуқуқий жиҳатдан кафолатланишига, уларнинг эртанги кунига бўлган ишончини ошишига катта таъсир кўрсатди.

V. Бешинчи савол бўйича мустақил давлатимизнинг ташқи сиёсати ва хавфсизликни таъминлаш борасида эришилган ютуқларимиз ҳақида мулоҳаза юритамиз.

³ Каримов И.А. Мамлакатни модернизация қилиш ва иқтисодиётимизни барқарор ривожлантириш йўлида. Асарлар. 16-жилд. Т. “Ўзбекистон”, 2008. 13-бет.

Ташқи сиёсат ҳар бир замонавий давлатнинг бош атрибути, фундаментал жиҳати, ажралмас қисми ва функцияси ҳисобланади. Ташқи сиёсат орқали давлат географик-макони жиҳатдан касб этиш билан бирга, шунингдек, ўзини ноёб тарихий, социомаданий, цивилизацион ва ниҳоят, геосиёсий яхлитлик сифатида ҳам намоён этади.

Бугунги кунда сиёсат ҳар доимдагидек, ҳар бир давлатнинг ҳудудий яхлитлиги, чегараларининг дахлсизлигига бўлган ҳақ-ҳуқуқини шубҳа остига олмайди, аксинча, давлатлараро муносабатларда бу принципнинг бош тамалтош эканлигини эътироф этишга асосланади. Жумладан, глобаллашув жараёни умуман олганда ташқи сиёсий фаолият юритишда давлат суверенитетига бирон-бир ҳуқуқий тўсиқни билдирмайди.

Мустақил Ўзбекистон ташқи сиёсати негизига қуйидаги уствор тамойиллар асос қилиб олинади.

- 1) давлат миллий манфаатларининг, халқаро ҳуқуқ меъёрларининг устворлиги;
- 2) бошқа давлатларнинг ички ишларига аралашмаслик;
- 3) барча низоларни тинч йўл билан ҳал этиш;
- 4) ўзининг миллий-давлат манфаатлари устворлигида ўзаро манфаатларни ҳар томонлама ҳисобга олиш;
- 5) бирор-бир давлатнинг таъсир доирасига кирмаслик;
- 6) тўла ишонч;
- 7) халқаро иқтисодий ва молиявий ташкилотлар доирасидаги ҳамкорликни чуқурлаштириш асосида икки томонлама, шунингдек, кўптомонлама ташқи алоқаларни ўрнатиш ва уларни ривожлантириш.

Ўзбекистон ташқи сиёсатининг энг уствор йўналиши кўшни давлатлар, аввало, минтақадаги давлатлар билан алоқаларни ривожлантириш ва мустаҳамлаш ҳамда ҳар томонлама ҳамкорлик қилишдир.

Хусусан, Шанхай ҳамкорлик ташкилоти, мустақил давлатлар ҳамдўстликлиги ва бошқа ташкилотлар доирасидаги ҳамкорлигимиз минтақада хавфсизлик, тинчлик ва барқарорликни таъминлашнинг муҳим шарти ҳисобланади.

Мамлакатимиз ташқи сиёсатининг уствор йўналишларидан яна бири-минтақавий ва глобал миқёсда тинчлик ва барқарорликни сақлаш йўлидаги халқаро ҳамкорликдир. Бу борада Ўзбекистон, энг аввало, БМТнинг халқаро ва минтақавий

хавфсизлик ва барқарорликни таъминлашдаги ролини кучайтириш зарурлигини доимо таъкидлаб келмоқда. Бунда БМТ тузилмаларини, биринчи навбатда, унинг етакчи органи-Хавфсизлик Кенгашини ислоҳ қилиш ва таркибини қайта кўриб чиқишни тезлаштиришни тақозо этмоқда.

Ўзбекистонда бугунги кунда жаҳондаги йирик давлатлар АҚШ, Россия, Япония, Хитой, Германия, Франция, Европа Иттифоқининг бошқа мамлакатлари билан ҳамкорлик муносабатларини ривожлантиришга катта аҳамият бермоқда. Шунингдек, мамлакатимиз жанубий Корея ва Жанубий –Шарқий Осиё, Яқин Шарқ ва Араб Шарқининг кўплаб мамлакатлари билан яқиндан муносабат ўрнатган.

Юртимизда тинчлик, осойишталик ва барқарорликни сақлашга хизмат қилувчи «Ўзбекистон Республикасининг ҳарбий доктринаси тўғрисида»ги, «Ўзбекистон Республикасининг миллий хавфсизлик Концепцияси тўғрисида»ги қонун ҳужжатлари қабул қилинди. Шунингдек, фуқаролик ва жамоатчилик институтлари, хусусан, парламент Омбудсмани, Инсон ҳуқуқлари бўйича миллий марказ ва бошқа қатор тузилмалар шакллантирилди.

Ўзбекистон Республикаси дунёнинг 120 дан ортиқ давлати билан дипломатик алоқа ўрнатган. Тошкентда 42 та элчихона, 1 та бош консулхона, 9 та фахрий консул, 10 та халқаро ташкилот ваколатхонаси, 5 та халқаро молиявий ташкилот ваколатхонаси 3 та савдо ваколатхонаси фаолият юритмоқда.

Ўз навбатида, Ўзбекистоннинг 46 та дипломатик ва консуллик ваколатхонаси чет давлатларда ва халқаро ташкилотлар ҳузурида фаолият юритмоқда.

Ҳозирги кунда Ўзбекистон дунёдаги 100 дан зиёд халқаро ташкилот аъзосидир. (жумладан, БМТ, ШХТ, МДХ ва б.). Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти, Европа Иттифоқи, НАТО каби муҳим тузилмалар билан, шунингдек, халқаро валюта фонди, жаҳон банки, Осиё тараққиёт банки, нуфузли халқаро молия ва иқтисодиёт тузилмалари билан ҳамкорлик алоқалари ўрнатган.

Ўзбекистон БМТнинг ҳуқуқий меъёрлари, Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик бўйича Хельсинки якунловчи акти каби халқаро ҳужжатлар талабларига риоя қилган ҳолда ўз Қуrolли Кучларини тузди.

Булар:

-Қуруқликдаги қўшинлар;

-Ҳарбий ҳаво кучлари ва ҳаво ҳужумидан мудофаа қўшинлари;

- Махсус ва мухандислик-қурувчилик қўшинлари;
- Ички ишлар вазирлигининг ички ва қороқул қўшинлари;
- Миллий хавфсизлик хизматининг харбийлаштирилган қисмлари;
- Чегара қўшинлари.

Ўзбекистон Республикаси Қуrolли Кучлари, Чегара ва ички қўшинларини ягона давлат сиёсати асосида босқичма-босқич ислох этиш масалаларида қуйидаги асосий омиллар ҳисобга олинмоқда:

Биринчи омил-Қуrolли кучлар техникавий жиҳатдан яхши таъминланган ҳамда бошқарувнинг ишончли воситасига эга бўлиши лозим.

Иккинчи омил-қуrolли кучларни ислох қилишда жаҳон ва давлатимиз миқёсидаги харбий ютуқлардан, харбий қурилишнинг илғор тажрибалари ва илмий янгиликларидан фойдаланилмоқда.

Учинчи омил-Қуrolли кучларнинг ҳар томонлама етук шахсий таркибга эга бўлишидир. Бунда харбий профессионал таркибни шакллантиришга катта эътибор берилмоқда.

ИККИНЧИ ДАРС

МАВЗУ: ТИНЧ-ОСУДА ҲАЁТ, МЕҲР-ОҚИБАТ ВА БАҒРИКЕНГЛИК МУҲИТИ – ВАТАНИМИЗ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ МУСТАҲКАМ ПОЙДЕВОРИ

1. Халқимизнинг тинч ва осуда ҳаёти – барқарор тараққиёт гарови.
2. Ўзаро ҳурмат, меҳр-оқибат ва бағрикенглик муҳити – ижтимоий-маънавий юксалиш омили.
3. Миллий ва умумбашарий қадриятлар уйғунлиги – Ватанимиз тараққиётининг мустаҳкам пойдевори.

2.1. Мустақил Ўзбекистонда барқарорликни, ўз халқининг тинч-осуда ҳаётини таъминлаш борасида тўғри ва оқилона олиб борилган сиёсат туфайли барча жабҳаларда салмоқли натижаларга эришилмоқда. Президент И.А.Каримов истиқлолнинг биринчи кунлариданоқ бу борада зарур чора-тадбирларни кўрди, барча ижтимоий кучларни ягона мақсад сари бирлаштириб, сафарбар этди.. Бугунги кунда юртимиздаги тинчлик ва барқарорлик туфайли мамлакатимизнинг улкан ижобий натижаларга эришаётганини дуне жамоатчилиги эътироф этмоқда. Энг муҳими, халқимиз бу сиёсатни тўла қўллаб-қувватламоқда.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг қўламли ислохотлар босқичма-босқичлик тамойилига асосланганини, бундай тараққиёт йўли нечоғлик тўғри ва ҳаётий эканини хорижий экспорт ва мутахассислар, сиёсатчилар ҳам ҳаққоний равишда қайд этмоқда. Буларнинг барчаси Президентимиз томонидан ишлаб чиқилган, машҳур беш тамойилига асосланган, тараққиётнинг ўзбек модели деб аталган стратегик йўлимизнинг амалий натижасидир. Буни миллий тараққиёт моделимизнинг маъно-мазмунига сингиб кетган қуйидаги қонунлар мисолида ҳам кўриш мумкин:

-миллати, тили ва динидан қатъий назар, давлатимизда яшовчи барча кишилар учун муносиб тинч-осуда ҳаёт шароитини яратиб бериш;

-ҳар бир инсон учун ижтимоий кафолатланган турмуш даражасини ва эркинликларини таъминлаш;

-халқимизнинг қадриятлари ва менталитетига, миллий давлатчилик анъаналарига таяниш;

-дунё тажрибасининг илғор ютуқларига асосланиш, миллий ва умуминсоний қадриятлар уйғунлигига эришиш;

Мустақиллик даврида тинч ва осуда ҳаётни барпо этиш масаласи мустақилликни қўлга киритишга нисбатан оғир ва масъулиятли вазифа эканига биз ҳаётий тажрибалар асосида амин бўлдик. Агар тарихга назар солсак, жаҳон миқёсида ўз сиёсий мустақиллигини қўлга киритганидан кейин уни ички ва ташқи душманлардан сақлаб қолиш, халқни бу масъулиятли ишга сафарбар этишга жиддий ёндаша олмаслик сабабли яна бошқаларга қарам бўлиб қолиш ҳолатлари ҳам кўп бўлган. Бундай ҳолат эса биздан доимо огоҳ бўлишни, мустақиллигимизни ҳар қандай ёвуз кучлардан, жумладан, диний экстремизм ва халқаро терроризм балосидан асраб, химоя қилиб яшашни талаб этади.

Ҳозирги дунёда мавжуд бўлган турли террористик ва экстремистик кучлар, мафкуравий марказлар томонидан халқимизнинг тинч ва осуда ҳаётини бузишга қаратилган ҳаракатлар ҳам бўлиб турибди. Албатта, бу қабих кучлар ўз олдларига қўйган ғаразли ниятларини турли даъволар, “Олижаноб”, “эзгу” ғоялар билан қанчалик ниқобламасин, уларнинг пинхоний мақсади-мустақил Ўзбекистонни эркин ва озод тараққиёт йўлидан қайтариш, халқимизни яна бошқа кўринишдаги қарамлик сиртмоғига солишдан иборат эди.

Бугунги кунда ҳам жаҳоннинг айрим минтақаларида бундай разил кучлар ва марказлар пухта ўйланган режа асосида, катта маблағ билан таъминланган ҳолда энг замонавий воситалар орқали ҳаракат қилмоқдалар. Улардан бири “Хизбут-тахрир” диний-экстремистик оқимидир. Мазкур диний оқим тарафдорлари ҳеч қандай ақлга сиғмайдиган афсонавий ғояни илгари суради. яъни, гўё дунёдаги барча мусулмонлар “халифалик” деб ном олган ягона диний давлатга бирлашиши керак ва уни битта халифа бошқариши зарур эмиш. Ваҳоланки, ҳозирги XXI асрдаги шароит бундан минг йиллар олдинги халифалик ҳукм сурган шароитдан тубдан фарқ қилади. Ҳозирги юксак технологиялар асрини, ривожланган ахборот ва шунга тенг даражадаги тафаккур асрини ҳеч қандай “халифалик” даврига қайтариб бўлмайди.

Ахир, тарихни орқага қайтариш мумкин эмас-ку.

“Хизбут-тахрир” диний оқими, унинг ақидапараст “дохий”лари жаҳон харитасини ўзгартиришга, халқларни ўрта асрларда ҳукм сурган жаҳолат даврига қайтаришга қанчалик уринмасин, улар ўз ёвуз ниятларига эриша олмайди. Агар биз, Президент И.А.Каримов таъкидлаб айтганларидек, “қандайдир, кимнингдир етаклашига мухтож бўлган давлат ёки халқ эмасмиз⁴”.

Мустақил Ўзбекистонимиз халқининг тинч ва эркин ҳаётига қарши қаратилган ҳаракатларнинг илдизи мамлакатимиз ташқарисида жойлашган халқаро террорчилик ва экстремистик марказларга бевосита боғлиқ эканига ҳеч қандай шак-шубҳа йўқ. Бу ҳақда Президент И.А.Каримов ўз асарларида, нуфузли минбарлардан сўзлаган нутқ ва маърузаларида етарлича далиллар билан истоблаб келмоқда.

Бирок, бу масалада минг афсус билан фикр юритишимиз жоизки, бизнинг онгимизда тинчликни таъминлаш-бу давлатнинг, ҳукуқ-тартибот идораларининг иши, деган нотўғри тушунча ўрнашиб қолган. Лекин, тинчлик ва осойишталик ҳар бир инсонга даҳлдор бўлган ҳаётини заруратки, уни сақлаш шу юртда яшайдиган ҳар бир фуқаронинг муқаддас бурчи бўлмоғи керак. Шунинг учун ҳам бугун ҳар биримиз “тинчлик-осойишталикни, шу тинч ва осуда ҳаётни, мусаффо осмонни асраш учун шахсан мен нима қиляпман, бу йўлда ўз ҳузур-халоватимдан воз кечишга

⁴ Каримов И.А. Империя даврида бизни иккинчи даражали одамлар, деб хасоблашар эди. Т. “Ўзбекистон”, 2005,6-бет.

тайёрманми?” деган саволни ўзимизга беришимиз, кундалик фаолиятимизни шу нуқтаи назардан баҳолашимиз зарур.

“Ўз уйингни ўзин асра” деган шиорни Президентимиз кўп марта такрорлайдилар. Мана шу долзарб вазифага бугунги кунда барчамиз етарли даражада аҳамият беряпмизми? Афсуски, баъзи жойларда бу борада хануз беғамлик, лоқайдлик, ўзибўларчилик ҳолатларига йўл қўйилмоқда. Ваҳоланки, ҳушёрлик, огоҳ бўлиб яшаш-бу бир кунлик ёки бир ойлик мавсумий масала эмас, балки кундалик иш, ҳар доимийлик амалий ҳаракат бўлиши керак.

Президент И.А.Каримовнинг, “Тинчлик учун курашмоқ керак” рисоласида: “Тинчлик-Оллоҳнинг буюк неъматидир, ҳаммамиз учун ҳам ҳаётимиз асоси, барча орзу-умидларимиз манбаидир. Лекин “тинчлик бўлсин”, деган мазмундаги сўзларни қайта-қайта тилга олар эканмиз, кўпинча унинг маъно-мазмунини нечоғлик теранлиги ҳақида ўйлаб кўрмаймиз. Маъно-мазмунини англамаган сўзнинг эса таъсири ҳам, қадри ҳам бўлмайди... Бундай эзгу даъватлар замирида аниқ маъно, амалий ҳаракат бўлиши керак”.

2010 йилнинг 11-15 июнь кунлари Қирғизистон Республикасининг жанубидаги Ўш ва Жалолобод вилоятларида содир этилган қонли фожиалар оқибатида жабр кўриб, юртимиздан паноҳ топган қочоқларга зарур шарт-шароитларни яратиб бериш, беминнат ёрдам кўрсатишда халқимизнинг юксак фазилатлари яна бир бор яққол намоён бўлди. Бундай ўта қалтис вазиятда айнан Президент И.А.Каримов, Ўзбекистон халқи томонидан оғир-вазминлик билан иш тутилиб, кўрсатилган юксак инсонпарварлик туфайли бу фожианинг янада кенг тус олиб, унинг бутун минтақамиз бўйлаб аланган олиб кетишига йўл қўйилмади.

2010 йил 18 июнь куни Президентимиз И.А.Каримов Бухоро вилоятининг Вобкент туманида қишлоқ меҳнаткашлари билан бўлган суҳбатда бу воқеалар ҳақида атрофлича фикр билдириб, “Биз ҳар доим вазмин, орийатли, ор-номусли халқ бўлиб келганмиз. Ҳар доим ўз салоҳиятимизга, ўз кучимизга суяниб яшаганмиз. Шу билан бирга, доимо етти марта ўлчаб, бир марта кесамиз. Мен шу йўлдан ҳеч қачон қайтмасликка даъват этиб, халқимизга фақат омонлик, тинчлик тилайман,-дейди⁵”.

⁵ Луқманов В., Тўракулов О., Ёдгоров Э. Изчил ислохотларнинг амалий натижалари. Халқ сўзи. 2010 йил 19 июнь.

Демак, халқимизнинг тинч ва осуда ҳаёти, унинг барқарор тараққиётимиз асоси эканлиги тўғрисидаги фикрларимизни Президент Ислом Каримовнинг “Жаҳолат ҳеч қачон яхшиликка олиб келмаган. Қизиққонлик, жоҳиллик оқибатида бу гўзал ҳаётни бир лаҳзада йўқотиш мумкинлигини сира унутмаслик лозим. Бугунги мураккаб даврда огоҳлик, сергаклик, хушёрлик ҳар қачонгидан муҳим”, деган фикрлари билан хулосалаш ўринлидир.

II. 2.2. Ўзаро ҳурмат, меҳр-оқибат ва бағрикенглик муҳити-ижтимоий-маънавий юксалиш омили.

Ўзаро ҳурмат, меҳр-оқибат ҳақида гап кетганда, аввало Президент Ислом Каримовнинг “Юксак маънавият-енгилмас куч” номли асарида бу ҳақдаги фикрларини эслаш мақсадга мувофиқдир. Бунда юртбошимиз Шарқ оламида, хусусан Ўрта Осиё шароитида жамоа бўлиб яшаш туйғуси ғоят муҳим аҳамият касб этишини баён этиб, эзгу одатимизга айланиб кетган меҳр-оқибат тушунчасининг теран тарихий, миллий, диний илдизлари борлигини таъкидлайди.

Албатта, бундай туйғу ва тушунчалар, энг аввало, инсоннинг инсон билан, қўшинининг қўшни билан, қариндошнинг қариндош билан, оиланинг оила билан, шахснинг жамият билан уйғун бўлиб яшашини, етим-есир, бева-бечора ва ногиронларга, мусофирларга саховат кўрсатиш, сидқидилдан, беғараз ёрдам беришни англатади ва бундай хусусият халқимизнинг маънавий оламига сингиб кетганлигини биз барчамиз инкор эта олмаймиз.

Неча асрлардан буён ота-боболаримиз шу минтақада қандай қадриятлар асосида яшаб келган бўлса, бугун ҳам Эл-юртимиз ана шундай дўстлик, ҳамкорликни қўллаб-қувватламоқдалар. Бу эса, албатта, миллий менталитетимизнинг асосини ташкил этади.

Демак, Шарқда жамоавийлик ҳукмронлик қилса, Ғарб оламида жамоавийликдан кўра индивидуализм, шахсий манфаат устунлигини кузатамиз. Гегель Ғарбни ғоялар, конун-қоидалар дунёси бошқарса, Шарқни урф-одатлар, қадриятлар бошқаради деганида, жуда ҳақ гапни гапирган эди. Лекин замонамизда шундай тарихий ҳақиқатни англамаслик ҳолатлари ҳам йўқ эмас.

Мустақил тараққиёт жараёнида Ўзбекистонда бағрикенглик олижаноб фазилат сифатида кадрланиб, улуғланиб келмоқда. Бағрикенглик (толерантлик)-бу ҳар хил

этиқодларга эга бўлган кишиларнинг бир замин, бир Ватанда олижаноб ғоя ва ниятлар йўлида ҳамкор, ҳамжихат бўлиб яшабини англатади.

И.А.Каримов ўзининг “Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли” номли асарида мамлакатимизни ривожлантириш учун асос бўладиган қуйидаги маънавий-ахлоқий негизларни кўрсатиб берган:

- 1) умуминсоний қадриятларга содиқлик;
- 2) халқларнинг маънавий меросини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш;
- 3) инсоннинг ўз имкониятларини эркин намоён қилиш;
- 4 ватанпарварлик (фидойилик, жасорат, тадбиркорлик).

Ўтган қисқа тарихий давр давомида мустақиллик биз учун энг улуғ, энг азиз қадрият бўлиб, миллий ўзлигимиз, ор-номусимиз, ғурур-ифтихоримиз тимсоли, эзгу орзу-интилишларимиз, ютуқ ва марраларимизнинг ҳаётбахш манбаи сифатида шу муқаддас заминда яшаётган барча ватандошларимиз қалбидан мустаҳкам ўрин эгаллайди. Халқимиз ўз мустақиллигини қўлга киритгач, мамлакатимизнинг яқин ва олис ўтмишига, аجدодларимизнинг бой тарихий меросига, маънавий қадриятлар ва анъаналарга бўлган муносабат тубдан ўзгарди. Маънавияти юксак халқ ўз тарихи, тили, маданияти, қадриятлари, анъаналарини сақлаб қолишни ўзининг фуқаролик бурчи, деб билади. Мана шундай дунёқараш ўзини англаган халқни ҳаракатга келтиради.

Маълумки, ҳозирги мамлакатимиз аҳолисининг қадимий ҳудуди бўлган Туркистон ўлкаси мелоддан олдинги 529 йилдан 329 йилгача Эрон ахмонийлари сулоласи зулмат остида эди. 329 йилдан эса Эрон ахмонийлари зулми юнон-македон зулми билан алмашди. Бу зулмдан қутилиш учун Суғдиёна ва Бақтрия давлатларига 150-180 йилдан ортиқ вақт керак бўлди. Шунингдек, милoddан олдинги 104-101 йиллардаги Хитой истилоси ёки эрамизнинг V асридаги эфталитлар босқинини эсга олайлик.

VIII аср бошларида Марказий Осиёга араб истилочиларининг кириб келиши ва ўлкада 150 йилдан ортиқроқ ҳукмронлик қилиши, шунингдек, XIII аср биринчи чорагининг 1211-1221 йилларида мўғил-татар босқинчилари бостириб келиб, улар ҳам ўлкада қарийб 150 йилдан ортиқ ҳукмронлик қилди, босқинчилар бу ерларда тарихий анъаналарни яқсон этиб, маҳаллий аҳолини мустамлакачилик зулми остида эзиб қийнадилар. Бундай зулмга қарши курашлар замирида аслида мустақиллик

ғоялари, юксак маънавият, ўзини англашга интилиш, миллат ва Ватан тақдирига дахлдорлик ҳисси ётади.

Миллий мустақиллик учун олиб борилган ҳаёт-мамот жанглари чор Россиясининг Туркистонни босиб олганидан кейин ҳам давом этди. Масалан, мустабид совет тузуми даврида қадимги Туркистон ўрнида сунъий равишда 5 та Совет Социалистик Республикаси (Ўзбекистон, Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон, Туркманистон)ни вужудга келтирилганлиги ва шу орқали тарихий ўтмишда тили, яшаш жойи, дини, урф-одати, маданияти бир хил бўлган туркий халқларни парчалаб юбориш йўлидаги ҳаракатлар эди.

Мустақиллик туфайли миллий маданиятимизни, тарихимизни ўрганиш, улар ҳақида ҳолисона фикр билдириш борасида капта имкониятлар яратилди. Айни пайтда миллий маданиятимизга, жаҳон цивилизацияси тараққиётига улкан ҳисса қўшган бобокалонларимизнинг маънавий мероси халқимизга қайтарилди, таваллуд топган кунлари бутун мамлакат ва халқаро миқёсда нишонланди. Уларнинг нодир асарлари она тилимизга таржима қилиниб, нашр этилди. Шунингдек, Ватанимиз озодлиги йўлида шаҳид кетган юртдошларимизнинг номи абадийлаштирилди. “Шаҳидлар хотираси” ҳиёбони, “Хотира майдони” барпо этилди. Диний байрамларимиз Рамазон ҳайити, Қурбон ҳайити, халқимизнинг қадимий байрами-Наврўз қайта тикланди. 2007 йил Тошкент шаҳри Ислом маданияти пойтахти деб эълон қилинди.

Диний бағрикенглик миллий истиқлол мафкурасининг асосий ғояларидан бири бўлиб, турли диний эътиқоддаги кишиларнинг ягона умуммиллий мақсад ва манфаатлари йўлида ҳамкор ва ҳамжиҳат бўлиб яшашини англатади. Ҳозирги кунда Ўзбекистонда 17 та диний конфессия (уюшма), 3000 дан ортиқ диний ташкилот фаолият юритмоқда. Тошкент Ислом университети, 14 та мадраса, 400 га яқин исломий диний ўқув муассасаси ишлаб турибди. Диний таълимот масканларида 4200 дан ортиқ ёшлар дин асосларини ҳамда дунёвий билимларни ўрганмоқда.

Мустақилликни қўлга киритишимиз шарофати билан мустабид тузум даврида топталиб келинган миллий урф-одат, анъана ва қадриятларимиз қайта тикланиб, бугунги миллий-маънавий тараққиётимизга хизмат қилмоқда. “Маънавият,-деб таъкидлайди Президент И.А.Каримов,-ўз халқининг тарихини, унинг маданияти ва вазифаларини чуқур билиш ва тушуниб етишга суянгандагина қудратли кучга

айланди⁶”. Бу концептуал ғоя бугунги кунда миллий маънавиятни ривожлантиришда давлат сиёсатининг уствор тамойилларидан бири сифатида ижобий натижалар бермоқда.

Маълумки, маданий-маънавий ривожланишнинг энг муҳим пойдевори-таълим тизимидир. Чунки замон талабларига жавоб берадиган, илғор Фан-техника, технология ютуқларини эгаллаб олган кадрларни етиштирмасдан туриб жамиятни юксалтириб бўлмайди. Шу боис, мустақиллик йилларида таълим-тарбия соҳасидаги эски тузумдан мерос бўлиб қолган нохуш ҳолатларни бартараф этишга, уни тубдан ислоҳ этишга, халқаро талабларга жавоб берадиган кадрлар тайёрлашга қатъият билан киришилди. 1997 йилда қабул қилинган “Таълим тўғрисида”ги қонун ва Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг яратилиши ва ҳаётга тадбиқ қилиниши, ҳеч шубҳасиз, мустақиллик йилларидаги энг муҳим ютуқларимиздан бири бўлди. Дастурга кўра, юртимизда таълим ислохотлари босқичма-босқич амалга оширилди ва ҳозирги кунда янада такомиллаштирилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 17 йиллигига бағишланган тантанадаги (2009 йил 5 декабрь) маърузасида Президент Ислон Каримов таъкидлаганидек, “бундан 12 йил олдин бошланган кадрлар тайёрлаш миллий дастури ва 2004 йилда унинг таркибий қисми сифатида қабул қилинган мактаб таълимини ривожлантириш умуммиллий давлат дастури ижтимоий ҳаётимизда туб бурилиш ясади”.

Мана шу дастурлар доирасида мамлакатимизда минг-минглаб лицей ва коллежлар, мактаблар қурилди, реконструкция қилинди. Биргина 2009 йилда барпо этилган 214 академик лицей ва касб-ҳунар коллежининг 170 таси қишлоқ туманларида бунёд этилди. Ҳозирги Ўзбекистонда 9772 та умумий ўрта таълим мактаби мавжуд.

Ҳозирги вақтда Ўзбекистонда 63 та олий ўқув юрти, жумладан, 20 та университет фаолият кўрсатмоқда.

Ўзбекистонда давлат томонидан миллий тараққиётимизда ҳал қилувчи ўрин тутадиган яна бир ўта муҳим этник гуруҳларнинг ривожига мустақилликнинг

⁶ Каримов И.А. Юксак маънавият-енгилмас куч. Т. “Маънавият”, 2008, 117-бет.

биринчи кунларидан бошлаб катта эътибор берилмоқда. Бу йўналишдаги миллий сиёсат қуйидаги тамойиллар асосида олиб борилмоқда.

-Ўзбекистон Республикаси ҳудудида истиқомат қилувчи миллат ва элатларнинг тиллари, урф-одатлари ва анъаналарига нисбатан ҳурмат билан муносабатда бўлиб, уларнинг ривожини учун шароит яратилди;

-миллатидан қатъий назар, барча фуқароларнинг қонун олдида тенглиги таъминланди;

-давлат ва жамият бошқарувининг барча бўғинларида этник ўзига хосликлар ҳисобга олинди;

-миллатчиликнинг ҳар қандай кўринишларига нисбатан муросасизлик муҳити шаклланди;

-ижтимоий ва сиёсий ҳаётида барча миллат ва элат вакиллариининг ҳар томонлама иштироки таъминланди;

-мамлакатимизда ижтимоий, миллий, ирқий ва диний адоватни тарғиб қиладиган партиялар ва жамоат бирлашмалари тузилишига, уларнинг фаолиятига йўл қўйилмади.

Ўзбекистонда 137 дан ортиқ миллат ва элат вакиллари истиқомат қилади. Ҳозирги пайтда мамлакатимиздаги миллатлараро аҳиллик ва тотувликни таъминлашда хизматлари катта бўлган 27 миллат вакиллари томонидан тузилган 150 га яқин миллий маданий марказ (МММ) фаолият олиб бормоқда. Уларнинг 14 таси республика миллий маданий маркази мақомига эга.

Ўзбекистон миллий телерадиокомпаниясининг теле-радио каналлари орқали 10 та тилда (ўзбек, қорақалпоқ, рус, қозоқ, қирғиз, тожик, туркман, татар, уйғур, озарбайжон) кўрсатув ва эшиттиришлар олиб борилмоқда. Юртимизда 10 та тилда (ўзбек, қорақалпоқ, рус, қозоқ, қирғиз, корейс, тожик, туркман, украин, инглиз)газеталар, 8 та тилда (ўзбек, қорақалпоқ, рус, инглиз, қозоқ, қирғиз, туркман, тожик) журналлар босилмоқда.

Ҳозирги кунда Ўзбекистонда ўрта ва олий таълим 7 тилда: ўзбек, қорақалпоқ, рус, қозоқ, қирғиз, тожик, туркман тилларида амалга оширилмоқда.

Умуман олганда, миллатлараро тотувлик ғояси мамлакатимиз ҳудудида азал-азалдан эзгу умумбашарий қадриятлардан бири сифатида ижтимоий ҳаётда амал қилиб, бу ерларда турли халқлар биргаликда истиқомат қилиб келганлар ва давлатлар

тараққиётида хал қилувчи ўрин тутган. Бундай дўстона муносабатлар улар учун тинчлик ҳамда барқарорликнинг кафолати бўлиб хизмат қилган.

Бугунги кунда мустақил Ўзбекистонда бундай миллатлараро тотувлик риштаси янада мустаҳкамланиб, улар ўртасидаги муносабатлар ҳақиқий дўстона мазмун касб этмоқда. Бундай ҳақиқатни нафақат юртимиздаги, балки кўпгина хорижий мутахассисликлар томонидан ҳам ҳақли равишда эътироф этилмоқда.

III. 2.3. Миллий ва умумбашарий қадриятлар уйғунлиги-Ватанимиз тараққиётининг мустаҳкам пойдевори.

Мустақил Ўзбекистонда мамлакат аҳолисининг кўпмиллатлилигини ҳисобга олиниб, мустақилликнинг илк йилларидан бошлаб миллатлараро тотувлик ва ҳамжихатликни мустаҳкамлашга алоҳида эътибор қаратиб келинмоқда. Давлатимиз сиёсатининг асосий йўналишлари Ўзбекистон Республикасида баён этилган бўлиб, улар аввало, бутун дунёда эътироф этилган умумбашарий қадриятларга, тамойилларга асосланган.

Ҳозирги кунда дунёда эътироф этилган умумбашарий қадрият ва тамойиллар қуйидагилар:

- инсон ҳуқуқларининг устворлиги;
- инсоннинг ўз хошиш-иродасини эркин билдириши;
- барча фуқароларнинг тенг ҳуқуқлиги, яъни қонун олдида тенг эканлиги;
- давлатнинг асосий вакиллик органларига сайланиш, яъни ҳокимият органларининг эркин ва адолатли сайловлар асосида сайланиши;
- очиқ ва ҳисоб берувчи ҳукумат;
- давлат ҳокимияти органларининг бўлиниш принципи: қонун чиқарувчи, ижроия, суд ҳокимиятларининг ва оммавий ахборот воситалари(“тўртинчи ҳокимият”)нинг мустақиллиги;
- сўз, матбуот, виждон эркинлигининг Конституция ва қонунлар билан кафолатланиши;
- давлат ва жамият бошқарувида қонун устворлиги;
- фуқароларнинг сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий ҳуқуқларининг мавжудлиги ҳамда тенглиги;
- тайинлаш йўли билан шаклланган давлат органларининг сайлаб қўйиладиган органлар олдида ҳисоб бериб туриши;

- жамиятда кўппартиявийлик тизимининг мавжудлиги;
- давлат ва жамият ҳаётига дахлдор бўлган умумий масалаларнинг ҳал этилишида референдумларнинг ўтказилиши;
- мулк шакллариининг хилма-хиллиги ва уларнинг тенглигини кафолатловчи қонунларнинг мавжудлиги;
- сиёсий муҳолифатнинг очиқ фаолият кўрсатиши;
- жамиятда плюрализм, яъни фикрлар хилма-хиллиги ва қарашлар ранг-баранглигини кафолатловчи қонунларнинг мавжудлиги ҳамда уларнинг амалий ҳаётга жорий этилишининг таъминланиши ва х.к.

Ушбу умумбашарий қадрият ва тамойиллар мамлакатимизда шахс, жамият ва давлат фаолиятига, амалиётга жорий этилмоқда.

Миллий маънавий қадриятлар-муайян миллат вакиллари учун зарур ва аҳамиятли, азиз ва ардоқли бўлган, унинг эзгу манфаати ва мақсадларига хизмат қиладиган маънавий бойликлар, амаллар ва тамойиллар, ғоялар ва меъёрлардир.

Мустақиллик йилларида миллий қадриятларнинг қуйидаги тамойиллари таъминланди:

- халқимиз ҳаётида жамоа бўлиб яшаш руҳиятининг устворлиги;
- халқ онгида уствор бўлган фикр: дўст ва яхши қўшни бўлиб, тинчлик ва тотувлик, яқин ҳамкорликда яшаш;
- оила, маҳалла жамоаларига, раҳбарларга юксак ҳурмат-эътиборнинг бутун жамиятни ҳурмат қилиш билан уйғунлиги;
- миллатнинг ўлмас руҳи, миллат маънавиятининг ҳаётбахш манбаи сифатида она тилига муҳаббат уни севиш билан уйғунлашиб кетгани;
- катталарга ҳурмат, кичикка иззат;
- аёл зотида эҳтиром, яъни муҳаббат, гўзаллик ва нафосат тимсоли, абадий ҳаёт рамзи бўлган аёлни қадрлаш;
- сабр-тоқат ва меҳнатсеварлик;
- ҳалоллик, меҳр-оқибат;
- азалий қадриятлар, урф-одатлар, миллий-маънавий меросни қайта тиклаш, ривожлантириш.

Умумбашарий қадриятлар сифатида инсон, Ватан, интеллектуал мулк, демократик сайловларни кўрсатиш мумкин.

Мустақиллик йилларида халқимизнинг ўтмиш маънавий ҳаёти давомида шаклланиб келган миллий урф-одатларимиз ва уларнинг замирида мужассам бўлган меҳр-оқибат, инсонни улуғлаш, тинч ва осойишта ҳаёт, дўстлик ва тотувликни кадрлаш, турли муаммоларни ҳамжихатлик билан ўзаро келишиб ҳал этиш каби ибратли қадриятлар тобора кўпайиб янги маъно ва мазмун касб этиб бормоқда. Масалан, Наврўз, Мустақиллик байрамлари арафасида ҳар йили ўтказиладиган умумхалқ ҳашарлари ва шу каби бошқа тадбирлар шулар жумласидандир.

Шунингдек, миллий истиқлол ғояси ва мафкурасининг асосий устунларидан бири бўлган миллатлараро тотувлик ғояси ҳам умумбашарий қадрият саналади. Бундай қадрият турли халқлар биргаликда истиқомат қиладиган минтақа ва давлатлар миллий тараққиётини белгилаб берадиган муҳим омилга айланмоқда, тинчлик ва барқарорликнинг кафолати бўлиб хизмат қилмоқда.

Турли халқлар ва миллатлар биргаликда истиқомат қиладиган Ўзбекистон Республикасида миллатлараро тотувликнинг қуйидаги принципларига амал қилинмоқда:

- барча миллатларнинг тенг ҳуқуқлилиги;
- миллатлараро ҳамкорлик ва ҳамжихатликка таяниш;
- турли миллий маданиятлар ривожини учун йўл очиб бериш;
- бошқа миллат ва элат вакилларига ҳурмат билан қараш;
- миллий ва умумбашарий қадриятларнинг ўзаро уйғунлиги ва бирлигини таъминлаш.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 17 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузасида Президент Ислам Каримов “Баркамол авлод йили” муносабати билан ишлаб чиқиладиган давлат дастурида бошқа муҳим вазифалар қатори “ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзини таъминлашнинг қарор топтириш, уларни гиёҳвандлик, ахлоқсизлик, четдан кириб келаётган ҳар хил зарарли таъсирлардан, “оммавий маданият” ниқоби остидаги таҳдид ва хатарлардан асраш масалалари бир зум ҳам эътиборимиздан четда қолмаслиги даркор”,- дейди.

Бу борада биз, энг аввало, оммавий маданиятнинг ҳақиқий ва сохта кўринишларини фарқлашимиз лозим. Бунда, бир томондан, дунёдаги ҳар қандай халқ маданиятида унинг манфаатлари учун хизмат қиладиган ҳақиқий оммавий маданият намуналари бўлишини эътиборга олмоқ зарур. Жумладан, бизнинг миллий

маданиятимизда “Тоҳир ва Зухра”, “Маҳаллада дув-дув гап”, кинофильмлари, “Келинлар кўзғолони”, “Олтин девор” спектакллари ана шундай ҳақиқий оммавий маданият намуналаридир. Иккинчи томондан, шундай халқ дилига яқин асарларни ҳаётимиздан сиқиб чиқариб, уларнинг ўрнини эгаллашга уринадиган сохта “оммавий маданият” турлари ҳам борки, улардан доимо хушёр ва огоҳ бўлишимиз керак. Улар, асосан, турли хорижий сериаллар, енгил-елпи китоблар, жангари фильмлар, беҳаё тасвирлар сифатида тарқалиб ёшларимизнинг қалби ва онгини бузади.

Мана шунга ўхшаш “оммавий маданият” ниқоби остида бугунги кунда юртимизга кириб келаётган ҳуружлар қаторида қуйидагиларни санаб ўтиш мумкин:

- 1) молиявий имкониятларга эга бўлган айрим сиёсий кучларнинг ғаразли ниятларини амалга оширишда мафкуравий қурол сифатида “оммавий маданият” дан фойдаланиш;
- 2) одамларнинг, ёшларнинг онгу тафаккурини, маънавий оламини издан чиқариб, сохта ғоя ва мафкураларни тарғиб этишга уриниш;
- 3) ғаразли мақсадларни амалга оширишда замонавий ахборот технологиялардан кенг фойдаланиш;
- 4) мафкуравий тарбия, мустақил тафаккурни издан чиқаришга уриниш;

Шу билан бирга, ҳозирги вақтда ахлоқсизликни маданият деб билиш ва аксинча, асл маънавий қадриятларни менсимаслик, уларга эскилик саркити деб қараш билан боғлиқ ҳолатлар бугунги тараққиётга, инсон ҳаёти, оила муқаддаслиги ва ёшлар тарбиясига катта хавф солмоқда ва кўпчилик бутун жаҳонда бамисоли бало-қазодек тарқалиб бораётган бундай ҳуружларга қарши курашиш нақадар муҳим эканлигини англаб олмақда.

Шундай қилиб, бугунги кунда мустақил Ўзбекистонимизда халқимиз томонидан босиб ўтган 19 йиллик тарихий йўл, бу қисқа даврда эришилган ютуқ ва марралар ҳар томонлама тарғиб-ташвиқ қилишда, яъни ҳаёт ҳақиқатини ёритишда, қўлга киритилган натижаларни жамоатчиликка етказишда биз дадилроқ ва қатъийроқ бўлишимиз лозим. Бу борада мустақиллигимиз жараёнидаги ўзгаришлар, уларнинг замини ва омилларини ҳар томонлама ёритиб ва исботлаб беришга қаратилган илмий изланишлар ва кенг таҳлиллар ўта долзарбдир. Шунинг учун ҳам мамлакатимизнинг 19 йиллик мустақил тараққиёт йўлининг бутун мураккаблиги ва қамрови билан

ёритиб бериш Республикамизнинг истиқлол тарихини ўрганишда, уни тарғиб этиш ва кенг жамоатчиликка яқиндан таништиришда мустаҳкам асос бўлиб хизмат қилади.

УЧИНЧИ ДАРС

МАВЗУ: БАТАН ТАҚДИРИ ВА ИСТИҚБОЛИГА ДАХЛДОРЛИК ТУЙҒУСИ – МАЪНАВИЙ ҲАЁТНИНГ УЗВИЙ ҚИСМИ

1. Маънавий ҳаётимизда Ватан тақдири ва истиқболига дахлдорлик туйғуси.
 2. Бетакрор миллий меросимиз ва бой тархимизнинг тикланиши.
 3. Кўхна урф-одат ва анъаналаримиз – миллий ўзлигимиз тимсоли.
 4. Диний бағрикенглик – ижтимоий барқарорлик мезони.
 5. Бой тархимизнинг тикланиши.
- I. Ҳар бир халқ, ҳар қайси мамлакат ўзининг бетакрор тарихига эга бўлганидек, Ўзбекситоннинг, ўзбек халқининг тарихи ҳам бой ва сермазмундир.

Жамият маънавиятини юксалтиришда тарихий хотира, аجدодлар тарихини билишнинг, миллий ва ахлоқий қадрият ҳамда анъаналарнинг, муқаддас динимизнинг ўрни ва аҳамияти бекиёсдир. Ҳеч бир халқ ўз тарихини билмасдан, асрлар оша яратилган маънавий меросга таянмасдан, уни янада ривожлантирмасдан туриб ўз келажагини тасаввур эта олмайди.

Бироқ, ўтмишига мурожаат қилишда унга бўлган муносабатни холис ва ҳаққоний йўлга солиш керак. Яъни, тарихий воқеаларни ўрганишда илмий, назарий-методологик асосларга таянишнинг аҳамияти жуда катта. Афсуски, ҳар қандай воқеани ёритишга коммунистик, мафкуравийлик, партиявийлик, синфийлик нуқтаи назаридан ёндошилди. Оқибатда кўпгина тарихий воқеа-ходисалар сохталаштирилди, ўтмишимиз ноҳақ қораланди, маънавий меросимиз, миллий қадриятларимиз ҳақоратланди. Улар ёш авлодга хурофот, эскилик сарқити деб ўрганилди.

Маълумки, тарихда ҳеч бир халқ ёки миллат ўз озодлиги ва мустақиллигини осонлик билан қўлга киритмаган. Масалан, миллатимиз аجدодлари, ўз ота-боболаримиз ҳам асрлар давомида босқинчилар зулмида яшаб, доимо озодлик учун курашиб келганлар. Тўмарис, Широқ, Спитамен, Муқанна, Жамолiddин Мангуберди, Нажмиддин Кубро, Темур Малик, Махмуд Таробий, Амир Темур сингари қаҳрамон

аждодларимиз бошчилигидаги курашлар, сўнгра 130 йилдан ортиқ исканжа ва истибдод даврида кечган озодлик курашлари бу фикримизнинг далилидир.

Истиқлолга эришиш бир кунлик ва ҳатто бир неча йиллик иш эмас, балки бугунги истиқлолимиз узок йиллар давомида не-не қурбонлар, тинимсиз курашлар эвазига қўлга киритилганини ҳеч қачон ёддан чиқармаслигимиз керак. Тарихий илдизлар бир жойдагина тараққиёт бўлиши ҳақидаги ўзгармас қонуниятлар ҳам буни тасдиқлайди. Бу қоидалар бугунги кунда мустақкам асосда барпо этилаётган мустақил ўзбек давлатчилиги мисолида яна бир бор амалий ифодасини топмоқда.

Шу билан бирга, бугунги мустақил Ўзбекистон нафақат ўзининг оғир, мушибатли тарихи билангина эмас, балки жаҳон маданиятига ўз муносиб ҳиссасини қўшган фозилу фузалоларини етиштириб бергани билан ҳам машҳурдир

Мустақиллик даврида юртимизда амалга оширилаётган кенг қўламли ислохотлар туфайли келажак тақдиримиз фақат ўз фаолиятимизга, ўзимизнинг кучимиз ва салоҳиятимизга боғлиқ эканига тобора кўпроқ ишонч ҳосил қилмоқдамиз. Ғояга қараши фақат ғоя, жаҳолатга қарши фақат маърифат билан баҳсга киришишга чорлаган миллий истиқлол ғояси бизнинг саъи-ҳаракатларимиз мезонига айланиб, биз собиқ тузумдан мерос иллатлар-қарамлик, боқимандалик кайфиятидан тўла озод бўла бошладик. Ҳозирги кунда биз мамлакатимизда ҳуқуқий демократик давлат қуриш, кучли фуқаролик жамияти барпо этишдек мақсад сари олға бормоқдамиз. Мана шундай ислохотлар жараёнида мамлакатимизда маънавиятга муҳим аҳамият берилаётганлигини алоҳида қайд этиб ўтишимиз жоиздир.

Умуман олганда, мустақиллигимизнинг уч таянчи ҳақида гапирмоқ ўринлидир:

- 1) мустақил миллий сиёсат;
- 2) иқтисодий қудрат;
- 3) халқ маънавияти.

Агар сиёсий мустақиллик бўлмаса, миллат аста-секин ўзлигини йўқота беради, иқтисодий мустақиллик бўлмаса, сиёсий мустақилликнинг замини мўрт бўлади. Лекин маънавий мустақиллик бўлмаса, миллатнинг ўзи бўлмайди. Мамлакатимизда ана шу уч таянчнинг бир-бири билан чамбарчас боғлиқлиги туфайли

Ўзбекистонимизнинг улуғ юрт сифатида жаҳон ҳамжамиятида ўз муносиб ўрнини эгаллай олганлигининг гувоҳи бўлиб турибмиз.

Дарҳақиқат, мустақиллигимизнинг дастлабки кунларида олдимизда турган долзарб муаммолардан асосийси-янги тарихий шароитда жамиятга, Эл-юрт ишига ҳар томонлама муносиб, жисмонан етук, онгу тафаккури юксак, маънавий баркамол инсонларни тарбиялашдан иборат эди. Бундай улкан ва олижаноб вазифани бажариш эса ўтмишда халқнинг ўзидан яшириб, тақиқланиб келинган халқнинг кўп минг йиллик маданий меросини, унинг ҳақиқий жонли тарихини тиклаш, кенг, холисона ёритиб, тарғиб этиш билан боғлиқ вазифалар эди. Мустақиллик йилларида халқимизнинг азму шижоати ва албатта, Президент ислом Каримовнинг ҳар томонлама чуқур ўйланган сиёсати туфайли ана шу мураккаб вазифани ҳал этиб, аجدодлардан мерос буюк маънавий хазинани ўзимизнинг бугунги эркин ва озод ҳаётимиз, эртанги ёруғ келажагимиз учун хизмат қилдиришга эришмоқдамиз.

II. 3.2. Бетакрор миллий меросимизнинг тикланиши.

Тарих хотираси, халқнинг, жонажон ўлканинг, давлатимиз ҳудудининг холис ва ҳаққоний тарихини тиклаш миллий ўзликни англашни, таъбир жоиз бўлса, миллий ифтихорни тиклаш ва ўстириш жараёнида ғоят муҳим ўрин тутди. Тарих миллатнинг ҳақиқий тарбиячисидир. Буюк аجدодларимизнинг ишлари ва жасоратлари тарихий хотирамизни жонлантириб, ватанпарварлик, халқпарварлик, шу заминга мухаббат ва садоқат руҳидаги Янги фуқаролик онгини шакллантирмоғи зарур.

Мамлакатимиз тарихида сиёсий ақл-идрок билан маънавий жасоратни, диний дунёқараш билан қомусий билимдонликни ўзида мужассам этган буюк арбоблардан Имом Бухорий, Имом Термизий, Ҳожа Баҳоуддин Нақшбанд, Ҳожа Аҳмад Яссавий, Муҳаммад Мусо Хоразмий, Абу Райҳон Беруний, Ибн Сино, Амир Темур, Мирзо Улуғбек, Заҳриддин Муҳаммад Бобур ва бошқалар миллий маданиятимизни ривожлантиришга улкан ҳисса қўшдилар, халқимизнинг миллий ифтихорига айландилар.

Бироқ, мустабид мафкура бизнинг неча минг йиллик маънавий меросимиз, миллий анъаналаримизни халқимиз руҳи учун мутлақо бегона бўлган, фақат сиёсий ва иқтисодий қарамлик шароитида четдан зўровонлик йўли билан киритилган

шафқатсиз усуллар таъсирида онгимизга сингдирилган эди. “Ўз истиқлол ва тараққиёт йўлимиз,-деб ёзган эди Ислом Каримов мустақиллигимизнинг дастлабки йилларидаёқ,- бу гул билан қопланган йўл эмас, тоталитаризм меросидан холис бўлиш ва покланиш, мафкуравийлик иллоти етказган зиён-заҳматларни бартараф этишнинг қийин, узоқ давом этадиган йўлидир⁷”.

Мамлакатимизда бугунги кунда ҳам янгича, мустақил тафаккур зарурати хануз долзарб бўлиб қолмоқда. Миллий мафкурани янада бойитиш ва кучайтириш, халқ маънавиятини юксалтириш ҳозирги даврнинг ҳам энг муҳим вазифасидир. “Биз,- дейди Президент Ислом Каримов,-иқтисодий ўнгланиш, иқтисодий тикланиш, иқтисодий ривожланишнинг маънавий ўнгланиш, маънавий покланиш, маънавий юксалиш ҳаракатлари билан тамомила уйғун бўлишини истаймиз⁸”.

Мустақиллик йилларида бой меросимизни тиклаш давлат сиёсати даражасига кўратилди. Миллий маданиятимизга, жаҳон цивилизацияси тараққиётига буюк ҳисса қўшган бобоқолонларимизнинг маънавий мероси халқимизга қайтарилди, таваллуд топган кунлари бутун мамлакат ва халқаро миқёсда кенг нишонланди.

Истиқлол даврида мамлакатимиз ўзининг бой маданий анъаналари ва жаҳон маданияти жараёнларидаги фаол иштироки туфайли унинг халқаро миқёсдаги мавқеи тобора ошиб бормоқда. Масалан, 1997 йилда ЮНЕСКО ижроия кенгаши аъзолигига Ўзбекистоннинг сайланиши ва 1998 йил 6 ноябрда Тошкентда ЮНЕСКО ижроия кенгашининг 155-сессияси ўтказилди. Бунда Ўзбекистоннинг таклифи билан “Жаҳон маданияти ва ЮНЕСКОнинг аъзо давлатларидаги фаолияти” деган ҳужжат қабул қилинди.

Шунингдек, мустақиллик йилларида биргина Самарқанд вилоятининг ўзида 2700 дан зиёд тарихий ёдгорлик давлат муҳофазасига олинган. Шундан 806 таси архитектура, 1500 таси археологик, қолганлари эса монументал ёдгорликлардир. 2001 йили Самарқанд «Маданиятлар чорраҳаси» номинацияси бўйича ЮНЕСКОнинг бутун жаҳон мероси рўйхатига киритилган эди. Бу эса, албатта, Самарқандни, унинг

⁷ И.Каримов. Ўзбекистон истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1-жилд. Т. “Ўзбекистон” 1996. 359-бет.

⁸ И. Каримов. Ватан, саждагоҳ каби муқаддасдир. 3-жилд. Т. “Ўзбекистон”, 1996, 35-бет.

бетакрор обидаларини асраб, авайлаш ва бутун инсониятга даҳлдор бўлган олижаноб вазифадир. Натижада Самарқанд янада обод бўлиб, бу ердаги Имом Бухорий, Имом Мотуридий зиёратгоҳлари, Регистон ансамбли, Ҳазрати Хизр ва Бибихоним масжидлари, Шоҳи Зинда мажмуаси каби нодир ёдгорликларда олиб борилган таъмирлаш ва тиклаш ишлари натижасида бугунги кунда сайёҳлару зиёратчилар олдида уларнинг бутун маҳорати ва гўзаллиги чирой очиб турибди.

Буюк алломаларимизнинг ўнлаб нодир ва ноёб асарлари янгитдан кашф этилиб, инглиз, француз, немис, япон ва бошқа хорижий тилларда нашр этилди. Ватанимиз озодлиги йўлида шаҳид кетган Абдулла Қодирий, Чўлпон, Фитрат, Усмон Носир каби жасур шоир ва ёзувчиларнинг номлари, адабий-бадiiй мероси тикланиб, ҳурмати жойига қўйилди. Тошкентда «Шаҳидлар хотираси» ёдгорлик мажмуаси, иккинчи жаҳон урушида жонини фидо этган халқимизнинг муносиб фарзандлари хотирасини абадийлаштириш мақсадида «Хотира майдони» барпо этилди. Жаид маърифатпарварларидан Маҳмудхўжа Бехбудий, Мунаввар Қори Абдурашидхонов, Абдулла Авлоний, Отажон Ҳакимов, Боту, Элбек ва бошқаларнинг ҳаёти ва фаолияти ҳақидаги маълумотлар, ижодидан намуналар қўлаб миқёсда нашр қилиниб, халқимизга тақдим этилди.

Мустақиллигимиз шарофати билан Наврўз байрами юртимизда ҳар йили халқимиз томонидан кенг ва ниҳоятда тантанали нишонланадиган улкан байрамга айланди.

Ҳақиқатдан ҳам, истиқлол туфайли бой тарихимиз ва маданий меросимиз, урф-одат ва анъаналаримиз, дину диёнатимиз қайта тикланди. Халқимиз қон-қонига сингиб кетган меҳр-оқибат, бағрикенглик, ҳамжиҳатлик каби эзгу фазилатлар миллий қиёфамизнинг ёрқин намоёни сифатида бизни дунёга танитмоқда.

III. 3.3. Кўхна урф-одат ва анъаналаримиз-миллий ўзлигимиз тимсоли.

Мамлакатимизнинг ҳар бир вилояти ва минтақасида айнан шу жойга хос бўлган бетакрор урф-одат, анъана ва маросимлар мавжуд. Мустақиллик йилларида юртимиздаги ана шундай анъана ва қадриятларни тиклаш, тарғиб этиш борасида улкан ишлар амалга оширилди.

Минг афсуски, собиқ шўролар даврида қанчадан-қанча давлат ва жамоат арбоблари, илм-фан, маданият намоёндалари, зиёлилар, оддий халқ вакиллари жанозога боргани, муллага никоҳ ўқитгани, миллий кийимда юргани учун тазйиқларга учрагани ҳали-хамон халқимиз ёдидан чиққанича йўқ. Ўша даврда кўплаб шоир ва ёзувчиларимизнинг асарлари ҳукмрон коммунистик партия сиёсатини кўкларга кўтариб мақтамагани учун йиллар давомида чоп этилмай ётгани ҳам сир эмас. тарихий қаҳрамонларимиз тасвирланган бадиий асарлар эса миллатчилик руҳида ёзилган, деган сохта айбловлар билан нашрдан тўхтатилгани ҳам аини ҳақиқат, умуман, озгина миллийлик мазмундаги ҳар қандай ҳаракат миллатчилик сифатида қоралангани туфайли айрим қадрият ва анъаналаримиз унутилиш даражасига келиб қолган эди.

Маълумки, асрлар давомида шаклланган миллий қадриятларимиз, урф-одат ва анъаналаримиз халқимизнинг бетимсол бойлиги, истиқлолимизнинг мустаҳкам пойдевори ва порлоқ истиқболимиз кафолатидир. Бироқ, бугунги глобллашув даврида инсон онги ва тафаккурини эгаллаш йўлидаги кураш кескинлашаётган, ёшларни ёт ғоя ва мафкура, салбий иллатлар таъсирига тортишга урунишлар тобора кучаяётган бир шароитда аجدодларимизнинг орзу-умидлари, интилишлари ва бой тафаккурини ўзида мужассам этган бебаҳо бойлигимизни кўз қорачиғидай асраш ва уни улғайиб келаётган навқирон авлоднинг онгу шуурига чуқур сингдириш вазифаси янада долзарб аҳамият касб этмоқда.

Истиқлол йилларида барча жабҳалар сингари миллий маданиятимиз, санъатимизни изчил ривожлантириш, бу борадаги анъаналарни давом эттириш, унинг энг яхши намуналаридан халқимизни баҳраманд этиш, ижодкорларнинг самарали фаолият кўрсатиши учун зарур шароит ва имкониятларни яратиш юзасидан кенг қамровли ишлар амалга оширилди. Бу жараёнда турли вазирлик ва идоралар, муассасалар, ижодий бирлашмалар билан биргаликда жамоат ташкилотлари ҳам фаол иштирок этмоқда. “Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми” жамғармасининг фаолияти бунинг далилидир.

Ўзбекистонда мустақилликнинг дастлабки йилларидан бошлаб, юртимизнинг барча вилоятлари учун анъанавий бўлган хунармандчиликка эътибор кучайтирилди, бу соҳа давлат ва жамоатчилик томонидан қўллаб-қувватланиб келинмоқда. Шу

мақсадда Президентимиз ва ҳукуматимизнинг миллий хунармандчилик ва касаначилик билан шуғулланувчиларни қўллаб-қувватлаш тўғрисидаги бар қатор фармон ва қарорлари қабул қилинди. Шунингдек, амалий ва тасвирий санъат каби йўналишлар ривожига ҳам катта эътибор берилмоқда. Республикамиз нуфузли халқаро мусиқа ва театр фестивалларига, истеъдодли ижрочилар танловлари ва кўргазмаларига ҳам мезбонлик қилмоқда.

Мамлакатимизда ёш авлодни ҳар томонлама баркамол ўстириш маънавий-маърифий ишларимиз марказида турган энг буюк вазифага айланди. Бу борада истиқлолнинг дастлабки йилларида “Соғлом авлод учун” жамғармаси ташкил қилиниб, шу номдаги дастлабки орден таъсис этилди. Юртимизда “Она ва бола» ижтимоий дастури қабул қилиниб, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш йўлида кенг қўламли ишлар амалга оширилди, замонавий шифохоналар барпо этилди.

Бундан ташқари, мамлакатимизда “Умид ниҳоллари”, “Баркамол авлод” ва “Универсиада” спорт ўйинларини ўз ичига олган уч босқичли ягона узлуксиз тизим шаклланиб, самарали фаолият кўрсатиб келаётгани ҳам соғлом авлод тарбиясида катта роль ўйнамоқда. Ҳар йили Президентимиз ташаббуси билан янги йилга махсус ном берилиб, давлат дастури қабул қилишда баркамол авлод масаласи алоҳида эътиборда тутилмоқда. Айниқса, “Соғлом авлод йили”, “Оналар ва болалар йили”, “Ёшлар йили” ва ниҳоят, бу йилги “Баркамол авлод йили” да бу борада катта амалий ишлар қилинди ва қилинмоқда.

Шунингдек, Республикамизда ногирон болалар учун “Меҳрибонлик” саҳоват фестивали мунтазам ўтказилиб келинмоқда. Халқаро кино, театр ва мусиқали фестиваллар ўтказиш ҳам анъанага айланиб қолди. Халқ бахшичилиқ санъатига эътибор кучайиб, республика конкурслари ўтказилмоқда. Хусусан, “Шарқ тароналари” халқаро мусиқа фестивали бутун жаҳон маданий жамоатчилиги орасида кенг шуҳрат қозонмоқда. Айниқса, миллий курашимиз халқаро мақомга эга бўлиб, бу борада мунтазам равишда жаҳон чемпионатлари ўтказилмоқда.

Мамлакатимизда 90-йилларда киномотографияда репертуарнинг янги киноталқинларига мос равишда жанрларнинг ўзига хос ва услубий ҳамда техник янгиланиши кузатилди. 2004 йили миллий кинематографияни молиялаштириш билан

боғлиқ муҳим қарор қабул қилинди. Юртимизда миллий тарих, анъаналар ва маданиятни ёритишдаги ютуқлар рағбатлантирилиб борилмоқда. “Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми” жамғармаси томонидан бу борадаги нуфузли тадбирлар кўплаб ўтказилиб, улар орқали миллий меросимизни асраб-авайлаш, амалий санъат ва хунармандчилик йўналишидаги қадимий анъаналарни тиклаш ва уларни имкони борича халқаро миқёсда оммалаштиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. “Асрлар садоси”, “Янги авлод”, “Навқирон Ўзбекистон”, “Келажак овози”, “Базар Арт” каби фестиваллар, кўрик танловлар, миллий хунармандчилик ярмаркалари, турли кўргазмалар, концертлар бунинг далилидир.

2010 йили Хива шаҳрида “Асрлар садоси 2010” маданият фестивали ташкил этилиб, мазкур фестивал ўтмиш меросимиз ва анъаналаримизни авлодларга етказишда муҳим ўрин тутди.

Умуман олганда, бундай тадбирларнинг юртимизда мунтазам равишда ўтказилиб борилиши навқирон авлодни миллий маданиятимиз, умумбашарий қадриятлар руҳида тарбиялаш, ёшларда Ватанган, миллий қадриятларимизга ҳурмат-эҳтиромни шакллантиришда бекиёс аҳамиятга эга.

IV. 3.4. Диний бағрикенглик-ижтимоий барқарорлик мезони.

Мустақил юртимизда яшаб фаолият кўрсатаётган турли конфессиялар вакилларининг маънавий дунёси, эътиқод эркинлиги учун истиқлолнинг дастлабки кунларидан бошлаб кенг йўл очилди. Ёш давлатимиз дин маънавий-маданий ҳаётнинг узвий қисми эканидан келиб чиқиб, унга бўлган муносабатни тубдан ўзгартирди. Бу борада Президентимиз Ислом Каримов динга бўлган янгича муносабатни “дунёвийлик-дахрийлик эмас” деган тамойил асосида аниқ ва равшан белгилаб берди. Бугунги кунда мамлакатимизда турли эътиқодга мансуб диний ташкилотлар ўртасида ўзаро ҳурмат ва бағрикенглик муҳити ўрнатилиши учун барча шароитлар яратилган.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг давлат ва дин муносабатлари масаласига тааллуқли асосий бандлари ривожланган жамиятларнинг ҳуқуқий меъёрларига мос келади. Конституциянинг 18-, 31-, 61-моддаларида ҳамда “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги қонуннинг янги таҳрири (1998 йил 1 май)да ҳар бир инсоннинг хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга

этикод қилмаслик ҳуқуқини таъминловчи, диний қарашларни мажбуран сингдиришни тақиқловчи бандлари миллий, ирқий ва диний келиб чиқишдан қатъи назар, жамиятнинг барча аъзолари ўртасидаги тотувликни ҳаётга татбиқ этиш учун ишончли асос бўлиб хизмат қилмоқда.

Демократик жамиятда дин давлат сиёсатига аралашмайди. Шу билан бирга, ҳар қандай дин, аввало, маънавий-ахлоқий ҳодиса бўлиб, у муайян бир халқнинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва маданий ҳаётини тўлалигича ўзида мужассамлаштиришга даъво қилолмайди. акс ҳолда, дин ўз мақсад ва вазифаларидан четлашиб кетади. Шундан келиб чиқиб, мамлакатимиз қонунларида диний-сиёсий партиялар тузиш тақиқланади.

Ҳозирги кунда дунёвий давлат тузилиши амал қилаётган Ўзбекистонда барча динларга бир хил ва тенг муносабатда бўлиш реал воқеаликка айланди. Дин ва давлат муносабатларини мувофиқлаштириш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Дин ишлари бўйича қўмита фаолият кўрсатмоқда. Унинг вазифаси:

- виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларига биноан диний масалаларни ҳал қилишда ягона сиёсатни амалга ошириш;

- давлат органларининг юртимиз ҳудудида жойлашган диний ташкилотлар билан алоқасини амалга ошириш;

- диний ташкилотлар ва уларнинг аъзолари ўртасида ўзаро бир-бирини тушуниш ва сабр-тоқатлилиқни мустаҳкамлаш сиёсатини ўтказиш;

- мамлакатимизда ва чет элларда диний ташкилотлар ўртасида алоқалар ўрнатилишини ташкил этиш;

- фуқароларнинг она диёримиздан ташқаридаги муқаддас жойларга зиёратга бориши, халқаро анжуманлар ўтказилишини уюштириши ва ҳ.к.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда бағрикенгликнинг муҳим омилларидан бири бўлган миллатлараро ва динлараро тотувлик таъминланди. Бугун мамлакатимизда 17 диний конфессия, 300 мингдан ортиқ диний ташкилот фаолият юритмоқда. Имом Бухорий номидаги Тошкент ислом институти, 9 та ўрта махсус ислом билим юрти ҳамда православ ва протестант семинариялари ишлаб турибди.

Президентимизнинг 1991 йил 11 апрель ва 20 июндаги фармонларига биноан “Ийд ал-Фитр” (Рўза) ва “Ийд ал-Адҳо” (қурбон) ҳайитлари юртимизда дам олиш куни деб эълон қилинди. Истиқлол даврида 80 мингдан зиёд юртдошимиз ҳаж ибодатини адо этишга муяссар бўлди. Ҳар йили бошқа диний жамоаларнинг юзлаб вакиллари Исроил ва Россиядаги муқаддас зиёратгоҳларга ташриф буюрмоқда.

1999 йилда Президентимиз фармони билан Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Тошкент ислом университети очилди. Бу таълим масканида бугунги ёш авлодга улкан ва бой маданиятимизнинг узвий масалалари бўлмиш ислом назарияси, тарихи, фалсафаси, ҳуқуқшунослиги, маданияти ва ахлоқи, табиий фанлар чуқур ўрганилмоқда.

Мамлакатимиз Президентининг 2007 йил 20 февралда “Ҳазрати имом (Ҳастимом)жамоатчилик жамғармасини қўллаб-қуватлаш тўғрисида”ги қарори қабул қилиниб, ушбу қарорда Ҳазрати имом мажмуасининг тарихимиз, маънавий ҳаётимиздаги ўрни ва аҳамияти инобатга олиниб, унинг асл тарихий қиёфасини тиклаш, кенг қўламли қурилиш-таъмирлаш, ва ободонлаштириш ишларини амалга оширилиб, қисқа муддатда маҳобатли мажмуа барпо этилди.

Ислом конференцияси ташкилоти қошидаги таълим, фан ва маданият масалалари бўйича муассасаси (АЙСЕСКО)томонидан Тошкент шаҳрига 2007 йилда “Ислом маданияти пойтахти” деган ном берилиши мамлакатимиз ҳаётидаги улкан маданий-маънавий воқеа бўлди. Юртимиздан етишиб чиққан ва ислом оламида юқори даражада шуҳрат қозонган алломалар-Баҳоуддин Нақшбанд, Ҳожи Ахрор Валий, Маҳмуд Замахшарий, Нажмиддин Кубро, Имом Бухорий, Аҳмад Фарғоний, Имом Мотуридий, Бурхониддин Марғиновийларнинг номи билан боғлиқ қадимий қадамжолар обод қилинди.

Тошкентда “Бир осмон остида” шиори билан 1995 йилда ташкил этилган халқаро христиан-мусулмон конференцияси бўлиб ўтди. Ушбу конференция ишида жаҳон черковлари кенгаши, турли хорижий черковлар вакиллари иштирок этди. 1996 йилда Рус Правослов черкови Тошкент ва Ўрта Осиё спархиясининг 125 йиллиги нишонланди. Бу маросимда илк бор Москва ва бутун Рус Патриархи Алексей Иккинчи Марказий Осиё ҳудудига ташриф буюрди. 2002 йилда Рим-католик черкови

католикнинг Марказий Осиёда қайта тикланганига 100 йил тўлиши муносабати билан байрам тадбирларини ташкил этди. 2003 йилда Самарқанд шаҳрида Арман Аностоллик черковининг 100 йиллиги нишонланди.

Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг “Ҳидоят” ойлик журнали, “Ислом нури” газетаси, Тошкент ва Ўрта Осиё спархиясининг “Восток свише” журнали ва бошқа оммавий ахборот воситалари орқали мамлакатимизда диний ақидапарастлик, экстремистик ҳаракатларнинг олдини олиш бўйича изчил ва тизимли ишлар амалга оширилмоқда. Бундай матбуот соҳаларида юртимизга суқилиб киришга ҳаракат қилган, халқимиз орасида мутаассублик уруғини сочишга уринган турли гуруҳлар фаолияти кескин фoш этилиб келинмоқда.

Демак, ҳозирги кунда мамлакатимизда истиқомат қилаётган ҳар бир ҳамюртимиз халқимизнинг диний эътиқодига зид бўлган зарарли оқимларнинг юртимизга кириб келишининг олдини олиш, анъанавий, маърифий, муътадил исломни ёт ғоялар таъсиридан сақлашда фидоий бўлмоғи даркор.

V. 3.5. Бой тарихимизнинг тикланиши.

Мустақиллик туфайли мамлакатимизда тарихий адолат қарор топди, тарихга муносабат ўзгарди Юқорида айтиб ўтганимиздек, топталган миллий қадриятларимиз анъана ва урф-одатларимиз қайта тикланди. Азиз-авлиёларимизнинг муборак қадамжолари обод гўшаларга айлантирилди. Ватанимиз озодлиги йўлида жонини фидо этган юртдошларимиз руҳини шод этиш, номларини абадийлаштириш бўйича катта ишлар амалга оширилмоқда.

Истиқлол йилларида юртимизда бой тъарихимизни тиклаш борасида амалга оширилган тадбирлардан қуйидагиларни санаб ўтишимиз ўринлидир:

-1998 йил июль-Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Тарих институти фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида”ги қарори эълон қилинди. Ушбу қарорга кўра Я.Ғуломов номидаги Ўзбек давлатчилиги тарихи анъанавий илмий анжумани ташкил этилди ва бу анжуманда тарихимизнинг кўплаб ўрганилмаган соҳаларга аниқлик киритлмоқда;

-1999 йил 9 майда-Хотира ва қадрлаш куни илк бор нишонланди;

-1999 йил 22 июлда-“Шаҳидлар хотираси” хайрия жамғараси тузилди;

-2001 йил 31 августда-Қатағон қурбонларини ёд этиш куни деб эълон қилинди ва 2002 йил 31 августда “Қатағон қурбонлари хотираси” музейи ташкил этилди.

Бундай тадбирлар натижаси ўлароқ, буюк аجدодларимизнинг ишлари ва жасоратлари тарихий хотирамизни жонлантириб, халқимизнинг, шу жумладан, айниқса ёшларимизнинг янги фуқаролик онгини шакллантиришга хизмат қилмоқда.

Шу ўринда мустақиллик солномасидан айрим кўчирмаларни келтирамиз:

1992 йил:

-мумтоз шоиримиз Бобораҳим Машраб таваллудининг 350 йиллиги нишонланиб, Наманган шаҳрига музей, боғ ва ҳайкал барпо этилди;

-буюк азиз-авлиё Баҳоуддин Нақшбанд хазратлари таваллудининг 675 йиллигини нишонлаш ҳақида қарор қабул қилинди.

1993 йилда:

-буюк аллома ва давлат арбоби Муҳаммад Тарағай Улуғбек таваллудининг 600 йиллигини нишонлаш ҳақида фармон эълон қилинди;

-Заҳириддин Муҳаммад Бобур туғилган сананинг 510 йиллиги нишонланди.

1994 йилда:

-1994 йил юртимизда “улуғбек йили” деб эълон қилинди;

-Абдулла Қодирийнинг 100 йиллиги нишонланди; унинг номи абадийлаштирилди, асарлари қайта чоп этилди.

1995 йилда:

-Улуғ аллома-тилшунос, файласуф, шоир Муҳаммад Замахшарий таваллудининг 920 йиллигига бағишланган халқаро анжуман бўлиб ўтди.

Буюк аجدодларимиздан мерос қолган маънавий мероснинг муносиб ворислари бўлиш, шунингдек, биз орзу қилган буюк давлатни бунёд этиш ишлари барчамиздан

мустахкам ирода, иймон-этиқод, миллий ғурур туйғусини ўзимизда мужассам этишни талаб қилади. Ана шундай номи миллатимиз тугига айланган забардаст сиймо улуғ бобокалонимиз Амир Темурдир.

Собиқ мустабид тузуми даврида кўп йиллар мобайнда, хаттоки, Европа давлатлари самимий эҳтиром билан тан олган бобокалонимиз шаънига тўхмат ва ҳақоратлар ёғдириб келинди. Фақат истиқлол шарофати билан ҳақиқат ғалаба қилиб, Шарқда тенги йўқ саркарда, Ватан ва миллат мустақиллиги учун умрини бахш этган мард ва фидойи инсон, давлат арбоби ўз Ватанига қайтди. Ёш авлод онгига миллий маънавиятимиз анъаналарини сингдиришда буюк саркарда Амир Темурнинг “Тузук”лари, миллат номини юксакларга кўтаришга сарф этилган ҳаёти буюк ибрат тимсолига айланди.

1996 йил юртимизда “Амир Темур йили” деб эълон қилинди ва шу йили улуғ саркарда ва бурёдкор бобомиз шарафига ўтказилган халқаро анжуман ҳамда тантаналар том маънода маънавий меросимизга, халқимизга эҳтиромнинг беқиёс намунаси бўлди.

1997 йил беназир ҳассос шоиримиз, истибдод қурбони Абдулҳамид Чўлпон таваллудининг 100 йиллиги, Бухоро ва Хива шаҳарларининг 2500 йиллиги нишонланди. Буюк мусаввир Камолиддин Беҳзод таваллудининг 545 йиллигини нишонлаш тўғрисида ҳукумат қарори қабул қилинди.

1998 йил буюк мухандис Имом Бухорий таваллудининг 1225 йиллиги, улуғ астраном олим Аҳмад Фарғонийнинг 1200 йиллик саналари, қорақалпоқ шоири Бердақ юбилейи тантанали нишонланди.

1999 йилда эса “Алпомиш” халқ эпосининг, буюк саркарда Жалолиддин Мангуберди, хоразмлик атоқли шоир, таржимон, тарихчи Муҳаммад Ризо Огаҳийнинг, қорақалпоқ шоири Ажиниёзнинг таваллуд саналари нишонланди.

Бундай мисоллар мамлакатимизда маънавий меросга муносабат, уни ўрганиш, тадқиқ этиш ва авлодларга етказиш масаласи давлатимизнинг маънавият соҳасидаги устувор сиёсатининг ажралмас қисмига айланишини кўрсатади. Мустақиллик даврида Самарқанд, Бухоро, Хива, Шахрисабз, Термиз, Қарши, Тошкент, Қўқон ва

Марғилон каби қадимий шаҳарларимиз фақат олимлар ва санъат ихлосмандлари учунгина эмас, балки тарих ва тарихий қадриятлар билан қизиқувчи барча инсонлар учун қутлуғ зиёратгоҳга айланди. Ўзбек олимларининг куч-ғайрати билан тарихимизнинг кўпдан-кўп ғоят муҳим соҳалари, энг аввало, темурийлар даври, XIX аср охири-XX аср бошлари тарихи янгитдан кашф этилди.

Агар илгари юртимиз шаҳар ва қишлоқларида кўчаларга Ленин, Маркс, Энгельс, Свердлов, Металлургическая, Железнодорожная, Донбасская ва бошқа шунга ўхшаш номларнинг халқ онига сингдиришнинг бир усули сифатида қараш мумкин. Бугунги кунда эса ёшларимиз республикамиз кўча ва ҳиёбонлари, метро ва автобум бекатлари, катта-катта майдонлар, биноларни беэаб турган ўзбекча номлар, шиор ва лавҳаларни кўриб, буларнинг барчасини одатий бир ҳол сифатида қабул қилмоқдалар.

Тарих тажрибаси шундан далолат берадики, халқимизнинг хотираси ажойиб номларга бой. Бугун жаҳонга машҳур Беруний, Хоразмий, Ибн Сино, Имом Термизий, Имом Бухорий, Аҳмад Яссавий, Улуғбек, Навоий ва бошқалар. Бу ўринда вилоят ва ҳудудий --- комиссиялари фаолияти шаҳарлар, туманлар, шаҳар кўчалари, маҳалла номларини қайта тиклашга қаратилиб, бу борада катта амалий натижаларга эришилгани диққатга сазовордир.

Тошкентнинг 2200 йиллик юбилеи юртимиз тарихи ва келажаги билан чамбарчас боғлиқдир ЮНЕСКО Бош конференцияси томонидан Тошкент шаҳрининг 2200 йиллигини нишонлаш тўғрисидаги 2007 йил 2 ноябрдаги 34-сессиясида қабул қилинган қарор асосида Президентимизнинг 2008 йил 2 апрелдаги қабул қилинган “Тошкент шаҳрининг 2200 йиллигини нишонлашга тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисида”ги қарорига биноан амалга оширилган ишлар пойтахтимизнинг ижтимоий-сиёсий мавқеи ва салоҳиятини янада юксалтириш, унинг халқаро миқёсда янада обрўйини оширишга хизмат қилмоқда.

2009 йилнинг апрель ойида ЮНЕСКОнинг Париждаги бош қароргоҳида Тошкентнинг 2200 йиллиги кенг нишонланди. Бу санага бағишлаб Тошкентда ўтказилган халқаро илмий конференцияда жаҳон цивилизациясининг турли тарихий даврларида пойтахтимизнинг тутган бекиёс ўрни дунё олимлари томонидан етарлича

таъкидлаб ўтилди. Тошкент шаҳри ўзининг 2200 йиллик юбилейи муносабати билан ва жаҳон маданияти тараққиётидаги ўрни улкан хизматлари учун “Мустақиллик” ордени билан мукофотланди.

Президент Ислом Каримовнинг “Юксак маънавият-енгилмас куч” асарида таъкидлаб ўтилганидек, “Ҳар қайси халқ миллий қадриятларини ўз мақсад-муддаолари, шу билан бирга, умумбашарий тараққиёт ютуқлари асосида ривожлантириб, маънавий дунёсини юксалтириб боришга интилар экан, бу борада тарихий хотира масаласи алоҳида аҳамият касб этади. Яъни тарихий хотира туйғуси тўлақонли равишда тикланган, халқ босиб ўтган йўл ўзининг барча муваффақият ва зафарлари, йўқотиш ва қурбонлари, қувонч ва изтироблари билан холис ва ҳаққоний ўрганилган тақдирдагина чинакам тарих бўлади”.

Демак, ҳар қайси жамиятнинг демократик нуқтаи назардан янгиланиш ва юксалиши учун жамиятнинг, шу давлатнинг тараққиёти маҳсулидир. Мана шундай қонуният ва қарашларни инкор этиш, уларни тан олмаслик ва бунга тескари йўл тутиш кутилмаган салбий натижаларга олиб келиши мумкин.

ТЎРТИНЧИ ДАРС

МАВЗУ: ИСТИҚЛОЛ – ХАЛҚИМИЗ УЧУН МУНОСИБ ҲАЁТ БАРПО ЭТИШ ЙЎЛИДАГИ БУЮК ИМКОНИАТ

1. Истиқлол – янги уфқ ва имкониятлар манбаи.
 2. Истиқлол – ҳар бир шахснинг истеъдоди ва қобилиятини намоён этишнинг кафолати.
 3. Истиқлол – инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш учун мустаҳкам замин.
- I. 4.1. Мустақиллик йиллари Ватанимиз тарихида ўта масъулиятли ва шарафли даврни ташкил этди. Бу қисқа даврда ҳар биримизнинг ҳаётимизда, мамлакат тақдирида муҳим ва кескин ўзгаришлар юз берди. Халқимиз мустақилликнинг биринчи кунларидан бошлаб ўз умрини ўтаб бўлган эски мустабид шуро тизимидан воз кечиб, мамлакатимизда ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига асосланган очик демократик давлат барпо этиш ва фуқаролик жамиятини шакллантиришга азму қарор қилди. Мустақил мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлар жараёнини халқимиз ҳаққоний таҳлил этадиган бўлиб қолган. Муваффақиятларимиз натижаси ўлароқ, келажак тақдиримиз ўз фаолиятимизга боғлиқ эканига ишончимиз ортди.

Ҳар йили мустақиллик байрамини кутиб олиш арафасида Истиқлол халқимиз учун қандай имкониятлар яратди, деган ҳақли савол туғилади.

Шу саволга Президент Ислам Каримов шундай жавоб беради: “Биз учун мустақиллик-Аллоҳнинг ўзи эл-юртимизга инъом этган табиий бойликларга эгалик қилиш, халқимиз қудрати, салоҳияти, ақлу заковатига таяниб, Ўзбекистонда яшаётган ҳар бир инсон, ҳар бир оила учун муносиб ҳаёт қуриш, келажак авлод учун озод ва обод ватан қолдиришдир⁹”.

Биз учун истиқлол-давлатчилигимизнинг пойдеворини қуриш, миллий онгимиз ва фахр-ифтихоримизни юксалтириш, жаҳон ҳамжамиятида муносиб ўрнимизни эгаллаш имконини берди.

Ўзбекистон халқи мустақиллик туфайли қуйидаги имкониятларга эга бўлди:

-ўз тақдирини ўзи белгилаш, давлат ва жамиятнинг сиёсий тизимини мустақил яратиш, демократик йўл билан сайланган давлат органлари орқали ҳокимиятни бутун тўлалиги билан бошқариш;

-ишлаб чиқариш ва илмий-техник имкониятларга, табиий ва ҳом ашё ресурсларига тўла эгалик қилиш ва улардан мамлакат манфаатлари йўлида фойдаланиш;

-тараққиёт йўлини жаҳон тажрибалари, тарихий анъаналар ва халқнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда мустақил танлаш;

-тарихимизни ҳолисона ёритиш, миллий ва диний қадриятларимизни қайтадан тиклаш, ҳаётимизни эски ҳукмрон мафкура ва мустабид тузум асоратидан халос этиш;

-ёш авлодни ҳақиқий ватанпарвар ва юртпарвар этиб тарбиялаш, уларга замон талаблари даражасида билим ва касб-ҳунар бериш;

-ижоднинг барча турларини ривожлантириш, одамларнинг истеъдод ва қобилиятларини тўла намоён этиш;

⁹ Каримов И.А. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. Т. Ўзбекистон. 1996, 283-бет.

-Ўзбекистонда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий асосларини ривожланган мамлакатлар тажрибаси ва миллий қадриятлар талаблари даражасида шакллантириш;

-юртимиз ҳавфсизлиги, фуқаролар тинчлиги ва миллатлараро тотувликни таъминлаш;

-халқаро муносабатларда мустақил субъект сифатида иштирок этиш, барча нуфузли ташкилотларга тенг ҳуқуқлилик асосида аъзо бўлиб кириш, бошқа мамлакатлар билан ўзаро манфаатли шартнома ва битимлар тузиш.

Демак, мустақиллик халқимизга ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини берди. “Истиқлол биз учун тараққиётнинг бутунлай янги, кенг уфқларини очди,-деб таъкидлайди Ислом Каримов,-Ўз келажагимизни ўз қўлимиз билан яратадиган бўлдик. Ҳаётимиз ва умумий хонадонимизни миллий манфаат ва қадриятларимизга, умумэтироф этилган демократик мезонларга монанд қилиб қуришдек ноёб тарихий имкониятга эга бўлдик¹⁰”.

“Мустақиллик” ва “имконият” сўзлари мазмун-моҳияти жиҳатидан ўзаро муштарак тушунчалардир. Фақат мустақил давлатдагина имкониятлар ва ислохотлар тўла амалга оширилади. Мустақиллик инсоннинг яхши яшаши, муносиб турмуш даражасига эришиш учун имконият яратади.

Маълумки, мустақилликкача мамлакатимиз аҳолиси қарийб 130 йил давомида сиёсий қарамлик, мустамлакачилик зулмини бошидан кечирди. Ўша даврларда халқимиз ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқидан маҳрум этилган, ўз тараққиёт йўлини ўзи белгилай олмас эди. Миллий давлатчилигимиз тарихи, анъана ва қадриятларимиз тўла инкор этилиб, юртимиз халқнинг хоҳиш-иродасига қарши ўларок, собиқ шўро империясининг маъмурий-худудий қисмига айлантирилган эди. Давлат бошлиғи, ҳукумат аъзолари, вазирлик ва идоралар бошлиқлари, хатто вилоят раҳбарлари ҳам собиқ марказ томонидан тайинланарди. Бизга маъмурий-буйруқбозлик асосидаги бошқарув усулига қурилган, ўта мафкуралашган, халқни итоаткор оломон деб

¹⁰ Каримов И. А. Янгича фикрлаш ва ишлаш-давр талаби. Тошкент. “Ўзбекистон”, 1997, 105-бет.

биладиган тоталитар тузумдан, ўта мафкуралашган муносабатлар мерос бўлиб қолган эди.

Мустақиллик яртаган имкониятлар шарофати билан мамлакатимизда инсон манфаатларига, халқнинг тинчлиги ва фаровонлигига хизмат қилувчи эркин, очиқ ижтимоий-сиёсий тизим барпо этишни таъминловчи кенг қамровли демократик ислохотлар амалга оширилди. Энг аввало, мустақил давлатимизнинг ҳуқуқий асоси-Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинди. Вакиллик ҳокимиятини вужудга келтиришнинг энг демократик тизими-қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимияти барпо этилди. мамлакатимизда янада демократиялашган икки палатали парламент фаолият кўрсатмоқда. Бошқарувнинг янги, замонавий тизими-президентлик бошқаруви амал қилмоқда. Миллий давлатчилигимиз анъаналарини ўзига мужассам этган кучли ижроия ҳокимият-Вазирлар Маҳкамаси муваффақиятли фаолият олиб бормоқда. Суд ҳокимиятини ислох этиш амалга оширилмоқда.

Мустақиллик даврида Ўзбекистонда демократик жамиятга хос сайлов тизими барпо этилди. Ҳозирги кунда мамлакатимизда 4 та сиёсий партия (ХДП, “Адолат” социал демократик партияси, “Миллий тикланиш” демократик партияси, Ўзбекистон Либерал-демократик партияси) фаолият юритмоқда. Шунингдек, халқ бирлиги ҳаракати, экологик ҳаракат, касаба уюшмалари, ёшлар ва хотин-қизлар, республика ва халқаро ноҳукумат ташкилотлари, жамғармалар ва фуқароларнинг бошқа бирлашмаларини ўзида мужассамлаштирган ижтимоий-сиёсий институтлар тизими вужудга келди.

Инсон ҳуқуқлари бўйича Олий Мажлиснинг ваколатли институти (Омбудсман) таъсис этилди. Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий маркази, амалдаги қонунчилик мониторинги институти халқаро ташкилотлар билан яқин ҳамкорликда фаолият кўрсатмоқда.

Мустақиллик шарофати билан халқимиз ўлкамиздаги беқиёс табиий бойликларнинг абадул-абад ҳақиқий эгаси бўлиб қолди. Ёш давлатимиз мураккаб синов кунларини бошидан кечираётган бир пайтда, қанчалик қийин бўлмасин, биз фақат ўз куч ва имкониятларимизга таяниб ва суяниб иш тутиш га мажбур бўлдик. Мана шундай тарихий вазиятда “биз,-деб таъкидлайди Президентиимз Ислом

Каримов,-“бутун дунёда ўзбек модели сифатида тан олган тараққиёт моделини ишлаб чиқдик. Бу моделнинг асосий тамойиллари, яъни иқтисоднинг сиёсатдан холи эканини, давлатнинг бош ислохотчи бўлиши, қонун устворлиги, кучли ижтимоий сиёсат, ислохотларни тадрижий асосда босқичма-босқич амалга ошириш принциплари барчамизга яхши аён¹¹”.

Шундай қилиб, юртимизда истиқлол туфайли ёш давлатимизнинг, халқимизнинг демократик йўлдан ривожланиб бориш учун кенг имкониятлар яратилди ва бундай имкониятлар туфайли мамлакат аҳолиси жаҳон ҳамжамиятида ўзига муносиб обрў-эътиборга эришди.

II. 4.2. Истиқлол-ҳар бир шахснинг истеъдоди ва қобилиятини намоён этишнинг кафолати.

Истиқлол туфайли Ватанимизнинг ҳар бир фуқароси ўз истеъдодини намоён қилишга имкон туғилди. Бунда, айниқса маданият, санъат ва спорт соҳаларида эришаётган ютуқларимизни санаб ўтиш мақсадга мувофиқдир.

Бу ўринда маънавий жасорат соҳибларидан бири, атоқли олим ва жамоат арбоби Озод Шарафиддиновнинг ҳаёти ва фаолияти ёшларимиз учун ибрат намунасидир. Бу инсон оғир касаллигига қарамасдан, “Жаҳон адабиёти” журнаliga бош муҳаррир бўлиб, бу нуфузли нашрнинг ишини ташкилий-амалий ва ижодий томондан йўлга қўйди, айна вақтда, қирқдан ортиқ йирик роман ва қиссаларни ўзбек тилига таржима қилди.

Мустақиллик йилларида юртимизда спорт соҳаларини ривожлантиришда улкан ютуқларга эришилди. Бундай муваффақиятлар, айниқса, бокс, теннис, ўзбек кураши ва жаҳон миқёсида ўтказилган шахмат мусобақаларида яққол қўзга ташланди.

Мамлакатимиз альпинистлари 1998 йил май ойида жаҳон миқёсида катта ютуққа эришдилар. Улар “Хималай” тоғ тизмасидаги дунёнинг энг баланд “Эверест” чўққисига чиқиб, юртимиз довуғини яна бир марта жаҳонга тараннум этишди.

¹¹ Каримов И.А. Юксак маънавият-енгилмас куч. Тошкент. “маънавият”. 2008, 103-бет.

Боксчилардан Артур Григорян, Муҳаммадқодир Абдуллаев, Ўткирбек Ҳайдаров, Тўлқинбой Турғуновларнинг номлари ҳам жаҳон бўйлаб янгради. 2000 йилдаги Австралиянинг Сидней шаҳрида Муҳаммадқодир Абдуллаев олтин, Артур Тоймазов кумуш, Сергей Михайлов ва Рустам Саидов бронза медалига сазовар бўлишди.

Ўзбек кураши бўйича мусобақаларда Ақобир полвон, Камол полвон, Тоштемир полвон каби спортчиларимизнинг номлари бутун жаҳонга таралди. 2008 йилдаги Пекин олимпиадасида ҳамюртларимиз Абдулла Тангриев кумуш медаль соҳиби бўлди.

Каратэ бўйича бекабодлик Фарруҳ, Аъзам ва Парвиз Абдумавлоновларнинг эришган ютуқлари қувончлидир. Шунингдек, 2009 йилда ногиронлар ўртасида ўтказилган футбол бўйича жаҳон чемпионатида ҳамюртларимиз фахрли биринчи ўринни эгаллади. Айниқса, 2010 йилнинг июнь-июль ойларида Жанубий Африка Республикасида футбол бўйича ўтказилган XIX жаҳон чемпионатида ҳакамлик қилган ҳамюртларимиз Равшан Эрматов ва Рафаэль Илясов чемпионатнинг ҳақиқий кашфиётчиларидан бўлишди.

Мустақиллик йилларида мунтазам равишда ўтказилиб келинаётган уч босқичли спорт мусобақалари-“Умид ниҳоллари”, “Баркамол авлод” ҳамда “Универсиада” ёш авлодни ўз истеъдод ва қобилиятини юзага чиқиши, энг муҳими, соғлом ва баркамол бўлиб вояга етиши учун янги-янги имкониятлар эшигини очиб бермоқда.

Мамлакатимизда энг оммавий спорт турига айланган теннис мажмуасида бир неча марта халқаро Президент кубоги бўлиб ўтди. 1999 йилнинг июль ойида Лондонда ёшлар ўртасидаги халқаро мусобақада тошкентлик спортчи Ирода Тўлаганова Уимблдан учрашувининг ғолиби бўлди.

Бугунги кунда ёш қобилият эгаларини қўллаб-қуватлаш мақсадида ташкил этилган турли жамғармалар, жумладан, “Истеъдод”, “Меҳр нури”, “Кедажак овози”, “Ўзбекистон маданияти ва спорти форуми” ва бошқалар ўз фаолиятини аниқ йўналишлар асосида олиб бормоқдалар. Бу жамғармаларнинг асосий вазифаси истеъдодли ёшларни танлаш ва уларни чет эллардаги нуфузли ўқув юртларида таълим олдириш, сифат жиҳатдан янги дастурлар ишлаб чиқиш ва уларни

мамлакатимиз таълим тизимига жорий қилиш, жаҳондаги етук ўқув марказлари билан ўзаро алоқаларни мустаҳкамлаш, турли лойиҳаларни қўллаб-қувватлаш ва амалга оширишдан иборат.

“Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми” жамғармаси турли кўргазмалар, театр ва кино фестиваллари, халқаро симпозиум ва анжуманлар ташкил этиб, юртимиз маданияти ва санъатини халқаро майдонда намойиш этмоқда. Жумладан, “Янги авлод” болалар ижоди фестивали, “Навқирон Ўзбекистон” анъанавий ва замонавий санъат фестивали, “Келажак овози” мегатанлови юртимизнинг минглаб ёшларини бирлаштирмоқда, маданият ва санъатнинг турли йўналишларида иқтидор эгаларини кашф этмоқда. Жамғарма Россия, Япония, Бельгия, Люксембург каби давлатларда ўндан зиёд халқаро лойиҳаларни амалга оширди. Люксембург ва Бельгия давлатларида ташкил этилган “Ўзбек фотографиясига 125 йил” кўргазмаси миллий маданиятимизнинг халқаро майдондаги ўзига хос тақдироти бўлди. Кўргазмада мамлакатимизнинг 150 дан зиёд фото усталари ва ёшларнинг асарлари намойиш этилди.

2005 йилдан жамғарманинг таълим грантлари амалга оширилиб келинмоқда. 2006 йилдан бошлаб “Ўзбекистон маданияти вас порти форуми” таълим лойиҳаларига Иқтидорли талабалар учун стипендиялар дастури ва Педагогик грантлар дастури ҳам қўшилди.

“Нихол”, “Зулфия” номидаги Давлат мукофоти учун кўрик танловлар, олий ўқув юрти талабалари орасида юксак истеъдодли талабаларни саралаб олиш мақсадида нуфузли стипендияларнинг жорий қилиниши ёшларнинг изланишлари, ўз устида ишлашлари учун тurtки бермоқда.

Ҳозирги даврда замонавий усулда барпо этилган мактаблар, академик лицейлар ва касб ҳунар коллежларида ёшларнинг юқори педагогик технологиялар асосида билим олиши, касб эгаллаши учун барча қулайликлар яратилди.

Ёш авлоднинг ўз қобилиятини рўёбга чиқаришини энг зарур шарти-бу хорижий тилларни чуқур ўрганиш, ахборот асрида яшаётганимизни ҳисобга олган ҳолда, компьютер ва ахборот технологиясидан яхши хабардор бўлишдан иборатдир. Замонавий таълим жараёнларида буларнинг барчаси ҳисобга олинмоқда. Бугунги

янгича фикрлайдиган, ўз келажагини мамлакатимиз келажаги билан боғлиқ ҳолда кўрадиган янги авлод вакиллари ҳаётга дадил кириб келмоқдалар. Ёшларимиз сиймосида муайян касб, баъзан бир неча йўналиш бўйича диплом олган, бир неча хорижий тилни ўрганган, замонавий техника ва технологияларни пухта ўзлаштирган, мустақил инсон сифатида шаклланган навқирон йигит-қизларни кўриб, кўзинг қувонади, албатта.

Умуман, юртимизда ушвор йўналиш бўлмиш кадрлар тайёрлаш масаласига қанчалик катта аҳамият берилаётганини Президентимиз Ислон Каримовнинг қуйидаги фикрлари ҳам тасдиқлайди: “Биз олдимизга қандай вазифа қўймайлик, қандай муаммони ечиш вазифаси туғилмасин, гап охир-оқибат, барибир кадрларга ва яна кадрларга бориб тақалаверади. Муболағасиз айтиш мумкинки, бизнинг келажагимиз, мамлакатимизнинг келажаги ўрнимизга Ким келишига ёки бошқачароқ айтганда, қандай кадрлар тайёрлашимизга боғлиқ”.

III. 4.3. Истиклол-инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш учун мустаҳкам замин.

Инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш масаласи мамлакатимизда давлат сиёсатининг ушвор йўналиши бўлиб, бу ҳақда Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг “Инсон ҳуқуқ ва эркинликларининг кафолатлари” деб номланган X бобининг 43-46-моддаларида бу йўналишдаги асосий қоидалар ўз аксини топган.

Инсон ҳуқуқ ва эркинликлари жамиятда тегишли қонунлар асосида мустаҳкамланиб, иқтисодий, сиёсий, юридик, ташкилий кафолатлар тизими билан таъминланиши энг мураккаб жараён ҳисобланади. Бунда, энг аввало, фуқароларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш муҳим ўрин тутди.

Маълумки, демократик жамият қуриш тажрибалари шуни кўрсатадики, ҳар қайси жамиятда мансаби, ирқи, жинси ва бошқа ижтимоий даражаси қандай бўлишидан қатъий назар, барча фуқаролар Конституция ва қонунлар билан мустаҳкамлаб қўйилган ўз бурчларини амалда тўлиқ бажарсагина ўзлари учун тегишли бўлган ҳуқуқ ва эркинликларидан фойдалана олишлари мумкин.

Мустақиллик даврида Ўзбекистонда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий асослари ривожланган мамлакатлар тажрибаси ва миллий қадриятлар талаблари даражасида шаклланди. Ҳозирги даврда Ўзбекистон жамиятида 7 миллионга яқин фуқаро касба уюшмалари аъзоси, 1 миллиондан ортиқ фуқаро эса сиёсий партиялар аъзоси сифатида жамоат ишларида иштирок этмоқда. Шунингдек, миллионлаб фуқаролар ёшлар, хотин-қизлар, турли жамғармалар, надавлат нотижорат ташкилотлар фаолиятида қатнашмоқда.

Юртимизда суд ҳокимиятининг ислоҳ қилиниши инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш борасидаги ижобий натижаларга эришишга хизмат қилмоқда. Ўзбекистон Конституциясининг 13-моддасида мамлакатимизда демократик умуминсоний қадриятларга асосланиш, инсон ва унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати ва бошқа дахлсиз ҳуқуқлари олий қадрият экани белгилаб қўйилган.

Ўзбекистоннинг бош мақсади-эркин фуқаролик жамиятига асосланган ҳуқуқий демократик давлат куришдир. Бу мақсадга эришиш муайян вақт ва тараққиёт даражасига эришишни талаб этади. Бу йўл осон ва силлиқ кечмайди. Ҳеч бир жамиятда бир тузумдан иккинчисига ўтиш жараёни осонликча кечмаган, айниқса, тоталитар тузумдан кейин демократик жамият куриш мураккаб жараён. Шу туфайли ҳам мустақиллигимизни мустаҳкамлаш кўп жиҳатдан ҳар биримизнинг фаоллигимизга, ҳар биримизнинг ёруғ келажакка бўлган қатъий интилишимизга боғлиқ.

Биз учун инсон ҳуқуқлари энг олий қадрият ҳисобланади. “Ўзбекистон-келажаги буюк давлат,-деб таъкидлайди Президентимиз Ислам Каримов.-Бу-мустақил, демократик, ҳуқуқий давлатдир. Бу-инсонпарварлик қоидаларига асосланган, миллат, дини, ижтимоий аҳволи, сиёсий эътиқодларидан қатъи назар, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаб берадиган давлатдир¹²”.

Ҳозирги кунда мамлакатимизда демократик институтларнинг ҳуқуқий, ташкилий асослари тўла шаклланган, давлат ҳокимияти органлари демократик тамойил-ҳокимиятлар бўлиниши асосида фаолият олиб бормоқда. Иқтисодиётда

¹² Каримов И.А. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли. Тошкент. “Ўзбекистон”, 1992, 64-бет.

бозор муносабатларига ўтишнинг ҳуқуқий, ташкилий ҳамда иқтисодий асослари шакллантирилган. Мамлакатимизда кўппартиявийлик асосида ўтказилган сайловлар натижасида икки палатали парламент шаклланиб, фаолият юрита бошлади; суд-ҳуқуқ тизими соҳасидаги ислохотлар ўзининг ҳал қилувчи босқичига кўтарилди; маънавий соҳада эса умумбашарий кадриятлар билан халқимизнинг асрий шарқона кадриятларининг ўзаро уйғунлигига асосланган маънавий муҳит шаклланмоқда. Дарҳақиқат, бундай сермазмун натижалар мамлакатимизни пировард мақсад-ҳуқуқий демократик давлат қуриш ва эркин фуқаролик жамиятини шакллантиришга тобора яқинлаштирмоқда.

Маълумки Ўзбекистон мустақиллик туфайли демократик тараққиёт йўлини танлаб, инсонпарвар давлат қуриш йўлида кетаётган давлатлар қаторида туради. Шу муносабат билан мамлакатимиз ўз Конституциясида инсонларнинг табиий, ажралмас ҳуқуқлари мавжудлиги ва барча инсонлар ўз қобилияти, ижтимоий келиб чиқиши, миллий мафкуравий мансублигига кўра ҳар хил бўлишига қарамай, қонун ва суд олдида тенглиги тўғрисидаги инсонпарвар қоидаларни олий мақомда мустаҳкамлаб қўйган.

Инсон шахсининг камоли учун, энг аввало, эркин фуқаролик жамияти зарур, фақат мана шундай жамиятда шахс ўзининг барча қобилиятларини тўла амалга ошира олади, “Биз учун фуқаролик жамияти,-дейди Президент ислом Каримов,-ижтимоий макон. Бу маконда қонун уствор бўлиб, у инсоннинг ўз-ўзини камол топтиришга монелик қилмайди, аксинча ёрдам беради. Шахс манфаатлари, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари тўла даражада рўёбга чиқишига кўмаклашади¹³”.

Инсон ҳуқуқлари-шундай ўлчов ва андозаки, у давлатга, унинг мавжуд ҳуқуқ тизимига, қонунчилигига, ҳуқуқий тартиботига берилган баҳо, уларнинг ривожланиш ва демократиявийлик даражаси, сифат кўрсаткичи ролини ўтамоқда. Айни пайтда инсон ҳуқуқларининг мавжуд аҳоли умуман жамиятнинг ривожланиш, етуклик ва маърифийлик даражасини ҳам ҳолисона, аниқ кўрсатиб турувчи ўзига хос мезон бўлиб хизмат қилмоқда.

¹³ Каримов И.А. Ўзбекистон ХХІ аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. Тошкент. “Ўзбекистон”, 1997, 173-бет.

Бугунги кунда дунёда инсон ва фуқаро ҳуқуқлари бўйича 300 дан кўп халқаро-ҳуқуқий ҳужжат амал қилиб турибди. Ўзбекистон мустақилликка эришган дастлабки пайтларданоқ инсон ҳуқуқларига доир халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган қоидаларига қатъий риоя этишни бутун халқаро ҳамжамият эълон қилди. Ўзбекистон томонидан инсон ҳуқуқлари бўйича 60 дан ортиқ халқаро конвенция имзоланган. Инсон ҳуқуқлари борасида давлатимизнинг олиб бораётган доимий ва изчил саъй-ҳаракатлари жаҳон ҳамжамиятига яхши маълум.

Бир сўз билан айтганда, мустақиллик даврида юртимизда ҳуқуққа муносабат тубдан ўзгарди. Ўзбекистонда амалга оширилаётган суд-ҳуқуқ ислохотларининг энг муҳим вазифаси қонунийликни таъминлаш, инсоннинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларини амалда олий қадрият даражасига кўтариш асоссиз жиноий таъқиб ва хусусий ҳаётга аралashi ҳолатларига йўл қўймаслик, шахсий дахлсизлик ҳуқуқлари самарали муҳофаза этилишини таъминлаш ҳисобланади.

Инсон ва фуқароларнинг асосий ҳуқуқлари тизимида энг муҳим ва бирламчи ҳуқуқ ва эркинликлар-бу сўзсиз шахсий ҳуқуқ ва эркинликлардир. Чунки, кишиларнинг шахсий ҳуқуқ ва эркинликлари таъминланганидан кейингина Конституция, қонунлар ва қонун ҳужжатларида мустаҳкамладиган, кафолатладиган ва ҳимоя қилинадиган бошқа ҳуқуқ ва эркинликларни таъминлаш учун реал шарт-шароит яратилади. Шу боис, фуқароларнинг сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ҳуқуқ ва эркинликларига бевосита шахсий ҳуқуқ, эркинликларининг узвий давоми сифатида қарамоқ керак.

Бугунги кунда мамлакатимизда ҳар бир шахснинг ҳуқуқи ва қонуний манфаатларининг кафолатли ҳимоясини таъминлаш, фуқароларнинг қонун олдида тенглиги тамойилини ҳаётга изчил татбиқ этишга қаратилган суд-ҳуқуқ ислохотлари ўз самарасини бермоқда. Юртимизда 2008 йил 1 январдан бошлаб ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисида, шунингдек, фуқароларни қамокқа олишга санкция бериш ҳуқуқини прокуратурадан судларга ўтказиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг амалга жорий этилиши бутун дунёда улкан қизиқиш уйғонди. Бунинг натижасида Ўзбекистонда дунёдаги энг инсонпарвар, либерал жиноий жазо тизимларидан бири яратилди.

Масалан, агар 2000 йилда республикамиз бўйича 25 мингга яқин фуқаролик иши кўрилган бўлса, 2009 йилда бу кўрсаткич 258 мингдан ортиқни ташкил этди. Уларнинг 85 фоизи бўйича ҳал қилувчи қарорлари чиқарилди, шундан 95,4 фоиз иш бўйича даъволар қаноатлантирилди. Шунингдек, судлар томонидан тадбиркорларнинг ҳуқуқ ва манфаатлари бузилиши билан боғлиқ ишлар юзасидан 2009 йилда 360 та ҳал қилувчи қарор чиқарилиб, 356 ҳолат бўйича даъволар қаноатлантирилди. Бундан кўринадики, иқтисодиётимиз таянчи бўлган тадбиркорлар манфаатлари давлат, жамият ва суд ҳимоясида. Бу миллий қонунчилигимизда кафолатланган хусусий мулк дахлсизлиги, тадбиркор эркинлигининг амалий ифодасидир.

Шундай қилиб, жамиятимиз тараққиёти амалга оширилаётган кенг кўламли саъй-ҳаракат ва ислохотлар ҳуқуқий демократик давлат, кучли фуқаролик жамиятини шакллантиришга хизмат қилмоқда. Бу ишларга ҳар бир юртдошимиз ўз ҳиссасини қўшиш, мамлакатимизда ҳеч кимдан кам бўлмаган ҳаёт барпо этиш йўлида астойдил меҳнат қилиш ҳар биримизнинг муқаддас фуқаролик бурчимиздир.

“Мустақиллик дарслари” бўйича оралиқ ва жорий

назоратлар учун саволлар

1. Мустақиллик йилларида мамлакатда давлат органлари тизимининг ислоҳ этилиши.
2. Ўзбекистонда фуқаролик жамияти асосларининг шаклланиши.
3. Мустақиллик даврида сайлов жараёнларининг демократлашуви ва сиёсий партиялар фаолиятининг ўсиши.
4. Мустақиллик ва Ўзбекистонда иқтисодиёт соҳасидаги чуқур таркибий ўзгаришлар.
5. Мамлакатимизда қишлоқ хўжалиги соҳасида амалга оширилган ислохотлар.
6. Бозор иқтисодиёти шароитида аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш сиёсати.
7. Давлат ташқи сиёсатининг устувор йўналишлари ва Қуролли кучлар соҳасидаги ислохотлар.
8. Ўзбекистонни ривожлантиришнинг маънавий-ахлоқий негизлари.
9. Мустақиллик йилларида миллий урф-одат, анъана ва қадриятларимизнинг қайта тикланиши.

10. Глобаллашув жараёнларида “Оммавий маданият” экспансияси таъсирида маънавиятга зид бузилишлар ва унга қарши кураш йўллари.
11. Ёшларни юксак маънавият, миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялаш масалалари.
12. Мустақиллик даврида Ўзбекистонда маданият, Фан ва таълим соҳасида эришилган ютуқлар.
13. Диний бағрикенглик-ижтимоий барқарорлик мезони.
14. Тараққиётнинг ўзбек моделига хос устувор тамойилларнинг ҳаётга татбиқ этиб борилиши.
15. Истиқлол даврида мамлакатимизда қабул қилинган ижтимоий дастурлар ва миллий тараққиёт.
16. “Баркамол авлод йили” Давлат дастурининг мақсади ва вазифалари.

«Мустақиллик дарслари» бўйича талабаларнинг якуний ёзма ишлари (иншо, реферат) мавзулари

1. Мустақилликни мен қандай тушунаман.
2. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт - пировард мақсадимиз.
3. Ватан - миллат бешиги.
4. Мустақилликка менинг ҳиссам.
5. Ўзбекистон Республикаси - мустақил давлат.
6. Ўзбекистон Конституцияси - Асосий Қонунимиз.
7. Демократия - Ўзбекистон тараққиётининг бош йўли.
8. Ўзбекистон Республикасининг давлат рамзлари.
9. Ўзбекистон - узоқ тарахга эга бўлган давлат.
10. Халқимизнинг Ватан мустақиллиги учун кураш тарихи.
11. Тўмарис ва Широқ Ватан мустақиллиги ҳимоячилари.
12. Спитамен - Ватан мустақиллиги ҳимоячиси.
13. Муқанна - Ватани учун фидойи қаҳрамон.
14. Жалолиддин Мангуберди - халқимизнинг миллий қаҳрамони.
15. Амир Темури - миллий давлатчилигимиз фахри, ғурури.
16. Мустабид совет ҳокимиятининг қатағонлик сиёсати, ва унинг оқибатлари.
17. Ўзбекистонда «Мустақиллик Декларацияси»нинг қабул қилиниши.
18. Ўзбекистонда Давлат мустақиллигининг эълон қилиниши.
19. Сиёсий мустақиллик: мазмун-моҳияти, амалга ошириш йўллари.
20. Мамлакатда бозор муносабатларини шакллантириш-иқтисодий мустақиллик гарови.
21. Ислом Каримов-Ўзбекистоннинг биринчи президенти.
22. Ўзбекистонда сиёсий партиялар.
23. Маҳалла - фуқароларнинг ўз-ўзини бошқариш ташкилоти.
24. Ўзбекистонда демократик сайлов тизимининг барпо этилиши.
25. «Ўзбекистон-келажаги буюк давлат» ғояси: мазмун-моҳияти, амалга ошириш истиқболлари.
26. Ёшларни Ватанга юксак эътиқод руҳида тарбиялаш - муқаддас бурчимиз.
27. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури - баркамол авлод орзуси.
28. Ўзбекистоннинг бозор иқтисодига ўтиши тушунчаси, вазифаси.
29. Диний экстремизм ва фундаментализм - мустақиллигимизга таҳдид.
30. Халқаро терроризм-мустақиллик ва тараққиёт таҳдиди.
31. Мустақиллик - бу ҳуқуқ ва масъулият, уни авайлаб-асраш муқаддас вазифамиз.
32. Мустақиллик ва «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати.
33. Ислом Каримов-мустақил Ўзбекистон тараққиёти йўлининг ижодкори.
34. Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда давлат органлари тизимининг ислоҳ этилиши ва демократик ҳуқуқий давлатнинг қурилиши.
35. Ўзбекистонда фуқаролик жамияти институтларининг қарор топиши ва ривожланиши.
36. Мустақил Ўзбекистонда сайлов жараёнларини янада деомкратлашуви ва сиёсий партиялар фаолиятининг такомиллашиб бориши.

37. Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда иқтисодиёт соҳасидаги чуқур таркибий ўзгаришларнинг амалга оширилиши.
38. Ўзбекистонда қишлоқ хўжалигидаги ислоҳотлар ва ташқи иқтисодий фаолиятни эркинлаштириш.
39. Ўзбекистонда бозор иқтисодиётига ўтиш даврида аҳолини ижтимоий ҳимоялаш ва давлат томонидан иш ўрни ва етрали даромад ҳажмини таъминлаш бўйича тадбирларнинг амалга оширилиши.
40. Мустақил Ўзбекистонда маънавият соҳасидаги ислоҳотлар ва буюк алломалар таваллуд саналарининг нишонланиши.
41. Ўзбекистонда суд-ҳуқуқ тизимининг ислоҳ этилиши ва либераллаштирилиши.
42. Мустақил Ўзбекистонда қонун устворлигининг таъминланиши ва аҳоли ҳаётининг ҳуқуқий жиҳатдан кафолатланиши.
43. Мамлакатимиз давлат ташқи сиёсатининг уствор йўналишлари ва Қуролли Кучлар соҳасидаги ислоҳотлар.
44. Мустақиллик йилларида халқимизнинг тинч ва осуда ҳаёти-барқарор тараққиёт гарови.
45. Ўзбекистонни ривожлантиришнинг маънавий-ахлоқий негизлари.
46. Юртимиздаги ўзаро ҳурмат, меҳр-оқибат ва бағрикенглик муҳити-ижтимоий-маънавий юксалишимиз омили.
47. Мустақиллик даврида миллий урф-одат, анъана ва қадриятларимизнинг қайта тикланиши. Тошкент шаҳрининг Ислом маданияти пойтахти (2007 й) деб эълон қилиниши.
48. Глобаллашув жараёнларида «Оммавий маданият» экспансияси таъсирида маънавий турмуш тарзига зид бузилишлар ва унга қарши кураш йўллари.
49. Ўзбекистон давлати сиёсатининг миллий ва умумбашарий қадрият ҳамда тамойилларга асосланганлиги.
50. Мамлакатимизда миллатлараро аҳиллик ва тотувликнинг таъминланиши, миллий маданий марказ (МММ)ларнинг тузилиши ва улар фаолияти.
51. Ёшларни юксак маънавият, миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялаш масалалари.
52. Жамият маънавиятини юксалтиришда тарихий хотира, миллий урф-одат ва қадриятларнинг ўрни ва аҳамияти.

53. Мустақиллик даврида Ўзбекистонда маданият, фан ва таълим соҳасида эришилган ютуқлар.
54. Мустақиллик ва миллий меросимиз, бой тарихимизнинг тикланиши.
55. Диний бағрикенглик-ижтимоий барқарорлик мезони.
56. Мустақиллик-ўз тақдиримизни ўзимиз белгилаш, мамлакатда демократик жамиятни барпо этиш учун шарт-шароит демак.
57. Истиқлол-ҳар бир шахснинг истеъдоди ва қобилиятини намоён этишнинг кафолати.
58. Истиқлол-инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш учун мустаҳкам замин.
59. Ўзбекистоннинг ўзига хос миллий тараққиёт йўли.
60. Мустақиллик ва Ўзбекистонда иқтисодиётни тубдан ўзгартириш ва ислох этишнинг зарурати.
61. Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда ижтимоий-иқтисодий тараққиётнинг барқарорлашуви.
62. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида Ўзбекистонда иқтисодий ўсиш суръатларининг таъминланиши.
63. Мамлакатимиз ҳаётида модернизация жараёнларининг чуқурлашуви ва бундан кутилаётган натижалар.
64. Мустақиллик шароитида юртимизда халқ фаровонлигини юксалтириш бўйича амалга оширилаётган тадбирлар.
65. Тараққиётнинг ўзбек моделига хос уствор тамойилларнинг дунё жамоатчилиги томонидан кенг эътироф этилаётгани.
66. Истиқлол даврида мамлакатимизда қабул қилинган ижтимоий дастурлар ва миллий тараққиёт.
67. “Баркамол авлод йили” Давлат дастурининг мақсади ва вазифалари.
68. Маънавий камолот-тараққиёт асоси.
69. Баркамол авлод тарбияси ва маърифат.
70. Хушёрликка даъват: ўз уйингни ўзинг асра.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси.-Т: “Ўзбекистон”, 2010.-40 б.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил, 30 июндаги “Ўзбекистон Республикаси Давлат мустақиллигининг ўн тўққиз йиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисида”ги ПҚ-1358-сонли қарори. Халқ сўзи, 2010 йил 1 июль.
3. Каримов И.А. Асосий вазифамиз-Ватанамиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир. Т: “Ўзбекистон”, 2010.-80 б.
4. Каримов И.А. Ватанамизнинг босқичма-босқич ва барқарор ривожланишини таъминлаш-бизнинг олий мақсадимиз. Т. 17.-Т.: “Ўзбекистон”, 2009.-280 б.
5. Каримов И.А. Энг асосий мезон-ҳаёт ҳақиқатини акс эттириш.-Т.: “Ўзбекистон”, 2009.
6. Каримов И.А. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари. Т.: “Ўзбекистон”.
7. Каримов И.А. Мамлакатни модернизация қилиш ва иқтисодиётимизни барқарор ривожлантириш йўлида. Т.: “Ўзбекистон”, 2008.-368 б.
8. Каримов И.А. Юксак маънавият-енгилмас куч. Т.: Маънавият, 2008.
9. Каримов И.А. Жамиятимизни эркинлаштириш, ислохотларни чуқурлаштириш, маънавиятимизни юксалтириш ва халқимизнинг ҳаёт даражасини ошириш-барча ишларимизнинг мезони ва мақсадидир. 15-жилд.-Т.: Ўзбекистон, 2007.-320 б.
10. Асосий мақсадимиз-юртимизда эркин ва обод, фаровон ҳаёт барпо этиш йўлини қатъият билан давом эттиришдир. Президент И.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 15 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси//Халқ сўзи, 2007 йил 8 декабрь.
11. Каримов И.А. Инсон, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари-олий қадрият. 14-жилд.-Т.: Ўзбекистон, 2006.-280 б.
12. И.А.Каримовнинг 2005 йил 28 декабрдаги “Ёшлик” талабалар шаҳарчасидаги нутқи. Инсон, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари-олий қадрият. Т.: 2006.
13. Каримов И.А. Бизнинг бошмақсадимиз-жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислох этишдир.-Т.: Ўзбекситон, 2005.
14. Каримов И.А. Империя даврида бизни иккинчи даражали одамлар, деб хисоблашар эди.-Т.: Ўзбекистон, 2005.
15. Каримов И.А, Ўзбекистон буюк келажак сари.-Т.: Ўзбекистон, 1999.-686 б.
16. Каримов И.А. Ўзбекситон XXI асрга интилмоқда.-Т.: Ўзбекистон, 1999.

17. Каримов И.А. Ўзбекистон ХХІ аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари//Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлида. 6-жилд.-Т.: 1998.
18. Каримов И.А. Янгича фикрлаш ва ишлаш-давр талаби.-Т.: Ўзбекистон,1997.
19. Каримов И.А. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. 2-жилд.-Т.: Ўзбекистон, 1996,-380 б.
20. Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1-жилд.-Т.: Ўзбекистон, 1996.-364 б.
21. Каримов И.А. Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида.-Т.: Ўзбекистон, 1995-269 б.
22. Каримов И.А. Ўзбекистон-келажаги буюк давлат.-Т.: Ўзбекистон, 1992.
23. Абдулқосимов Ҳ. Ўзбекистон иқтисодий -ислохотлар.-Т.: Академия, 2008.
24. Асрларга тенг йиллар. Мустақиллик дарси (маъруза матни). ЎАЖБНТ маркази.-Т.: 2001.
25. Данияров П. Курсом либерализация уголовно-правовой сферы//Народное слово, 23 сентября, 2008 г.
26. Жавакова К. Давлат бошқарувини янгилаш ва янада демократлаштириш ҳамда мамлакатни модернизация қилишда сиёсий партияларнинг роли ва ўрни//Халқ сўзи, 2009 йил 21 ноябрь, 227-сон.
27. Инсонпарварликнинг юксак намунаси//Халқ сўзи, 2010 йил 9 июль.
28. Ибрагимов О. Ўрта Осиёда, чамаси кенг кўламли урушнинг олди олинди. Бу Президент Ислам Каримовнинг хизматиدير//Адолат газетаси, 2010 йил 25 июнь.
29. Лукманов В., Тўрақулов О., Ёдгоров Э., Қурбонбоев Ф. Изчил ислохотларнинг амалий натижалари. Халқ сўзи, 2010 йил 19 июнь.
30. Маданий меросимиз муҳофазада //www.region.uz.
31. Мустафаев Б. Ҳар бир шахс ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоялаш-бош мезон. Халқ сўзи, 2010 йил 10 февраль.
32. Мустақил юрт ғалласи. Т.: Ўзбекистон, 2003.-136 б.
33. Мустақиллик биз учун-ўзлимизни англаш, юрт тинчлиги ва барқарорлигининг, инсон манфаати, эркинлиги ва фаровонлигининг, биз кўзлаган демократик жамият барпо этишнинг гаровидир: ЎЗР Давлат мустақиллигининг ўн саккиз йиллигига бағишлаб ўтказиладиган тарғибот-ташвиқот ишларида фойдаланиш учун қўлланма/ЎЗР Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академияси, Республика миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий маркази, Республика маънавият тарғибот маркази.-Тошкент: Ўзбекистон, 2009.-88 б.
34. Ражабова М. Фуқаролик жамияти барпо этишнинг ҳуқуқий асоси//Халқ сўзи, 2009 йил 17 ноябрь 223-сон.

35. Раҳманов Д. Ижтимоий хизмат нима?//Жамият ва бошқарув.-2009, 3-сон.
36. Саидова Х. Конституция ва Ўзбекистонда фуқаролик жамияти//Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари.-2008, 1-сон.
37. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг “Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш-устивор мақсадимиз” ҳамда “Асосий вазфамиз-Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришди” номли маърузаларини ўрганиш бўйича ўқув-услубий мажмуа.-Тошкент: Иқтисодиёт. -2010.-340 б.
38. Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги. (Амалий қўлланма).-Т.: Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги амалдаги қонун ҳужжатлари мониторинги институти, “ILM ZIYO”, 2009.-312 Б.
39. “Бу муқаддас Ватанда азиздир инсон” (илмий-оммабоп рисола).-Т.:Ғафур Ғулом нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2010.-148 б.

Мундарижа

Мавзулар	Бети
Кириш	3
I. “Мустақиллик дарслари”га тайёргарлик кўриш	4
II. “Мустақиллик дарслари”ни ўқиш бўйича тавсиялар	7
III. "Мустақиллик дарслари" бўйича талабаларнинг якуний ёзма ишлари (иншо, реферат)ни ўтказишга доир тавсиялар	8
IV. Ёзма ишларни бажариш ва баҳолаш тартиби ҳақида	10
Биринчи дарс. Мавзу: Ўн тўққиз йиллик мустақил тараққиёт йўли-Ўзбекистоннинг ривожланиш ва юксалиш, жаҳон ҳамжамиятидан муносиб ўрин эгаллаш даври	11
Иккинчи дарс. тинч-осуда ҳаёт, меҳр-оқибат ва бағрикенглик муҳити – ватанимиз тараққиётининг мустаҳкам пойдевори	34
Учинчи дарс. Ватан тақдири ва истиқболига дахлдорлик туйғуси – маънавий ҳаётнинг узвий қисми	47
Тўртинчи дарс. Истиқлол – халқимиз учун муносиб ҳаёт барпо этиш йўлидаги буюк имконият	61
“Мустақиллик дарслари” бўйича оралиқ ва жорий назоратлар учун саволлар	72
«Мустақиллик дарслари» бўйича талабаларнинг якуний ёзма ишлари (иншо, реферат) мавзулари	74
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати	77
Мундарижа	79

